

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Produs intelectual 1

Analiza de nevoi

THE TRANSYLVANIAN
MUSEUM
OF ETHNOGRAPHY

UNIVERSITATEA
BABEȘ-BOLYAI

Eötvös Loránd
Tudományegyetem

UNIVERSITY OF
THESSALY

MUSEUM OF CYCLADIC
ART

Proiectul ToMIMEUs: Towards a Multisensory and Inclusive Museum for Individuals with Sensory Disabilities (No: 2019-1-RO01-KA202-063245) este finanțat de către Uniunea Europeană în cadrul programului Erasmus+.

1.11.2019 – 30.03.2020

Structura Analizei de Nevoi

Obiectivele analizei de nevoi sunt:

- Realizarea unei sinteze bibliografice privind accesul și incluziunea persoanelor cu dizabilități senzoriale în cadrul muzeelor și galeriilor
- Realizarea unui raport privind exemple de bune practici la nivelul politicilor, practicilor și programelor din fiecare țară, făcând referire la accesul și incluziunea persoanelor cu dizabilități senzoriale în muzee și galerii
- Explorarea nevoilor și provocărilor întâmpinate de către personalul museal privind vizitatorii cu dizabilități senzoriale și perspectivele lor la nivelul caracteristicilor unui muzeu accesibil și incluziv.

Activitățile desfășurate în cadrul analizei de nevoi sunt:

- T1.1 Evaluarea și analiza de nevoi, sinteza bibliografică privind accesibilitatea în muzee și persoane cu dizabilități senzoriale
- T1.2. Identificarea programelor Europene relevante
- T1.3 Colectarea exemplelor de bune practice la nivel de politici, practici și programe din fiecare țară
- T1.4. Focus grup cu personalul museal privind nevoile și provocările în domeniul accesibilității muzeale.

Cuprins

- I. Politica și legislația internațională privind drepturile persoanelor cu dizabilități, accesibilitatea, metodologia și strategiile
- II. Legislația națională și politicile privind drepturile persoanelor cu dizabilități și legislația privind accesibilitatea în țările membre ale proiectului
 - II.1. Bosnia și Herțegovina
 - II.2. Grecia
 - II.3. Ungaria
 - II.4. România
 - II.5. Turcia
- III. Accesibilitate și incluziunea persoanelor cu dizabilități în muzee
 - III.1. Accesibilitate pentru persoanele cu dizabilități vizuale
 - III.2. Accesibilitate pentru persoanele cu dizabilități auditive
- IV. Programe de accesibilizare ale muzeelor, exemple de bune practici privind politicile legislative, practicile și programe existente la nivelul fiecărei țări din consorțiu. Exemple de muzee din toată lumea.
- V. Practici naționale: proiecte și programe. Activități și programe de educație muzeală.
 - 1. Bosnia și Herțegovina
 - 2. Grecia
 - 3. Ungaria
 - 4. România
 - 5. Turcia
- VI. Analiza rezultatelor sondajului în cadrul proiectului Erasmus+ Tomimeus
- VII. Bibliografie

Coordinatori:

Andrea Hathazi, Tudor Sălăgean

Contribuții

Bosnia Herzegovina

Aida Vežić

Tatjana Mijatović

Grcia

Vassilis Argyropoulos

Charikleia Kanari

Eleni Markou

Magda Nikolarazi

Marina Plati

Ungaria

Réka Farkas

Boglárka Gál

Judit Gombás

Judit Mészáros

Beáta Prónay

Romania

Cristina Bălaș Baconschi

Aurora Bencic

Andrei Filip

Iulian Haba

Teodor Ioan Hodor

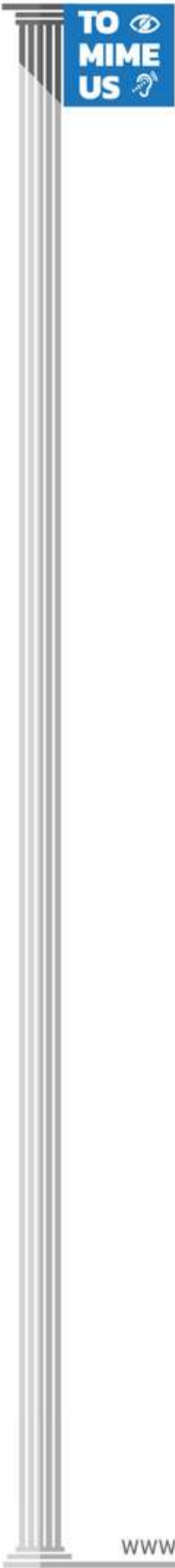
Marian Pădure

Teodora Sas

Ioana Letiția Șerban

Flavia Paula Stoica

Tekla Tötszegi

Turcia

Özcan Erkan Akgün

Hacer Sümeyra Albayrak

Emine Ayyıldız

Ruhan Çelebi

Ayhan Ufuk KINIK

M. Levent Meriçli

I. Politica și legislația internațională privind drepturile persoanelor cu dizabilități, accesibilitatea, metodologia și strategiile

La nivel internațional și european există numeroase inițiative, programe, pachete legislative, organizații, instituții care se ocupă de problemele privind dizabilitatea, accesibilitatea, incluziunea, drepturile persoanelor în general și ale persoanelor cu dizabilități în particular, precum și de alte aspecte specifice.

Declarația Internațională a Drepturilor Omului, adoptată în 1948, a fost primul instrument legal de legiferare a educației ca un drept al omului, de care să beneficieze fiecare individ în mod egal.

Convenția Națiunilor Unite privind Drepturile Persoanelor cu Dizabilități (CNUDPD) este primul instrument cu forță juridică care prevede standarde minime pentru drepturile persoanelor cu dizabilități și prima convenție a drepturilor omului la care a aderat și Uniunea Europeană. Convenția Drepturilor Persoanelor cu Dizabilități (CDPD), The Convention on the Rights of Persons with disabilities, a fost adoptată în 2006 (și până în prezent ratificată de 181 guverne), iar protocolul său opțional (semnat de 96 de țări și organizații de integrare regionale) este primul tratat complet al drepturilor omului din secolul al XXI-lea. CDPD clarifică modalitatea în care toate categoriile de drepturi sunt aplicabile persoanelor cu dizabilități și identifică domeniile în care sunt necesare adaptări pentru aceste persoane pentru ca ele să își poată exercita efectiv drepturile, precum și domeniile în care aceste drepturi le-au fost încălcate și în care protecția acestor drepturi trebuie să fie consolidată. Articolul 24 precizează că educația trebuie să fie liberă, accesibilă și incluzivă pentru elevii cu dizabilități, oferind suportul și adaptările individualizate necesare și stipulează faptul că "Guvernele statelor membre recunosc dreptul persoanelor cu dizabilități la educație. În scopul respectării fără discriminare a acestui drept și pe baza oferirii unor oportunități egale, guvernele statelor membre vor asigura un sistem de educație incluzivă la toate nivelurile și pe toată durata vieții" (CDPD, 2006).

Comisia discută în mod regulat implementarea convenției la nivelul Uniunii Europene și al statelor membre în cadrul unui grup la nivel înalt care se ocupă de problemele legate de dizabilitate: Comisia Europeană, experți din cadrul statelor membre ale UE, Norvegia, unele ONG-uri din cadrul UE, incluzând organizații ale persoanelor cu dizabilități (OPD). În plus, un forum de lucru anual îi reunește pe cei responsabili de implementarea și monitorizarea convenției, reprezentanți ai societății civile și organizații ale persoanelor cu dizabilități din UE și statele membre.

Primul dintre documentele de bază privind accesul egal este Convenția asupra Drepturilor Persoanelor cu Dizabilități și Protocolul opțional, adoptat de către Națiunile Unite în data de 13

decembrie 2006. Scopul convenției este de a “promova, proteja și asigura accesul deplin al persoanelor cu dizabilități la drepturile și libertățile fundamentale ale omului și de a promova respectul pentru demnitatea fiecăruia”.

Conform Convenției Națiunilor Unite, nu doar respectul pentru autonomia individuală, dar și nediscriminarea constituie un principiu, așa cum sunt și oportunitățile egale, accesibilitatea și respectul pentru diversitatea persoanelor cu dizabilități și acceptarea acestora. Un principiu fundamental este acela de a respecta evoluția abilităților copiilor cu dizabilități, precum și respectarea dreptului acestora de a-și păstra identitatea.

Articolul 1 definește grupul țintă după cum urmează: ”Persoanele cu dizabilități includ acele persoane care prezintă deficiențe fizice, mentale, intelectuale sau senzoriale pe o perioadă lungă de timp, acestea putând limita participarea completă și efectivă a acestor persoane la viața societății în condiții egale cu ceilalți, prin apariția a diferite obstacole”.

Cu scopul de a le permite persoanelor cu dizabilități exercitarea tuturor drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, Convenția ”recunoaște importanța accesibilității la mediul fizic, social, economic și cultural, la sănătate și educație, precum și la informație și comunicare”. Aceasta prevede contribuția Convenției Internaționale Unice la ”depășirea profundului dezavantaj social al persoanelor cu dizabilități și promovează participarea lor ci oportunități egale la domeniul civil, economic, politic, social și cultural atât în țările în curs de dezvoltare cât și în cele dezvoltate.

Articolul 30 al Convenției menționează următoarele reglementări:

”1. Guvernele statelor membre recunosc dreptul persoanelor cu dizabilități de a lua parte în mod egal cu alte persoane la viața culturală și vor lua toate măsurile adecvate pentru ca persoanele cu dizabilități să:

- a) Se bucure de accesul la materialele culturale în format accesibilizat;
- b) Se bucure de accesul la programele de televiziune, la filme, teatre și alte activități culturale în format accesibilizat;
- c) Se bucure de accesul în locurile destinate activităților, serviciilor culturale, cum ar fi teatre, muzee, cinematografe, biblioteci, servicii turistice și, în măsura în care acest lucru este posibil să aibă acces la monumente și situri de importanță culturală națională.

2. Guvernele statelor membre vor lua măsuri adecvate pentru a le permite persoanelor cu dizabilități să aibă oportunitatea de a-și dezvolta și utiliza potențialul creativ, artistic și intelectual nu doar în beneficiu propriu, dar și pentru promovarea acestora în societate.

3. Guvernele statelor membre vor parcurge toate etapele necesare, în conformitate cu legislația internațională, pentru a asigura respectarea legilor care protejează drepturile de proprietate intelectuală, în așa fel încât acestea să nu constituie bariere discriminatorii pentru accesul persoanelor cu dizabilități la materialele culturale.

4. Persoanele cu dizabilități vor fi îndreptățite, în aceeași măsură cu celelalte, să beneficieze de recunoaștere și suport a identității culturale și lingvistice specifice, incluzând limbajul semnelor și cultura celor cu surditate.”

Capitolul 3 al Cartei Drepturilor Fundamentale a UE se referă la egalitate. Acesta specifică principiile egalității în fața legii, non-discriminarea, diversitatea culturală, religioasă și lingvistică, egalitatea dintre femei și bărbați, drepturile copilului, drepturile persoanelor în vârstă și integrarea persoanelor cu dizabilități. Carta a fost publicată oficial la Nisa în decembrie 2000 de către Parlamentul European, Consiliul și Comisia Europeană, iar în decembrie 2009, odată cu influența puternică a Tratatului de la Lisabona, Carta a dobândit un efect de întărire legislativă în UE și în egală măsură în statele membre.

Rețeaua Academică a Experților Europeni în domeniul Dizabilității (RAEED), The Academic Network of European Disability Experts, pune la dispoziția Comisiei Europene analize de date și politici din cadrul statelor membre UE. Aceasta coordonează DOTCOM, o bază de date care monitorizează instrumentele de legiferare legate de CDPD în UE și statele membre.

Strategia Europeană în domeniul Dizabilității 2010-2020, The European Disability Strategy 2010-2020, își propune promovarea unei Europe lipsită de bariere și asigurarea pentru persoanele cu dizabilități a dreptului de a se bucura de drepturile lor și de a participa la viața societății și la cea economică. Aceasta descrie un set de scopuri și acțiuni pentru implementarea politicii dizabilității, incluzând Convenția Națiunilor Unite pentru Drepturile Persoanelor cu Dizabilități la nivelul UE. Este și un sprijin pentru statele membre în implementarea Convenției. Comisia a început procesul de evaluare a acestei strategii în 2019.

Fondurile Europene Structurale și de Investiții (FESI), The European Structural and Investment Funds, dețin instrumentele financiare de bază ale UE pentru întărire economică și coeziune socială. Acestea contribuie la asigurarea incluziunii sociale a celor mai vulnerabili cetățeni, inclusiv a celor cu dizabilități.

Arii prioritare ale Strategiei Europene în domeniul Dizabilității 2010-2020

Strategia Europeană în domeniul Dizabilității 2010-2020 se concentrează pe acțiuni în opt arii prioritare:

- Accesibilitatea: producerea de bunuri și servicii accesibile persoanelor cu dizabilități și promovarea vânzării de produse tehnologice de suport
- Participarea: persoanele cu dizabilități să beneficieze de toate drepturile cetățenilor UE, înlăturarea barierelor pentru asigurarea unei participări egale la viața publică și activitățile de loisir, promovarea unor servicii comunitare de calitate
- Egalitatea: combaterea discriminării bazate pe dizabilitate și promovarea oportunităților egale

- Angajare: creșterea participării persoanelor cu dizabilități pe piața muncii, unde sunt actualmente sub-reprezențați
- Educație și formare: promovarea educației incluzive și a învățării continue pentru elevi și studenți cu dizabilități și a accesului egal la educație de calitate și formare continuă care permit acestor persoane să participe complet la viața societății și să le ofere un nivel crescut al calității vieții
- Protecția socială: promovarea unor condiții de viață decente, combaterea sărăciei și a excluderii sociale
- Sănătate: promovarea accesului egal la serviciile de sănătate și facilitățile legate de acestea
- Acțiuni exterioare: promovarea drepturilor persoanelor cu dizabilități în cadrul procesului de expansiune internațională ale UE și a programelor de dezvoltare (Strategia Europeană în domeniul Dizabilității, 2010, Actul European al Accesibilității, 2016).

Agenția Europeană pentru Nevoi Speciale și Educație Incluzivă, The European Agency for Special Needs and Inclusive Education, este o organizație independentă care activează ca platformă de colaborare pentru țările membre, contribuind la asigurarea existenței mai multor servicii de educație incluzivă. Este unicul organism la nivel european menținut de către țările membre cu misiunea specifică de a ajuta la creșterea calității și eficienței măsurilor incluzive pentru elevi. Rețeaua permanentă a reprezentanților guvernamentali ia decizii legate de prioritățile specifice ale programelor de lucru anuale și multianuale. Acest fapt asigură o activitate în conformitate cu prioritățile ministerelor educației din țările membre ale Agenției. Întreaga activitate este aliniată la inițiativele de politică educațională de la nivelul UE și internațional, venind în sprijinul acestora. Agenția își propune să asigure drepturi, oportunități egale pentru toți elevii, în special pentru aceia care sunt vulnerabili în fața marginalizării și excluderii, ca de exemplu cei cu dizabilități și/sau cerințe educaționale speciale. (Ungaria și Grecia sunt membre. România, Turcia, Bosnia și Herțegovina nu sunt membre).

Agenția pune la dispoziția țărilor consultanță privind modalitățile de implementare a educației incluzive, în conformitate cu politicile UE prevăzute în Programul de Educație și Formare din 2020, 2020 Education and Training program, precum și cu Convenția asupra Drepturilor Persoanelor cu Dizabilități a Națiunilor Unite (2006), din perspectivă calitativă. Aceasta oferă informații pentru a sprijini dezvoltarea unor politici validate științific menite să îmbunătățească eficiența și raportul calitate/preț a sistemelor de educație incluzivă.

Conform statisticilor UNICEF, la nivel internațional, aproximativ 93 milioane de copii prezintă dizabilități, dintre aceștia 50% nefrecventând școala, evidențiindu-se faptul că dizabilitatea este cea mai importantă barieră în calea educației (UNICEF). Ideea și practica educației incluzive a tuturor copiilor indiferent de rasă, etnie sau dizabilitate sunt departe de a fi concepte educaționale și sociale noi în multe părți ale lumii.

Incluziunea înseamnă că toți elevii tipici și atipici sunt activi, egali și membri valorizați ai comunității elevilor, care beneficiază de suport individualizat pentru achiziționarea potențialului lor maxim. În cadrul Conferinței Internaționale asupra Educației Incluzive din iunie 1994, reprezentanții a 92 de guverne și 25 de organizații internaționale au adoptat Declarația de la Salamanca, un nou cadru pentru deplina adaptare a elevilor cu CES în instituțiile lor educaționale.

II. Legislația națională și politicile privind drepturile persoanelor cu dizabilități și legislația privind accesibilitatea în țările membre ale proiectului

II.1. Bosnia - Herzegovina

Rețeaua Balcanică a Muzeelor (RBM) este o platformă realizată pentru ca profesioniștii din cadrul muzeelor să împărtășească informații și să se sprijine reciproc. RBM a fost concepută pe baza Proiectului de Patrimoniu Cultural fără Frontiere în cadrul unei asociații independente de cetățeni în 2015 în Bosnia și Herțegovina. RBM este o organizație de membri care constă din 70 muzee, 130 persoane și 3 organizații non-guvernamentale în 12 țări din zona balcanică (Albania, Bosnia și Herțegovina, Bulgaria, Croația, Grecia, Kosovo, Muntenegru, Macedonia de Nord, România, Serbia, Slovenia și Turcia) și câteva state membre ale UE. Misiunea RBM este de a promova și proteja patrimoniul complex, comun din Balcani. Din cauza istoriei zbuciumate din perioada medievală până în secolul XX, patrimoniul balcanic este deseori contestat, iar acest fapt este evidențiat în interpretarea expozițiilor și colecțiilor muzeelor. Din cauza conflictelor din fosta Iugoslavie din anii '90 ai secolului XX, cooperarea culturală se află încă la un nivel destul de scăzut, fiind în derulare un proces de construire a păcii.

RBM sprijină în special manageri din linia de mijloc și diferiți profesioniști care transformă muzeul din interior. Ca instituții publice, muzeele implementează politica culturală oficială, care deseori nu vine în sprijinul cooperării trans-frontaliere. Prin urmare, a fi membru a RBM este o funcție politică, iar profesioniștii muzeelor sunt deseori nevoiți să participe la conferințe și workshop-uri ale RBM în zile de concediu. RBM este membră a Rețelei Europene a Organizațiilor Muzeelor (REOM) și a International Coalition of the Sites of Conciseness care realizează o conexiune a muzeelor din Balcani cu partenerii europeni și internaționali. Informațiile următoare se axează asupra Bosniei și Herțegovinei (BiH) unde RBM se constituie ca organizație cu statut legal (asociație de cetățeni) oferind contexte și exemple de proiecte în muzee. Accesul este definit ca: (1) o modalitate de abordare, de a ajunge sau de a intra; (2) dreptul sau oportunitatea de a ajunge, a folosi sau a vizita; (3) a permite intrarea unei minorități sau a unui grup special. Prin urmare, accesul în muzee se referă la accesul în clădiri, colecții, obiecte și servicii

pentru toți indivizii. Este vorba de accesul fizic, accesul senzorial, accesul intelectual, cultural, economic și atitudinal.

Bosnia și Herțegovina este o țară extrem de complexă și puternic descentralizată care constă din trei părți (entitatea “Federacija BiH”, entitatea “Republika Srpska” și districtul Brčko) cu 14 parlamente și niveluri diferite de guverne legislative și executive. BiH și entitățile sale au semnat o serie de documente internaționale referitoare la drepturile persoanelor cu dizabilități care constituie o parte integrantă a legislației și dețin forța legală a prevederilor constituționale. BiH a ratificat Convenția asupra Drepturilor Persoanelor cu Dizabilități și Protocolul Opțional angajându-se la respectarea prevederilor sale și, ca urmare, și-a exprimat intenția de a activa și a contribui la îmbunătățirea poziției persoanelor cu dizabilități.

Principalele probleme cu care se confruntă persoanele cu dizabilități în Bosnia și Herțegovina (conform ”Raportului alternativ asupra implementării Convenției Națiunilor Unite asupra Persoanelor cu Dizabilități în Bosnia și Herțegovina” , MyRight – Împuternicirea persoanelor cu dizabilități - EMPOWERS PEOPLE WITH DISABILITIES- aprilie 2014) sunt:

- Bariere în calea incluziunii sociale și a participării
- Discriminarea având ca și cauză dizabilitatea
- Accesul redus la servicii, în special în domeniul educației și sănătății
- Sărăcia
- Discriminarea de către administrația publică privind oferirea serviciilor.

Numărul persoanelor cu dizabilități este la un nivel mai crescut decât media europeană din cauza războiului care a avut loc între anii 1992-1995. Participarea socială și incluziunea socială se referă la accesul liber în instituțiile publice și la servicii (educație, piața muncii, sănătate, protecție socială, cultură). Accesibilitatea legată de muzee se referă la obstacole arhitecturale, accesul la informație și comunicare. Persoanele cu dizabilități se confruntă cu probleme legate de angajarea pe piața muncii, cu siguranța materială, dificultățile legate de transport, sport și cele culturale prezentând o importanță redusă pentru acestea (Din documentul ”Analiza cerințelor, drepturilor și poziției persoanei cu dizabilități în Bosnia și Herțegovina”- “ANALYSIS OF NEEDS, RIGHTS AND POSITIONS PERSON WITH DISABILITY IN BOSNIA AND HERZEGOVINA). Din zece cerințe prezentate, nevoia de cultură se află pe ultimul nivel, în timp ce angajarea pe piața muncii se află pe primul loc. Respondenții la chestionar au menționat următoarele nevoi în funcție de importanța pe care o au pentru persoanele chestionate: nevoi de bază de auto-îngrijire (spălat, hrănire, igienă personală); nevoi de bază de mișcare-comunicare; nevoi de bază existențiale (hrană, produse de igienă, medicamente); sprijin pentru educație; sprijin pentru angajare; accesibilizarea mediului; locuință; transport; consiliere și servicii sociale; sport și nevoi culturale.

Există documente strategice atât la nivel de stat cât și la nivel de entitate. ”Strategia pentru îmbunătățirea poziției sociale a persoanelor cu dizabilități în Republika Srpska 2017-2026” definește obiective strategice în nouă domenii ale vieții persoanelor cu dizabilități, cultura și religia fiind unul dintre acestea. Activitățile concrete în acest domeniu se referă la dezvoltarea acțiunilor anuale și planurilor operaționale la care instituțiile competente ar trebui să lucreze pe o perioadă de zece ani. În cadrul Federației Bosnia și Herțegovina, în iulie 2011 a fost adoptat un document strategic ”Strategia pentru egalizarea oportunităților persoanelor cu dizabilități în Federația Bosnia și Herțegovina 2011-2015” - “Strategy for equalizing the opportunities for persons with Disabilities in the Federation of BiH 2011-2015”, specificându-se măsurile și activitățile care urmăresc asigurarea deplină a drepturilor persoanelor cu dizabilități, în toate ariile activității sociale.

Cu toate că articolul 9 al Convenției Națiunilor Unite asupra Persoanelor cu Dizabilități, Article 9 of the “UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities” , nu se referă în mod specific la instituțiile culturale, muzeele, ca instituții publice trebuie să respecte o serie de legi privitoare la accesul fizic în clădiri.

Documentele cheie care reglementează acest domeniu sunt:

1. Decretul privind standardele speciale, cerințele tehnice de planificare urbană și standardele necesare prevenirii apariției unor obstacole arhitectural-urbane de planificare pentru persoanele cu abilități fizice reduse (Ministerul Federal al Planificării Fizice)
2. Reglementările asupra condițiilor de planificare și design al facilităților pentru mișcarea neîngrădită a copiilor și persoanelor cu abilități fizice reduse (RS Official Gazette, ediția 44/11)
3. Legea asupra planificării și construcției spațiale (RS Official Gazette. Ediția 55/10)
4. Planul acțiune de îmbunătățire a drepturilor și poziției persoanelor cu dizabilități în regiunea Sarajevo (2018-2021).

O evaluare generală a tuturor analizelor realizate arată un număr redus de facilități accesibile, majoritatea dintre acestea fiind complet inaccesibile. Se estimează faptul că procentele cele mai reduse de accesibilizare se regăsesc în instituțiile culturale, doar aproximativ 20%. Accesibilitatea străzilor orașelor și a transportului public este de asemenea la un nivel scăzut. Înlăturarea obstacolelor arhitecturale și adaptarea semnalizării este de importanță majoră.

Planul acțiune de îmbunătățire a drepturilor și poziției persoanelor cu dizabilități în regiunea Sarajevo (2018-2021) prevede responsabilizarea Ministerului Educației, Științei, Culturii și Sportului din regiunea Sarajevo privind sprijinirea muzeelor pentru înlăturarea barierelor arhitecturale în conformitate cu legea, dar nu au fost inițiate proiecte, cu toate că s-au realizat investiții asupra a 3,5 milioane km (1 789 521,58 euro) pentru adaptarea a 47 clădiri publice.

În 2015 a fost realizat un sondaj privind accesul pentru cinci muzee din Bosnia și Herțegovina în cadrul unui proiect al Ambasadei Statelor Unite în Bosnia și Herțegovina și implementat de către

Fundația Culturală a Patrimoniului fără Frontiere în parteneriat cu Rețeaua Balcanică a Muzeelor. Proiectul intitulat ”Persoanele cu dizabilități în muzee” s-a referit la formarea profesioniștilor din cadrul muzeelor în domeniul identificării barierelor existente, având ca bază modelul social al dizabilității.

Pentru clădirile muzeelor, care sunt protejate de către stat ca monumente naționale este necesară găsirea unor soluții adecvate. Un exemplu îl constituie modalitatea în care Muzeul și Institutul Bitola (Republica Macedonia de Nord) folosește un ascensor special pentru utilizatorii de fotolii rulante pentru a-i ajuta să urce scările, având în vedere faptul că nu există posibilitatea instalării unui lift în clădire, considerată monument istoric.

Singurul domeniu care este pe deplin reglementat este limbajul semnelor. Legea privind folosirea limbajului semnelor există la nivel de stat (Bosnia și Herțegovina), dar și în regiunea Republika Srpska și în regiunea Sarajevo.

În Bosnia și Herțegovina domeniul este reglementat de următoarele legi:

1. Legea asupra folosirii limbajului semnelor (BiH Official Gazette, ediția 75/09)
2. Legea asupra folosirii limbajului semnelor în regiunea Sarajevo (Official Journal of Sarajevo Canton, ediția 11 din 27 aprilie 2011)
3. Legea asupra folosirii limbajului semnelor în Republika Srpska.

Concluziile generale ale mai multor studii se referă la faptul că informațiile personalizate și tehnicile disponibile pentru persoanele cu dizabilități senzoriale se găsesc într-un procentaj destul de scăzut. Îmbunătățirea incluziunii și participării sociale a persoanelor cu dizabilități necesită încă multe eforturi. Dacă ne referim la muzee, este vorba de a obține fonduri guvernamentale pentru asigurarea accesibilității, incluzând adaptarea clădirii și facilitățile, monitorizarea continuă a standardelor de accesibilizare, oferirea de servicii de interpretare în limbajul semnelor, precum și a materialelor în Braille.

”(...) forțele promotoare necesare angajării în practica de accesibilizare sunt mai ales finanțarea, marketingul, găsirea unor noi categorii de persoane interesate sau dezvoltarea expozițiilor. În timp ce toate acestea reprezintă motive bine întemeiate, nu există nici o garanție că acestea sunt susținute de o înțelegere strategică sau realmente incluzivă. Acest fapt ar putea să constituie, de exemplu, momentul în care muzeele se angajează în consultări cu grupurile “excluse”, ceea ce duce atât la o creștere a implicării comunităților consultate, cât și la o schimbare deliberată prin împărtășirea autorității muzeului”. (Diana Walters – lucrările conferinței “Making Cultural Heritage Truly Common”, 11-12 octombrie 2007, Helsinki).

2. Grecia

În ceea ce privește accesul și persoanele cu dizabilități la nivel legislativ în Grecia, drepturile acestor persoane sunt recunoscute prin Constituția Greciei (Publicația Guvernamentală a Republicii

Elene 111/A/9-6-1975). În cadrul unor amendamente relevante ale Constituției Greciei, este prevăzut, printre altele, faptul că ”persoanele cu dizabilități au dreptul de a beneficia de măsuri care să le asigure autosuficiența, integrarea profesională și participarea la viața socială, economică și politică a țării” (articolul 21, secțiunea 6) (Parlamentul Elen, 2010). În 2012 (Legea 4074/2012), Grecia a ratificat Convenția asupra Persoanelor cu Dizabilități și Protocolul Opțional asupra Drepturilor Persoanelor cu Dizabilități a Națiunilor Unite în care problemele de acces și participare egală la viața culturală sunt clar precizate (Națiunile Unite, 2006, articolul 30). De asemenea, persoanele cu dizabilități, precum și însoțitori ai acestora au acces liber în muzeele naționale, monumentele și siturile arheologice (Decizia Ministerială ΥΠΠΟΑ/ΓΔΑΠΚ/ΔΜ/ΤΑΜΣ/Φ32).

Accesul tuturor în muzee este un concept fundamental și o temă de discuție în muzee (de exemplu, Black, 2005, 2012; Dodd & Sandell, 1998; Weisen, 2008). În conformitate cu legislația Greciei (Legea 3028/2002, articolul 3), ”facilitarea accesului și comunicării” publicului la și cu patrimoniul cultural – inclusiv muzeele – ca și ”educația, educația estetică și conștientizarea publică” sunt componente cheie, printre altele, ale conceptului protecției patrimoniului cultural. În acest context, accesul persoanelor cu dizabilități în muzee este un subiect care suscită un interes crescând, discuții, practici relevante și inițiative legislative în cadrul muzeelor din Grecia.

În ceea ce privește mediul, demne de menționat sunt inițiativele legislative importante legate de accesibilitate, cum ar fi în anii 1980, introducerea unei legislații adecvate și a unor ghiduri bazate pe principiile ”Design-ului pentru toți” (Polychroniou, 2004). Aceste prevederi legislative precum și următoarele amendamente au avut un impact semnificativ asupra tuturor spațiilor publice, inclusiv muzeele și, în consecință, asupra persoanelor cu dizabilități și a accesului lor în aceste spații. Principiile ”Design-ului universal” sau a ”Design-ului pentru toți” ca și termenul de accesibilitate sunt printre termenii de bază și definitorii în legislația recentă ”Noile reglementări pentru clădiri” (legea 4067/2012). În mod specific, conceptul de accesibilitate nu se referă doar la accesul fizic, dar și la abilitatea tuturor persoanelor ”de a putea accesa și folosi în mod independent, în siguranță și cu ușurință infrastructura, serviciile (convenționale și digitale), precum și bunurile disponibile într-un anumit mediu” (legea 4067/2012, articolul 2, secțiunea 33). În pofida progreselor realizate în depășirea problemelor de accesibilizare – în special în ultimele decenii – există încă numeroase bariere în acest domeniu, din variate motive, cum ar fi construcția clădirilor istorice, caracteristicile specifice ale monumentelor și altele (Naniopoulos & Tsalis, 2017; Polychroniou, 2015).

În Grecia, muzeele au început dezvoltarea politicilor și practicilor lor educaționale într-o manieră mai sistematizată la finalul anilor 1970 și începutul anilor 1980 (Hadjinikolaou, 2010; Nikonanou, 2010). În cursul următoarelor decenii – 1980 și 1990 – în paralel cu dezvoltarea programelor educaționale pentru grupurile școlare din învățământul de masă, au existat inițiative pentru dezvoltarea

și implementarea programelor educaționale pentru copiii din școlile speciale, inclusiv copii cu dizabilități vizuale și auditive (Kanari & Vemi, 2012; Velioti-Georgopoulou & Tountasaki, 1997).

Începând din anul 2000 s-a putut constata un interes crescut din partea muzeelor din Grecia pentru aspectele legate de accesul persoanelor cu dizabilități. La această creștere au contribuit mai mulți factori, ca de exemplu, a) proclamarea anului 2003 ca Anul European al Persoanelor cu Dizabilități, b) Jocurile Olimpice și Paralimpice de la Atena din 2004, c) rolul mai dinamic jucat de diferite asociații ale persoanelor cu dizabilități (Argyropoulos & Kanari, 2015; Chrysoulaki, 2004; Tsitouri, 2004), d) legislația pentru educația specială și e) promovarea educației incluzive (legea 2817/2000; legea 3699/2008). Toate cele menționate erau în conformitate cu modificările sociale și educaționale și cu modul de interpretare a dizabilității prin modelul social al acesteia (Oliver, 1990), aducând schimbări cu un impact puternic asupra conștientizării din partea publicului cu privire la drepturile persoanelor cu dizabilități, inclusiv acele drepturi legate de accesul și participarea egală la viața culturală și evident, în muzee. Mai mult, dezvoltarea Educației Muzeale la nivel academic și expansiunea activităților în cadrul muzeelor din Grecia au avut un impact major asupra problemelor accesibilizării și a inițiativelor relevante pentru acces și incluziune a grupurilor sociale care erau anterior excluse din vizitele muzeelor (Bounia, 2015; Kanari & Vemi, 2012; Nikonanou, 2010; Tsitouri, 2004).

În ultimii ani, contribuția universităților și a unor domenii științifice ca Educația specială și arhitectura este de asemenea foarte importantă pentru cercetare, pentru promovarea accesului persoanelor cu dizabilități în muzee și situri arheologice, pentru formarea personalului muzeelor și dezvoltarea și diseminarea bunelor practici (Argyropoulos, Nikolarazi, Chamonikolaou & Kanari, 2016; Argyropoulos, Nikolarazi, Kanari & Chamonikolaou, 2016; Argyropoulos, Kanari & Chamonikolaou, 2017; Argyropoulos et al., 2017; Naniopoulos & Tsalis, 2017). De notat este și rolul rețelelor muzeale și a altor organizații pentru îmbunătățirea accesului persoanelor cu dizabilități în muzee, ca de exemplu, Rețeaua Balcanică a Muzeelor (RBM), Balkan Museum Network, și Fundația Stavros Niarchos (FSN), Stavros Niarchos Foundation, o organizație internațională filantropică, privată care acordă subvenții organizațiilor non-profit și celor culturale și cofinanțează proiecte relevante.

Demn de menționat este și faptul că există și profesioniști ai sectorului privat care colaborează cu diferite muzee și asociații pentru dezvoltarea unor expoziții accesibilizate, a unor evenimente, rapoarte privind accesibilitatea, precum și a turismului accesibilizat - accessible tourism.

3. Ungaria

În ultimele decenii, consumul nestânjenit de cultură a persoanelor cu dizabilități și accesul lor la muzee, săpăturile arheologice și obiectivele turistice au devenit de importanță majoră la nivel mondial. Rezoluțiile europene și ungurești au condus de asemenea la îmbunătățiri semnificative în domeniul culturii, al oportunităților egale și accesibilității în muzee.

Primul document legislativ din Ungaria este Convenția Instituțiilor Muzeale, a Bibliotecii publice și Educației publice (1997). Legea prevede, precum Codul etic, obligația permanentă a societății de a considera bunurile culturale din muzee ca și componente ale patrimoniului cultural național și universal în întregul său, fiind accesibil publicului în mod egal. Pe baza legislației în vigoare, se poate concluziona faptul că ea ”își propune întărirea principiului egalității, a incluziunii sociale, care poate fi obținut prin sprijin conștient, asistență și cooperare a persoanelor cu dizabilități” în concordanță cu principiile Națiunilor Unite și a UE. Actul XXVI din 1998 “a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról” (asupra drepturilor persoanelor cu dizabilități și a oportunităților egale pentru acestea) definește conceptul de dizabilitate și se referă la accesibilitate și la condițiile de participare socială deplină, dar conceptul de oportunități egale a fost extins în Convenția adoptată în 2007. Legile care vizează aceste aspecte sunt: Legea LXXVIII din 1997, „az épített környezet alakításáról és védelméről” (asupra identificării și protecției mediului clădirilor), legea XXVI din 1998 “a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról” (asupra drepturilor persoanelor cu dizabilități și oportunități egale pentru acestea), legea CXXV din 2003 “az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról” (asupra tratamentului egal și a promovării oportunităților egale). Legea CXC din 2011 “a nemzeti köznevelésről” (asupra educației naționale publice) vizează tangențial oferirea condițiilor necesare integrării.

Consiliul Național al Dizabilității este o organizație care reprezintă persoanele cu dizabilități, care a fost treptat înlocuită de un Comitet Interdepartamental al Dizabilității și de un Colegiu Național al Dizabilității, pe baza unor decizii din 2016. Legea asupra drepturilor culturale ale persoanelor cu dizabilități în Ungaria este redactată de Convenția asupra Drepturilor Persoanelor cu Dizabilități și Protocolul asociat, așa cum este menționat în articolul 30.

Există mai multe documente legislative fundamentale care asigură drepturile persoanelor cu dizabilități auditive în UE și Ungaria:

Convenția asupra Drepturilor Persoanelor cu Dizabilități a fost adoptată de Națiunile Unite în 2006 la New York. A fost ratificată de către Adunarea Națională din Ungaria în 2007 (actul XCII din 2007 Convenția asupra Drepturilor Persoanelor cu Dizabilități și Protocolul Opțional), 2007. évi XCII. törvény a Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény és az ahhoz kapcsolódó Fakultatív Jegyzőkönyv, iar convenția a pătruns în forță în UE în 22 ianuarie 2011.

Această convenție se referă la accesibilitate în Articolul 9, precizând următoarele: ”Pentru a le oferi persoanelor cu dizabilități posibilitatea de a trăi independent și de a participa pe deplin la toate aspectele vieții, statele membre vor lua măsuri adecvate pentru a le asigura accesul, egal cu al celorlalți, la mediul fizic, transport, informații și comunicare, inclusiv sistemele informatice și de comunicare bazate pe tehnologie și la alte facilități și servicii deschise publicului, atât în mediul urban cât și în cel rural”. Este precizat faptul că ”statele membre vor lua măsuri adecvate pentru a oferi forme de asistență,

inclusiv ghiduri, cititoare și interpreți în limbajul semnelor, pentru a ușura accesul în clădirile și facilitățile deschise publicului.

Declarația Limbajului Semnelor din 2011 de la Bruxelles din UE menționează faptul că: ”cei care folosesc limbajul semnelor trebuie să beneficieze de acces egal la viața publică, educație și piața muncii...Interpreții în limbajul semnelor (persoane sau metode moderne, individualizate) reprezintă modalități de asistență pentru cei care folosesc limbajul semnelor și de obținere a accesului complet (2010 Brussels Declaration Sign Languages in the EU).

În Ungaria accesul la expozițiile temporare și permanente din muzee este gratuit pentru persoanele cu dizabilități care sunt cetățeni ai spațiului economic european și a maxim o persoană însoțitoare a acestora (194/2000, XI.24, Decretul Guvernamental asupra Reducerilor Acordate Vizitatorilor Secțiilor Muzeale (1) b), c)). Korm. rendelet a muzeális intézmények látogatóit megillető kedvezményéről 2§.1.b)c)

Persoana însoțitoare poate fi un asistent sau un interpret în limbajul semnelor . În Ungaria, persoanele cu dizabilități auditive au acces gratuit la servicii de interpretariat în limbajul semnelor timp de 120 ore pe an. (CXXV din 2009, Legea asupra limbajului semnelor ungurese și folosirea acestuia 4§.(1) c), 5§.(1).(2009. évi CXXV. törvény a magyar jelnyelvről és a magyar jelnyelv használatáról 4§.(1) c), 5§.(1).

4. România

În ultimele două decenii au fost luate o serie de măsuri legislative privind incluziunea persoanelor cu dizabilități cu respectul drepturilor fundamentale ale omului, a libertăților și egalității șanselor. România a semnat Convenția la 26 septembrie 2007, ratificând-o prin Legea 221/2010 publicat în Monitorul Oficial al României, partea I, nr. 792 din 26 noiembrie 2010, intrând în vigoare în 2 martie 2011, conform articolului 9 al Ordinului de Ministru al Afacerilor Externe 331/2011. Articolul 33 al Convenției prevede implementarea și monitorizarea la nivel național a convenției. Pentru a stabili mecanismele acestor procese, Parlamentul României a adoptat legea 8/2016, prin care se stabilește monitorizarea Consiliului de implementare -Council of implementation, mecanismul de coordonare a măsurilor și punctele de contact pentru implementarea convenției. Articolul 15 care prevede desemnarea coordonării mecanismului privind implementarea convenției a fost modificat prin Ordonanța de urgență nr. 40/2016 în 28 iunie 2016 în ceea ce privește stabilirea măsurilor la nivelul administrației publice centrale și pentru modificarea și completarea unor acte normative. Conform acestor modificări, ”pentru a respecta prevederile articolului 33, aliniatul (1) din Convenția autorității naționale pentru persoanele cu dizabilități - Convention the National Authority for Disabled Persons – este desemnat ca mecanism de coordonare privind implementarea convenției”.

În conformitate cu Buletinul Statistic - Statistic Bulletin – din al treilea semestru al anului 2019, numărul total al persoanelor cu dizabilități din România comunicat de Autoritatea Națională pentru Persoanele cu Dizabilități din cadrul Ministerului Muncii și Protecției Sociale era de 839632 persoane. Dintre acestea, 118041 persoane prezintă dizabilități senzoriale, 23716 persoane (21697 adulți, 2019 copii) prezintă dizabilități de auz și 94325 persoane (91568 adulți, 2757 copii) prezintă dizabilități vizuale.

Introducerea Strategiei Naționale privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități 2014-2020 reflectă principiile ”societății pentru toți”.

Legea nr. 448/2006 privind protecția și promovarea drepturilor persoanelor cu dizabilități republicată în 2008 este cea care reglementează drepturile și obligațiile persoanelor cu dizabilități, grupul țintă fiind definit după cum urmează: ”(1) Persoanele cu dizabilități sunt acele persoane cărora mediul social neadaptat deficiențelor lor fizice, senzoriale, psihice, mentale și/sau asociate le limitează sau restricționează accesul cu șanse egale la viața societății, fiind necesare măsuri de protecție pentru a le sprijini integrarea și incluziunea socială (Legea 448/2006, Art.2, A1).

Secțiunea a patra a legii conține măsuri privind accesul la cultură, sport și turism. Articolul 21 prevede obligația autorităților de a sprijini participarea celor vizati la evenimente culturale și să organizeze evenimente cu acest scop. De asemenea articolul prevede accesul gratuit sau cu reducere la aceste evenimente.

Articolul 30 al Legii 221/2010 este cel care se referă la participarea la viața culturală, la activități de loisir, timp liber și sport. Articolul 30 prevede pentru recunoașterea drepturilor persoanelor cu dizabilități de a participa în mod egal cu ceilalți la viața culturală, măsuri legislative adecvate pentru asigurarea accesibilității persoanelor cu dizabilități atât în termeni de acțiuni culturale cât și de locuri desemnate pentru acestea, inclusiv muzeele.

Bazându-se pe tratatele și convențiile internaționale, pe recomandările și directivele europene, pe actele normative naționale, au fost elaborate de-a lungul anilor strategii naționale vizând protecția și integrarea persoanelor cu dizabilități (din acestea, Decizia nr. 1215 din 31 octombrie 2002 pentru aprobarea Strategiei naționale privind protecția specială și integrarea socială a persoanelor cu dizabilități din România a fost abrogată).

Scopul Strategiei naționale privind protecția specială și integrarea socială a persoanelor cu dizabilități între 2006 și 2013, ”Oportunități egale pentru persoanele cu dizabilități într-o societate fără discriminare” aprobată prin Decizia nr. 1175 din 29 septembrie 2005 consta în ”asigurarea utilizării depline de către persoanele cu dizabilități a drepturilor și libertăților fundamentale pentru creșterea calității vieții”. Strategia națională ”O societate fără bariere pentru persoanele cu dizabilități” 2016-2020, aprobată prin Decizia nr. 655/2016 își propune implementarea Convenției, ratificată prin Legea 221/2010. Strategia are ca obiectiv ”promovarea, protecția și asigurarea folosirii depline și egale a

drepturilor și libertăților fundamentale ale omului de către toate persoanele cu dizabilități, precum și promovarea respectului demnității intrinseci”. Prin strategia ”O societate fără bariere pentru persoanele cu dizabilități” 2016-2020 s-a urmărit realizarea unui cadru unitar pentru toate direcțiile de acțiune din domeniul dizabilității.

Obiectivele generale ale acestei strategii sunt următoarele:

”1. Promovarea accesului în toate domeniile vieții pentru asigurarea folosirii drepturilor și libertăților fundamentale de către toate persoanele cu dizabilități.

2. Asigurarea participării depline a persoanelor cu dizabilități la toate domeniile vieții

3. Eliminarea discriminării și tratării egale a persoanelor cu dizabilități

4. Asigurarea accesului persoanelor cu dizabilități la un mediu de lucru deschis, accesibil, incluziv, atât în sectorul public cât și în cel privat, în același timp cu asigurarea accesului lor efectiv la serviciile de sprijin în scopul unui acces mai semnificativ pe piața muncii

5. Promovarea educației și a formării profesionale în favoarea incluziunii la toate nivelurile și a învățării pe toată durata vieții pentru persoanele cu dizabilități.

6. Promovarea și protecția drepturilor persoanelor cu dizabilități la condiții decente de viață în scopul creșterii calității vieții

7. Asigurarea accesului persoanelor cu dizabilități la serviciile și facilitățile din domeniul sănătății, la un nivel calitativ adecvat, cu costuri rezonabile și cât mai aproape de comunitățile în care trăiesc.

8. Verificarea politicilor pentru persoanele cu dizabilități bazate pe datele informative, statistice și de cercetare colectate în toate domeniile activității.”

Aceste obiective constituie baza celor opt direcții de acțiune (accesibilitate, participare, egalitate, loc de muncă, educație și formare, protecție socială, sănătate, statistică și colectarea datelor), fiecare cu un set de obiective specifice și măsuri, rezultate așteptate.

În România există unele muzee care oferă vizitatorilor cu dizabilități accesul la exponate într-o manieră accesibilizată. Multe dintre exponatele accesibilizate sunt realizate doar pentru vizitatorii cu dizabilitate vizuală și mai puțin pentru cei cu dizabilitate auditivă sau pentru cei cu alte tipuri de dizabilități. Autoritatea Națională pentru Plăți și Inspecții Sociale a derulat mai multe campanii în scopul evaluării accesibilității muzeelor, dar multe dintre aceste activități au arătat doar existența unei rampe de acces și a unor toalete accesibile pentru utilizatorii fotoliilor rulante. Pentru a crește gradul de acces la informație, este în mod evident nevoie de dezbateri legate de accesibilitatea fizică a clădirii și a mediului. De aceea, majoritatea acțiunilor sunt îndreptate înspre identificarea problemelor legate de acces și mai puțin spre informație. Pentru a oferi unele recomandări privind accesibilitatea mediului și a informației, dar fără direcții clare pentru muzee, există legea 448/2006 ”privind protecția și promovarea drepturilor persoanelor cu dizabilități, norma NP051 (2013) ”Reglementări privind adaptarea clădirilor

civile și a spațiului urban la nevoile individuale ale persoanelor cu dizabilități” și a normei GP 088-03 (2003) ”Ghidul privind adoptarea măsurilor specifice pentru accesul persoanelor cu dizabilități la monumentele istorice”.

5. Turcia

Cea mai importantă și complexă reglementare asupra persoanelor cu dizabilități este legea nr. 5378 a Persoanelor cu Dizabilități și a Formulării unor Amendamente la unele Legi și Decrete de Lege. Data adoptării acesteia este 1.07.2005 (legea 5378/2005).

Articolul 1 (amendat în 6.02.2014 – 6518/62) Obiectivul acestei legi este a de a oferi posibilitatea persoanelor cu dizabilități de a beneficia de drepturile și libertățile fundamentale și de a le promova, de a asigura accesul lor deplin și participarea efectivă la viața socială în mod egal cu toți cetățenii, prin întărirea respectului pentru demnitatea fiecărui individ și de a asigura măsurile necesare de prevenire a dizabilității (legea 5378/amendament 6518/62, 2014).

Articolul 2 – Această lege se referă la persoanele cu dizabilități, la familiile lor, locurile, organizațiile care servesc aceste persoane, precum și alte organisme vizate.

Articolul 4 – (amendat 6.02.2014 – 6518/64) (Legea 5378/2014, secțiunea, articolul 4)

c) Este esențial ca persoanele cu dizabilități să beneficieze de oportunități egale de a se bucura de drepturi și servicii.

d) Este esențială asigurarea accesibilității persoanelor cu dizabilități la o viață independentă și la o participare deplină și efectivă în societate.

e) Este esențial să se asigure participarea persoanelor cu dizabilități, a familiilor lor și a organizațiilor non-guvernamentale care reprezintă aceste persoane la luarea deciziilor, la procesul de asigurare a serviciilor.

f) Accesibilitatea: se referă la faptul că spațiile deschise, clădirile, transportul, serviciile de informație, precum și comunicarea și tehnologia informatică poate fi accesată și folosită de către persoanele cu dizabilități în siguranță și în mod independent.

g) Clădirile de servicii publice: clădirile guvernamentale, locurile de rugăciune, educația specială și facilitățile private de sănătate, clădirile culturale cum ar fi cinematografele, teatrele, muzeele, bibliotecile, sălile de conferințe și locurile de petrecere a timpului liber, cazinouri, săli de nunți, clădirile comerciale, hotelurile, dormitoarele private, clădirile cu birouri, pasaje, bazaruri, facilitățile sportive, parcurile publice și clădirile publice similare.

Unul din stadiile cele mai importante în procesul privind achizițiile pentru persoanele cu dizabilități în platforma internațională este Convenția asupra Drepturilor Persoanelor cu Dizabilități și Protocolul Opțional adoptată de către Națiunile Unite în 13 decembrie 2006.

Ca semnatară a Convenției asupra Drepturilor Persoanelor cu Dizabilități și Protocolului Opțional adoptate de către Națiunile Unite în 13 decembrie 2006 - Convention on the Rights of Persons with Disabilities – și semnată în 30 martie 2007, Turcia a avut o participare importantă pentru demonstrarea unor aspecte legate de ”egalitatea oportunităților pentru persoanele cu dizabilități pe platforma internațională”.

Guvernul Turciei a demonstrat un proces dinamic în termeni de legislație, prin Legea nr. 5378 a Persoanelor cu Dizabilități și a Formulării unor Amendamente la unele Legi și Decrete de Lege din 01.07.2005; cu completările și amendamentele la legea 5378 din 2012 și 2014 la nivel național privind accesul persoanelor cu dizabilități la ”vehiculele specifice de transport public” și descriptorii săi de implementare (Legea 5378/2014, secțiunea, articolul provizoriu 3).

În plus, reglementarea care se remarcă printre cele recente asupra persoanelor cu dizabilități este cea 28.01.2020 numerotată cu 2020/01 a Directoratului General al Serviciilor pentru Persoane cu Dizabilități și de Vârsta a treia din cadrul Ministerului Familiei, Muncii și Serviciilor sociale.

Anul 2020 a fost proclamat ”anul accesibilității” în scopul implementării unor studii legate de accesibilitate, studii derulate de către toate instituțiile și organizațiile în mod planificat, sistematic, în acord cu standardele prevăzute, pentru a accelera practicile care prevăd transformări fizice, digitale și mentale în acest domeniu și pentru crearea culturii accesibilității.

În cadrul proiectului Marmaray realizat de Ministerul Transportului și Infrastructurii, un număr total de 43 de stații între Gebze și Halkali, aflate sub responsabilitatea Căilor Ferate Turce și a primului Directorat Regional, au fost echipate cu lifturi și benzi galbene în relief pentru respectarea prevederilor legii nr. 5378. Muzeul de căi ferate din Istanbul, localizat pe calea Marmaray și în gara istorică Sirkeci prezintă avantaje importante în privința transportului și accesibilității prin locația sa unică în cadrul perimetrului Moscheii Sultan Ahmet, a Muzeului Hagia Sophia, a Palatului Topkapi, care sunt destinații turistice majore la intersecția dintre Marmaray, linia de tramvai Topkapi-Kabatas, feri-porturile, autobuzele turistice.

Căile Ferate Turce oferă facilități pentru persoanele cu dizabilități în privința accesibilității transportului, precum și a serviciilor de amenajare a spațiilor publice în acest context. Cu toate că acest departament prevede servicii de transport, se implică și în alt domeniu, cel legat de muzeologie, Muzeul de căi ferate din Istanbul prezentând istoria căilor ferate din Turcia, cu amplasarea originală, cu obiectele și documentele originale. În cadrul programului Tomimeus vor fi introduse noi concepte legate de funcțiile care va trebui să fie dezvoltate în cadrul muzeului.

În Turcia, universitățile, instituțiile publice și asociațiile desfășoară cercetări științifice pentru persoanele cu dizabilități: Approaches in Contemporary Museology and Factors Affecting Museum Formation, lector Berna Okan, Universitatea Duce, Health Services Accessibility and Expectations of Disabled People, Muhammed Arca, Günay Sak eifm.trakya.edu.tr.

III. Accesibilitate și incluziunea persoanelor cu dizabilități în muzee

Accesibilitatea unui muzeu nu reprezintă o barieră pentru dezvoltare, ci din contra, multe elemente inovative din punct de vedere metodologic și tehnologic va determina creșterea numărului de vizitatori, ceea ce va reprezenta un beneficiu. Accesibilitatea mediului și standardele de informație sunt bine definite prin legislația Europeană. Fiecare muzeu trebuie să se asigure că abodează componenta accesibilizării și faptul că pot oferi servicii de calitate tuturor vizitatorilor, inclusiv vizitatorilor cu dizabilități.

Datele Eurostat 2015 (Eurostat, 2015) evidențiază faptul că majoritatea activităților culturale în care participă persoane cu vârsta de peste 16 ani sunt activitatea de a merge la cinema, spre deosebire de a merge la muzeu sau teatru. În 2015, 45.9% din populația adultă din Europa au raportat că frecventează cinematograful, spre deosebire de alt sit cultural (43.4 %) sau au participat la un eveniment live.

Participarea culturală (Eurostat, 2015) a fost mai mare în rândul persoanelor mai tinere (mai degrabă decât în vârstă) din fiecare dintre statele membre ale UE. În 2015, existau doar două state membre în care mai puțin de 70,0 % dintre adulții mai tineri au declarat că au participat la o activitate culturală: Bulgaria (52,1 %) și România (48,5 %). În schimb, au existat șase state membre în care peste 70,0 % dintre persoanele în vârstă au participat la o activitate culturală: Luxemburg (70,5 %), Regatul Unit (70,8 %), Țările de Jos (76,9 %), Finlanda (77,8 %), Suedia (78,8 %) și Danemarca (80,0 %). Barometrul Eurostar pentru 2015 mai arată că cea mai mare rată de neimplicare a tinerilor în procesul cultural este în România (87%). Cauzele pot fi multiple: probleme financiare, interes scăzut, lipsa instituțiilor culturale în localitate sau în orașele din apropiere dar alte motive multiple.

Sandell (1998) a identificat trei strategii de incluziune socială pentru extinderea muzeelor: (1) Muzeul Incluziv, (2) Muzeul ca agent de regenerare socială și (3) Muzeul ca mod pentru o schimbare socială largă. După cum a explicat Sandell (1998), muzeul incluziv este unul care înlătură orice barieră care împiedică accesul la muzeul de artă. Barierele pot fi fizice, economice, intelectuale, psihologice sau geografice. În ultimele decenii, muzeele și-au redefinit relația cu vizitatorii, acceptând ideea că vizitatorii au nevoi, vârste, biografii și interese și așteptări diferite (Hathazi, 2017).

Prin urmare, muzeele au încercat să răspundă tuturor acestor solicitări prin introducerea diferitelor strategii menite să crească accesibilitatea pentru persoanele cu diferite dizabilități. Pe de altă parte, așa cum se arată într-un studiu realizat de McMillen (2015), accesibilitatea sau incluziunea nu mai sunt doar despre abordarea spațiului fizic și a designului universal. Accesul și incluziunea trebuie să implice elaborarea politicilor muzeale, curatoria, accesul la informații, practica artistică, noua tehnologie, media digitală și parteneriate. Atunci când muzeele adoptă practici și comportamente

organizaționale holistice și emancipatoare, ele ar putea deveni și mai accesibile și incluzive pentru toți vizitatorii, inclusiv pentru cei care nu sunt capabili să „vadă” lumea așa cum o vedem noi.

În ceea ce privește accesul persoanelor cu dizabilități la muzee, principala dimensiune o reprezintă accesibilitatea mijloacelor de transport și a mediului înconjurător până la destinație. Transportul poate fi asigurat cu sprijinul:

- Mijloacelor de transport în comun, consolidând astfel independența persoanelor cu dizabilități;
- Organizațiilor non-guvernamentale care sprijină diferite categorii de persoane cu dizabilități;
- Școlilor care pot oferi transport elevilor lor.

O a doua dimensiune o reprezintă accesibilitatea generală a clădirii muzeului și a mediului înconjurător. Multe dintre muzeele cu tradiție se află în clădiri istorice foarte vechi, cu o arhitectură deosebită unde implementarea standardelor moderne de accesibilitate este foarte dificilă fiind astfel necesară o abordare a unui design incluziv care să respecte arhitectura și moștenirea culturală. În linii mari, vizitatorii cu dizabilități au nevoie de următoarele:

- Locuri de parcare special amenajate;
- Rampe de acces sau lifturi;
- Uși largi – vizibile și accesibile;
- Covor tactil și indicatori tactili pentru utilizatorii bastonului alb;
- Indicatori digitali care utilizează aplicațiile telefoanelor mobile;
- Toalete accesibile;
- Locuri de odihnă în interiorul muzeului sau în spații deschise;
- Iluminare ambientală adecvată în muzeu;
- Hărți și indicatori vizibili pentru o deplasare facilă în interiorului muzeului;
- Materiale de informare alternative, etc.

În interiorul muzeului, toate spațiile și facilitățile ar trebui marcate prin simboluri care indică serviciile și spațiile accesibile. Experiența vizitării unui muzeu trebuie să țină cont de stilul de învățare și preferințele de învățare ale fiecărui vizitator. Ar trebui subliniat faptul că vizitarea unui muzeu reprezintă o experiență de stimulare intelectuală și de învățare constantă. În cadrul fiecărei vizite, vizitatorii trebuie să învețe ceva nou.

Cea de-a treia dimensiune o reprezintă personalul muzeului. Muzeele trebuie să ofere cursuri de formare periodice pentru personalul angajat în scopul îmbunătățirii serviciilor oferite vizitatorilor cu dizabilități. Având în vedere că personalul muzeului este pregătit să lucreze atât cu adulți cât și cu copii, fiecare echipă de angajați dintr-un muzeu trebuie să aibă un minimum de cunoștințe despre cele mai frecvente tipuri de dizabilități și despre modalitățile de interacțiune și de sprijin pe care le pot utiliza în

diferite situații. Aceste situații pot include câteva simboluri în limba semnelor pentru un vizitator cu dizabilitate de auz, însoțirea unei persoane nevăzătoare în interiorul muzeului sau manipularea unui fotoliu rulant.

Cea de-a patra dimensiune și probabil sursa principal de accesibilitate a unui muzeu în contextual vizitatorilor cu dizabilități constă în accesibilitatea informațiilor și accesul la expoziții. Nu este dificil ca fiecare muzeu să aibă recomandări generale, însă majoritatea adaptărilor trebuie să țină cont de tematica muzeului, dinamica expozițiilor și publicul țintă, în special atunci când este vorba de vizitatori cu dizabilități de auz, dizabilități intelectuale sau developmentale, dificultăți de învățare, tulburări de sănătate mintală, dizabilități fizice sau dizabilități vizuale. De multe ori, persoanele cu dizabilități își planifică deplasarea, astfel că toate aceste informații trebuie să fie vizibile și utilizate pentru o experiență plăcută.

Site-ul web este prima interfață cu care vizitatorul ia contact și acesta trebuie să fie accesibil conform standardelor și recomandărilor (W3C și WCAG). În cadrul unei secțiuni dedicate informațiilor privind accesibilitatea în muzeu, vizitatorul trebuie să găsească informații generale despre:

- Modalitățile de transport până la muzeu;
- Existența locurilor de parcare rezervate persoanelor cu dizabilități;
- Posibilitățile de contactare a personalului muzeului pentru informații suplimentare;
- Modalitățile de deplasare independentă în cadrul muzeului sau posibilitățile de solicitare a unui însoțitor;
- Accesul câinilor însoțitori;
- Spații muzeale accesibilizate;
- Program special;
- Activități specifice relaționate cu diferite dizabilități;
- Facilități suplimentare în cadrul sau aproape de muzeu (de exemplu restaurante), etc.

Toate cele patru dimensiuni (1) accesul la muzeu, (2) facilitățile generale, (3) personalul muzeului și (4) accesul la expozițiile muzeului trebuie luate în considerare. Niciuna dintre cele patru recomandări nu poate funcționa în lipsa alteia. Dacă apar dificultăți în deplasarea de la punctul A la punctul B, înseamnă că nu există un traseu accesibil. Prin urmare, pentru a crea un muzeu incluziv, trebuie să luăm în considerare principiile accesibilității și particularitățile expoziției. Dacă persoana cu dizabilități nu poate să meargă la muzeu, atunci muzeul trebuie să ajungă la persoana cu dizabilități. Acest concept poate fi atins prin activități desfășurate în cadrul unor workshop-uri speciale, utilizând tehnologiile moderne VR, accesul online la colecții unice cu sprijinul conferințelor video și a tururilor ghidate accesibile în mediul virtual.

Un muzeu incluziv este bazat și pe parteneriatul cu instituțiile locale publice sau private care pot oferi consultanță specializată necesară pentru a crea un mediu accesibil. Un muzeu accesibil este definit prin standarde, etică, independență, demnitate, integrare și oportunități egale pentru toți vizitatorii.

III.1. Accesibilitate pentru persoanele cu dizabilități vizuale

Conform uneia dintre principalele reglementări în Italia, aparținând Ministerului Patrimoniului și Activităților Culturale (MiBAC) Decretul din 10 mai 2001, muzeele “trebuie să fie accesibile și utilizabile pentru toți vizitatorii, incluzând (1) designul soluțiilor arhitecturale menite să depășească diferențele de nivel (la intrări și în interiorul clădirii); și (2) echipamentele și măsurile pentru a asigura înțelegerea de către persoanele cu cerințe speciale și pentru a se bucura de vizită (de exemplu sisteme multisenzoriale de semnalizare și subtitrare, servicii de recepție și elemente expoziționale ușor de accesat, căi de deplasare accesibile, etc.). În cazul vizitatorilor nevăzători, arhitecții și inginerii trebuie să ia în considerare orientarea și perceperea spațială împreună cu informațiile tactile și auditive ale exponatelor (Auricchio și colab., 2017). Hărțile tactile, modelele, ghidurile audio și informațiile în Braille îmbunătățesc oferta muzeului și calitatea acestuia pentru toți vizitatorii, nu doar pentru cei cu dizabilități.

Hărțile tactile sunt reprezentări în relief, cu culori de contrast, ale clădirilor și spațiilor plane care ajută în orientare și în recunoașterea locurilor de către persoanele nevăzătoare sau cu dizabilități vizuale. Acestea permit experimentarea mediului în termeni de dimensiune, proporție, formă și caracteristici, precum și formarea unei reproduceri mentale care este utilă pentru siguranță și autonomie. Tehnicile de fabricare aditive – cunoscute și ca imprimarea 3D – sunt o tehnologie inovativă și emergentă de a produce obiecte solide 3D cu o formă complexă, pornind de la un model virtual 3D obținut prin depunerea secvențială de straturi de material. Așa cum menționa Auricchio și colaboratorii în studiul său (2017), tehnologia de imprimare 3D cea mai cunoscută este FDM (fused deposition modelling – modelare prin depunere și fuzionare). Această tehnologie obține rezultate de succes în ceea ce privește: 1) acuratețea detaliilor, esențială pentru a realiza o hartă tactilă cu informații corecte și clare pentru persoanele nevăzătoare. În special, limbajul Braille necesită dimensiuni și caracteristici specifice; 2) durabilitatea, necesară pentru a garanta consultarea informațiilor tactile de către sute de vizitatori în fiecare zi; 3) plăcut la atingere, aspect fundamental pentru persoanele nevăzătoare în utilizarea hărților tactile; 4) combinația culorilor, necesară pentru a extinde utilizarea hărților tactile și de către persoanele slab văzătoare, copii și orice vizitator interesat; 5) timpul de realizare - de la modelul 3D harta tactilă este realizată în 16 plăci diferite datorită dimensiunilor suprafeței tiparului într-un timp relativ scurt (în medie 9 ore pentru fiecare placă).

Dacă luăm ca și punct de referință și câteva exemple ale muzeelor spaniole, abordarea MGA (Multimedia Guides for All – Ghiduri multimedia pentru toți) este concepută să ofere acces universal la

conținuturile mobile prin includerea a suficiente caracteristici de configurare și adaptare permițând persoanelor cu sau fără dizabilități să le utilizeze în mod echitabil (Ruiz și colab., 2011). Un muzeu este cel mai probabil unul dintre exemplele cele mai clare ale unui mediu care necesită o abordare a designului universal.

Obiectivul acestei abordări este de a oferi reguli de design pentru orice dispozitiv mobil sau portabil cu un conținut multimedia și audio-vizual astfel încât să poată fi accesat de persoane cu dizabilități senzoriale și cognitive. Aplicarea MGA în tururile ghidate definește un dispozitiv portabil, interactive care sprijină și ghidează vizitatorii printr-un loc de interes cultural cum este un muzeu, transmițând informații prin diferite medii (care pot fi de tip text, imagini, video, audio, etc.), utilizarea lor putând fi adaptată la diferitele nevoie senzoriale sau cognitive ale vizitatorilor.

Ruiz (2011) menționează că în contextul MGA termenul “mecanisme de accesibilitate” desemnează un instrument care face conținutul disponibil pentru utilizatori specifici. Există o serie de resurse de accesibilitate audio-vizuală conforme cu nevoile utilizatorilor care pot fi integrate în dispozitive portabile, ele urmând să fie îmbunătățite și înmulțite ca număr pentru o acoperire adecvată în cadrul muzeului.

Fiecare dispozitiv care urmează abordarea MGA trebuie să ofere un sigur punct de acces cu opțiuni de configurare și nu diferite tipuri de acces în funcție de tipul utilizatorului. Dispozitivele de tipul MGA oferă fără niciun dubiu un ecran de dimensiuni mari cu îmbunătățiri privind lizibilitatea conținutului pentru utilizatorii cu dizabilități de auz care pot să citească subtitrările cu ușurință, dar și pentru alți utilizatori cu vedere slabă sau alte dizabilități vizuale moderate.

Abordarea curentă a fost dezvoltată în contextual unui proiect R&D intitulat GVAM (acronimul spaniol pentru Ghiduri Accesibile Virtual pentru Muzeu). Atunci când utilizatorul începe să folosească un GVAM și odată ce resursele de limbaj și accesibilitate au fost configurate, acesta poate utiliza ghidul. Utilizatorului i se prezintă conținutul de bază care va oferi principalele informații.

Comunicarea multisenzorială este încă un concept relativ nou menit să schimbe cât de curând lumea multimedia. Dispozitivele senzoriale și de stimulare se utilizează deja în parcurile tematice – de exemplu Horizon experience la Disney’s Epcot centre (Epcot Central 2008). Totuși, în practică, vizitatorilor li se oferă experiențe multisenzoriale ori prin expoziții constituite special ori prin tururi ghidate de tip live sau electronice, sesiuni de explorare tactilă sau workshop-uri de orientare (Neves, 2012).

În zilele noastre, cele mai cunoscute experiențe multisenzoriale la muzee sunt disponibile vizitatorilor cu dizabilități vizuale prin una dintre următoarele soluții: expoziții speciale/ muzee care au fost concepute și pentru acest tip de vizitatori (de exemplu Muzeul Anteros în Bologna sau Muzeul Tiflogic în Madrid), tururi ghidate live/ sesiuni de explorare tactilă (de exemplu V&A sau British Museum în Londra) care se adresează în principal vizitatorilor cu cerințe speciale; sau ghiduri audio

specifice (de exemplu Muzeul Winston Churchill și mai recent British Museum în Londra) care conțin descrieri specific pentru utilizatorii nevăzători.

Așa cum menționa Neves (2012) nu sunt multe galerii de artă care oferă ghiduri audio special concepute pentru vizitatorii cu dizabilități vizuale. Este posibil ca acest aspect să aibă legătură cu ideea că nevăzătorii nu vor fi interesați de artele vizuale. Un semn care arată că lucrurile se schimbă este faptul că din ce în ce mai multe muzee sunt creative și oferă acum soluții alternative pentru vizitatorii cu nevoi speciale, precum și faptul că acele companii comerciale care oferă conținutul pentru ghidurile audio promovează acum descrieri audio specifice pentru publicul nevăzător.

Recomandările generale care pot să fie implementate în muzee pentru a dezvolta și adapta expozițiile la nevoile publicului cu dizabilități ar putea include:

- Broșuri în format accesibil pentru vizitatorii cu dizabilități de auz, dificultăți de învățare și dizabilități vizuale;
- Albeuri cu imagini mărite ale exponatelor;
- Materiale în Braille și/sau materiale cu caractere mărite;
- Ecrane, panouri și vitrine cu exponate așezate la o înălțime corespunzătoare;
- Modele 3D în mărime naturală sau realizate la o dimensiune eficientă pentru a putea fi explorate tactil de către publicul nevăzător;
- Imagini tactile 2D însoțite de scurte transcrieri în Braille;
- Materiale multimedia cu subtitrări și cu descrieri audio;
- Ghiduri video și audio multimedia portabile care oferă informații explicate conform nevoilor vizitatorului;
- Ecrane multimedia în zonele importante din muzeu;
- Coduri QR pentru facilitarea accesului la informații suplimentare despre expoziții;
- Tehnologia iBeacon pentru a identifica exponatele și pentru ghidaj în interiorul muzeului;
- Aplicații mobile;
- Covoare tactile cu tehnologie atașată pentru bastonul alb.

III.2. Accesibilitate pentru persoanele cu dizabilități de auz

Persoanele cu dizabilități auditive reprezintă un grup foarte eterogen și este important să înțelegem caracteristicile acestuia anterior explorării fenomenului de accesibilitate. Dizabilitatea auditivă este denumită în cazuri mai ușoare hipoacuzie, iar în cazurile profunde surditate. ADA (The Americans with Disabilities Act) definește persoanele cu dizabilitate ca având “o deficiență fizică sau mentală care le limitează substanțial una sau mai multe dintre activitățile vieții zilnice” (Harrison & Gilbert, 1992, p. 75). Conform acestei definiții, o persoană cu dizabilitate de auz poate fi considerată ca având o deficiență fizică care îi afectează viața în mod considerabil (Tucker, 1997). Pe lângă faptul că

ADA definește persoanele cu deficiențe auditive ca fiind cu dizabilități, actul stabilește și tipul și gradul adaptărilor pe care instituțiile sunt obligate să le ofere pentru acestea. Astfel, pentru persoanele cu dizabilități de auz ADA solicită “servicii și dispozitive precum interpreți calificați în limba semnelor, dispozitive asistive de ascultare, materiale scrise” (Harrison & Gilbert, 1992, p. 54).

Potrivit acestei legislații, instituțiilor precum muzeele de artă li se impune oferirea de adaptări pentru persoanele cu dizabilități de auz, dar într-o manieră care să nu creeze probleme instituției sau care să nu determine crearea unui program separate pentru publicul cu dizabilități de auz. Însă, resursele și competențele fiecărei instituții fiind variabile tipurile de adaptări realizate de acestea vor diferi. Pentru publicul cu dizabilități oferirea anumitor tipuri de accesibilitate într-un muzeu va influența în mare măsură decizia lor de a vizita acea instituție.

Gradul pierderii auditive poate varia, fiind persoane care întâmpină dificultăți doar în sfera percepției și înțelegerii vocilor joase și a vorbirii în șoaptă; unele persoane vor înțelege doar conversațiile realizate cu o tonalitate ridicată, ceea ce înseamnă că vor întâmpina probleme în contextual unor conversații de grup; alte persoane vor auzi doar câteva zgomote puternice sau vor percepe mai degrabă vibrații decât sunete (Farkas & Perlusz, 2000). În multe cazuri, persoanele cu dizabilități de auz poartă aparate auditive pentru a compensa pierderea de auz. Aceste aparate pot fi de tipul amplificatoarelor care vor transmite sunetele prin conductul auditiv, în urechea medie și apoi în urechea internă sau de tipul implantului cohlear – un dispozitiv electronic care compensează funcționarea defectuoasă a urechii interne transformând sunetele în impulsuri electrice care sunt transmise apoi către cortexul cerebral.

Pierderea de auz poate surveni înainte sau după dezvoltarea limbajului/vorbirii. Dacă vorbirea s-a dezvoltat înainte de pierderea auditivă atunci limbajul persoanei în cauză nu va fi afectat (cum este cazul pierderii de auz care apare la o vârstă înaintată). În schimb, dacă pierderea de auz se instalează în primii ani de viață, atunci va afecta dezvoltarea limbajului și vorbirii persoanei respective. Atunci când funcția auditivă este restrânsă pe perioada dezvoltării limbajului, achiziția limbajului va fi deficitară, limbajul prezentând întârzieri față de dezvoltarea tipică. În urma pierderii auditive pot apărea următoarele dificultăți majore:

- Dificultăți în sfera pronunției, accentului, intensității, ritmului, dinamicii, vorbirea persoanei cu dizabilități de auz fiind mai puțin inteligibilă.
- Vocabularul se va situa sub nivelul dezvoltării tipice, cu mult mai puține cuvinte înțelese și utilizate. În mod special sunt dificil de înțeles cuvintele cu o frecvență mai mică în limbă (termeni de specialitate, arhaisme, expresii) și cuvintele cu înțeles abstract (care nu au un corespondent imagistic). Deficiențele în sfera vocabularului vor afecta atât exprimarea cât și comprehensiunea.
- Utilizarea limbajului scris sau vorbit poate să fie neadecvată sau comprehensiunea poate fi limitată datorită lipsei de înțelegere a conținutului și a cuvintelor cu sensuri multiple (Farkas & Perlusz, 2000).

O mare parte din informațiile pe care le primim în viața cotidiană și în contextul educațional sunt transmise prin intermediul auzului și al limbajului oral sau scris. Prin urmare ne vom aștepta la o percepție auditivă deficitară și la o comprehensiune slabă din partea copiilor cu dizabilități auditive a căror pierdere de auz nu a fost compensată în mod corespunzător sau care au o dizabilitate profundă (Braden, 2017).

Principalele dificultăți întâlnite atunci când persoanele cu dizabilități de auz vizitează un muzeu se referă la:

- Abilități reduce de a auzi sunetele din mediu, muzica sau vorbirea.
- Înțelegere limitată a vorbirii.
- Dificultăți lingvistice care conduc la o înțelegere precară a informațiilor scrise.
- Dificultățile de limbaj îi împiedică să se exprime prin vorbire.
- Cunoștințe limitate despre lume în general.

Comunicarea cu persoanele cu dizabilități de auz poate să îmbrace mai multe forme în funcție de natura și severitatea pierderilor auditive:

- a) Comunicarea orală utilizând vorbirea sau cea scrisă utilizând informații tip text/ print.
- b) Comunicarea pe bază de labiolectură – în cazul în care aparatul auditiv nu compensează adecvat pierderea de auz. Atunci când se angajează în activități de labiolectură, persoanele decodifică vizual vorbirea bazându-se pe mișcările faciale și bucale ale vorbitorului. În timpul labiolecturii este important comunicarea față în față, precum și iluminarea adecvată și vizibilitatea feței și gurii interlocutorului.
- c) Comunicarea prin limba semnelor – în cazul persoanelor cu pierderi auditive severe și profunde care prefer această formă de comunicare în locul sau pe lângă comunicarea verbală (Braden 2017).

Persoanele cu surditate pot să întâmpine într-un muzeu bariere lingvistice, educaționale și sociale. În zilele noastre, din ce în ce mai multe muzee încearcă să faciliteze accesul la colecțiile lor de artă prin intermediul unor programe create special pentru vizitatorii surzi, programe precum tururi ghidate în limba semnelor realizate de către specialiști surzi sau realizate pe tablete (Feenstra, 2015). Dincolo de argumentele legale, muzeele de artă au responsabilitatea de a oferi acces incluziv și echitabil publicului, în mod special în cazul în care sunt finanțate de către stat. Datorită faptului ca muzeele de artă oferă programe specializate pentru diferite tipuri de audiență, este dreptul persoanelor surde de a avea acces la programele muzeului la fel ca orice alt vizitator. Prin urmare, muzeele de artă și alte instituții de tip educațional trebuie să includă în mod constant și continuu membrii comunității de surzi în cadrul inițiativelor lor de învățare social. Accesibilitatea tuturor activităților muzeale va fi eficientă atunci când va fi create prin colaborare și prin implicare instituțională (Westerhoff, 2017).

Muzeele reprezintă spațiul ideal pentru conștientizarea și promovarea multiculturalismului și a diversității culturale. Comunitatea surzilor își împărtășește expresia prin intermediul limbii semnelor – limba lor maternă, o caracteristică a identității personale. În muzee, explorarea sensului identității este realizată prin modul în care expozițiile sunt prezentate publicului. Promovând activități pentru comunitatea surzilor, muzeele pot consolida sentimentul de apartenență al persoanelor surde sau cu dizabilități de auz (Martins, 2016). Expozițiile reprezintă pentru muzee o modalitate de a crea pentru vizitatorii surzi oportunități de a împărtăși reflecții personale care vor contribui la dezvoltarea identității lor personale. Muzeele au potențialul de a vocabularul de termeni artistici din limba semnelor prin utilizarea acestui sistem de comunicare.

Martins (2016) susține că muzeele care utilizează în activitățile lor modelul bilingv vor contribui la dezvoltarea de noi abilități în domeniul culturii surzilor și vor integra persoanele surde în cultura auzitoare prin reunirea persoanelor surde și auzitoare într-un spațiu comun.

Potrivit lui Johnson (2013) muzeele ar trebui să depună eforturi pentru a fi lideri în promovarea celor mai înalte standard pentru acces și incluziune. De asemenea, muzeele ar trebui să furnizeze informațiile prin multiple canale senzoriale pentru a oferi numeroase variante pentru vizitatori în alegerea canalului care li se potrivește cel mai bine.

Recomandări pentru comunicarea cu persoanele surde:

- Utilizați un loc fără zgomot pentru comunicare, deoarece zgomotul de fond va conduce la o calitate auditivă mai slabă.
- Stați la o distanță de un metru sau doi față de persoana surdă sau de grup. Acest aspect este important pentru utilizatorii de aparate auditive, cei care citesc labial și utilizatorii limbii semnelor.
- Asigurați-vă că îi atrageți atenția vizitatorului înainte de a vorbi: de exemplu printr-o atingere pe umăr sau prin mișcarea mâinii ori alt tip de semn vizibil.
- Mențineți contactul vizual în timpul conversației. Dacă vorbiți cu mai mult de o persoană luați cuvântul pe rând.
- Facilitați citirea labial. Asigurați-vă că fața dumneavoastră nu este în umbra. Încercați să nu vă acoperiți gura. Labiolectura este cea mai eficientă în context de unu-la-unu. Este mai puțin eficientă în situații de grup, în cadrul unor întâlniri largite sau în situațiile în care cel care labiolecturează este foarte departe de vorbitor.
- Vorbiți clar și nu prea repede. Nu murmurăți, nu țipați și nu exagerați fiindcă aceste aspect deteriorează forma buzelor în timpul pronunției. Propozițiile scurte vor fi mai ușor de înțeles decât cele lungi.
- Repetați și reformulați dacă este necesar. Încercând să spuneți același lucru în modalități diferite poate sprijini înțelegerea.

- Utilizați modalități nonverbale de comunicare – gesturi, limbajul trupului și expresii faciale.
 - Notați în scris sau realizați o schema sau un desen pentru a sprijini înțelegerea.
 - Pentru vizitatorii cu dizabilități de auz principala modalitate de a primi informațiile este cea vizuală. Alocați timp pentru citirea informației vizuale înainte sau după ce vorbiți.
 - Dacă se utilizează un interpret în limba semnelor, acesta va trebui să mențină un contact vizual permanent cu persoana surdă și să îi vorbească acesteia direct.
- (Bird & Mathis – Eds., 2003; Westerhoff 2017).

BUNE PRACTICI PENTRU VIZITATORII CU DIZABILITĂȚI DE AUZ

1. Tururi ghidate în limba semnelor

- Peste tot în lume muzeele prezintă tururi ghidate în limba semnelor pentru publicul surd. Importanța prezenței unui ghid surd rezidă în faptul că un reprezentant al comunității surzilor care promovează evenimente pentru membrii săi ar putea facilita o mai bună înțelegere a valorilor care formează această cultură de către publicul surd. Reprezintă de asemenea o promovare a culturii minorităților așa cum sunt comunitățile de surzi.

- Una dintre cele mai bune modalități de a accesa viața unui muzeu este prin intermediul unui tur. Există două variante prin care vizitatorii pot participa la tururile create de muzeu: prima și cea tradițională, este participarea în persoană împreună cu un muzeograf, iar a doua este prin intermediul tehnologiei. Ambele variante au fost modificate pentru a fi accesibile vizitatorilor surzi sau cu dizabilități de auz și oferă avantaje și dezavantaje pentru comunitate. Abordarea centrată pe Designul Universal prezintă tururi cu interpreți în limba semnelor și include și un ghid pentru participanții auzitori. Combinația unui interpret în limba semnelor și a unui vorbitor este cea care face acest serviciu accesibil tuturor vizitatorilor muzeului, în special în contextual unor grupuri cu abilități auditive diferite. Deși programarea unui ghidaj în limba semnelor este întotdeauna încurajat, dorința de a beneficia de aceeași spontaneitate și libertate educațională precum vizitatorii ‘tradiționali’ îi face pe cei din comunitatea surzilor să își dorească mai mult.

- Tururile video în limba semnelor sunt cea mai eficientă cale de a asigura accesul la programe pentru vizitatorii surzi. Există câteva modalități de a crea conținutul unui tur video în limba semnelor, însă cea mai reușită este prin colaborarea cu o companie externă deoarece specialiștii acesteia vor obține echilibrul perfect între personalul muzeului, membrii comunității de surzi și actorii surzi. Aceste tipuri de ghidaje oferă multe din beneficiile ghidajelor tradiționale, în persoană, ca de exemplu prezentarea informațiilor în limbajul comunității de apartenență și asigurarea sentimentului de a primi informații complete și de a experimenta libertatea învățării individuale. Prin conținutul video în limba semnelor

vizitatorii surzi sunt liberi să acceseze materialul creat în timpul și ordinea pe care le preferă. Acest tip de libertate nu era disponibilă anterior creării acestor tehnologii. În plus, majoritatea muzeelor folosesc aceleași dispozitive pentru ghidajele video, neținând cont de limbajul utilizat, acordându-le vizitatorilor surzi posibilitatea de a se bucura de vizita la muzeu fără distrageri inutile sau nedorite.

2. Interpreții în limba semnelor

Angajarea interpreților în limba semnelor (LS) este una dintre cele mai rapide modalități de a include populația surdă în programele muzeului fiindcă nu necesită manipularea sau crearea conținutului oferit. Interpreții în LS pot îmbunătăți înțelegerea și implicarea vizitatorilor surzi în contextul unor evenimente publice de tipul prelegerilor, prezentărilor, festivităților sau ghidajelor. În cazul celor mai multe dintre muzeele care oferă acest serviciu, persoanele care îl solicit trebuie să contacteze muzeul cu cel puțin două săptămâni înainte de data planificată pentru a realiza aranjamentele necesare. Acest serviciu este acceptabil pentru grupurile sau persoanele care își planifică vizita din timp, însă nu și pentru vizitatorul spontan (Westerhoff, 2017). Limba Semnelor poate să fie un instrument de accesibilitate pentru persoanele cu dizabilități auditive care utilizează acest tip de comunicare. Interpretul va traduce în schimburi între limba vorbită și limba semnelor. Ghidajele în limba semnelor pot fi realizate și cu ajutorul instrumentelor de tehnologia informației și comunicării. Anumite dificultăți ar putea apărea atunci când limba semnelor utilizează dialecte diferite de la o comunitate la alta.

3. Ghidaje audio cu sisteme de amplificare pentru vizitatorii cu hipoacuzie.

4. Ghiduri multimedia cu traduceri în limba semnelor ale principalelor expozate din colecția muzeului.

British Museum din Londra oferă un Ghidaj multimedia în limba semnelor britanice cu materiale video care prezintă în jur de 200 de obiecte din muzeu în limba semnelor.

5. Dispozitive asistive de ascultare (ALD) sau sisteme asistive de ascultare (ALS)

Sistemele asistive de ascultare (ALS) sunt benefice în special în spații de tipul sălilor de concert sau de prelegeri, sălilor de teatru, cinematografelor, sălilor de ședințe, utilizate pentru comunicarea auditivă. Aceste sisteme îmbunătățesc calitatea auditivă prin reducerea la minimum a zgomotului de fond, reducerea efectului distanței și anularea efectelor acustice slabe. Câteva dintre aceste dispozitive și sisteme sunt: sistemele FM, sistemele cu infraroșu și sistemele buclilor sau circuitelor de inducție (Hearing Assistive Technology, 2013; Bird & Mathis – Eds., 2003). Dispozitivele de ascultare sunt utile atunci când angajații muzeului știu de existența lor, de modalitățile de operare cu ele și atunci când le mențin încărcate. Din punct de vedere legal, aceste sisteme ar trebui instalate permanent în locurile de

întâlnire care: ‘(1) au spațiu pentru cel puțin cincizeci de persoane sau au un sistem audio de amplificare și (2) au zone de staj jos cu locuri fixe’ (Goldman și colab. 2003). Acest aspect se aplică îndeosebi la muzeele care au locuri de prelegere, locuri de vizionare de filme sau scene pentru teatru sau săli mari de ședințe. Există trei tipuri diferite de sisteme care pot să fie folosite: circuitele audio, FM și cele cu infraroșu. Fiecare dintre acestea au anumite beneficii care le transformă într-o alegere de succes, unele fiind mai mult compatibile cu instalarea portabilă altele cu cea permanentă, respectiv cu mărimea și funcționalitatea încăperii ("Assistive Listening Systems and Devices", National Association of the Deaf).

Sistemele asistive de ascultare permit vizitatorilor cu pierderi auditive de diferite grade să participe la programe amplificate sonor, de tipul prezentărilor, filmelor sau spectacolelor. Sistemele auditive portabile de tipul FM sau infraroșu pot fi utilizate de ghizi și în timpul unui tur standard, amplificând astfel accesibilitatea persoanelor cu hipoacuzie. Pe lângă accesul pe care îl oferă vizitatorilor la evenimentele speciale și la cele zilnice, sistemele de ascultare nu necesită o îngrijire deosebită. O dată ce acestea sunt instalate și devin operaționale în cadrul muzeului, nu necesită o întreținere din partea personalului sau financiară deosebită.

- Receptoarele FM prind frecvențe radio speciale care se leagă la sistemul audio, la fel ca cele utilizate în sălile de teatru sau sistemele de sonorizare. Vizitatorul primește un receptor care poate fi conectat direct la aparatul său auditiv sau la implantul cohlear sau receptorul poate fi utilizat împreună cu căști pentru a amplifica sunetul pentru persoanele care nu utilizează un dispozitiv auditiv personal.

- Sistemele cu infraroșu transmit unde de lumină infraroșie care sunt detectate de receptori precum cei FM.

- În cazul buclelor de inducție, se instalează fire în perimetrul zonelor vizate și se activează atunci când se transmite sunetul, creând un câmp electromagnetic în raza circuitului respective. Sistemul funcționează direct cu aparatele auditive și implanturile cohleare care au setări pentru inducție. Vizitatorul își poate ajusta volumul la aparatul auditiv propriu (Hearing Assistive Technology, 2013).

6. Servicii de telecomunicații

Unul dintre cele mai folosite sisteme de telecomunicații utilizat de persoanele surde și hipoacuzice este afișajul text – TTY (Teletypewriter). Este vorba despre o tehnologie care permite utilizatorilor să își scrie mesaje text direct unul altuia prin intermediul unei linii telefonice. TTY le permite persoanelor cu dizabilități de auz să se implice în comunicarea atât cu persoane auzitoare cât și cu persoane surde care posedă dispozitivul. Dispozitivele actuale sunt de mici dimensiuni și foarte ușoare putând fi accesibile la birourile de recepție ale muzeelor sau la centrele de informații. Serviciile TTY sunt însă mai puțin folosite în zilele noastre fiind deseori considerate o tehnologie veche. În locul acesteia, multe dintre persoanele surde utilizează serviciile de transmisie video (VRS – Video Relay

Services). Aceste servicii vor conecta persoana surdă cu o persoană auzitoare prin intermediul unui interpret care se află în direct dintr-un call centre de transmisie. VRS nu necesită echipamente speciale sau o formare profesională deosebită a echipei muzeului și este foarte eficient în oferirea serviciilor.

7. Subtitrarea

Subtitrarea reprezintă o altă formă de accesibilitate atunci când vorbirea și alte tipuri de sunete pot fi prezentate sub formă de text. Este benefică pentru persoanele cu dizabilități de auz care înțeleg foarte bine limbajul în forma sa scrisă. Subtitrarea poate fi de trei tipuri: deschisă, închisă și în timp real.

- Subtitrarea deschisă este prezentă în mod constant în materialele video. Aceasta este integrată unui material audio sau video făcându-l astfel permanent vizibil. Subtitrarea închisă este o funcție care poate fi pornită sau oprită prin selecție digitală sau manuală. Pentru a vedea subtitrarea închisă un utilizator trebuie să selecteze această opțiune activând-o din setările dispozitivului respectiv. Este preferată subtitrarea de tip deschis fiindcă oferă acces imediat, iar vizitatorii cu dizabilități de auz nu vor mai trebui să ia măsuri privind activarea subtitrărilor închise. Orice tip de material video produs de către muzeu ar trebui să fie subtitrat dacă va fi expus pentru o perioadă mai lungă de trei luni sau ar trebui să existe stenograme disponibile pentru materialele video afișate pe termen scurt. Atunci când sunt utilizate materiale video nesubtitrate produse de surse externe, stenogramele sau transcrierile verbale ar trebui să fie disponibile. Materialele video care nu conțin voce ar trebui semnalizate ca atare astfel încât persoanele cu dizabilități de auz să nu presupună că pierd un conținut care nu este subtitrat (Guidelines for Accessible Exhibit Design, Smithsonian).

- Subtitrarea reprezintă afișarea vizuală a unui conținut audio. Deseori confundată cu transcrierile verbal, subtitrarea include nu doar cuvintele rostite, ci și identificarea vorbitorului, efectele sonore și descrierile muzicale. Asociația Națională a Surzilor din SUA descrie subtitrarea ca fiind de succes atunci când: '(1) este sincronizată și apare în aproximativ același timp ca și materialul audio, (2) este echivalentă și are un conținut identic cu materialul audio, incluzând identificarea vorbitorului și efectele de sunet, (3) este accesibilă și disponibilă imediat pentru cei care o solicită' (Westerhoff, 2017).

- Subtitrarea materialelor audio și video în cadrul muzeului conduce la îmbunătățirea accesibilității și implicării individuale pentru o gamă largă de vizitatori și nu doar pentru cei cu dizabilități de auz. Deși ambele tipuri de subtitrări (închisă și deschisă) îmbunătățesc accesibilitatea vizitatorilor, utilizarea subtitrării deschise extinde folosirea acestui serviciu către utilizatori nebănuți. Copii, persoane cu dificultăți de învățare și vizitatori care utilizează limba respective ca a doua limbă vor beneficia de posibilitatea citirii informațiilor în paralel cu materialul audio (Westerhoff, 2017).

Subtitrarea închisă și deschisă este utilizată în contextul filmelor și al materialelor video, iar subtitrarea în timp real este folosită pentru a converti vorbirea directă (live) în text. Subtitrarea în timp real este denumită uneori CART (Computer-Aided Realtime Reporting – raportare în timp real cu sprijin

computerizat). Poate fi utilizată în cadrul performanțelor live, prelegerilor, prezentărilor sau ședințelor (Bird & Mathis – Eds., 2003; Johnson, 2016).

8. Materiale video și filme ale expozițiilor care conțin subtitrări și transcrieri

Pentru mulți dintre vizitatorii surzi și cu dizabilități de auz, noile tehnologii portabile le oferă pentru prima dată șansa de a vizita un muzeu fiind complet independenți și primind informații despre exponate în limba semnelor și/sau prin intermediul subtitrărilor pe un dispozitiv portabil sau PDA (personal digital assistant). Cu ajutorul unui ghid în limba semnelor, vizitatorii surzi pot urmări filmări video ale interpretării în limba semnelor pe un dispozitiv cu ecran care le încapă în palma mâinii. De asemenea, conținutul video sau multimedia poate să include și subtitrări. Deseori același dispozitiv portabil, infrastructura Wi-Fi și chiar conținutul utilizat în ghidajele multimedia pot fi refolosite în ghidaje în limba semnelor sau subtitrate pentru vizitatorii cu dizabilități de auz. Ghidurile care conțin limba semnelor și subtitrări îmbunătățesc nu doar accesul la muzeu, dar și pe cel la domeniile de studio conexe muzeului: prin citirea subtitrărilor sau a semnelor pentru concepte artistice sau alți termeni de specialitate cu care vizitatorii nu sunt familiari, ei vor învăța atât despre obiectele expuse cât și semnul sau cuvintele care le desemnează, permițându-le astfel să participe cât mai complet și mai profund în contextul tematicii respective (Proctor, 2004).

9. Transcrieri ale ghidurilor audio

10. Formarea personalului muzeului

- Activitățile de formare ale personalului care vizează îmbunătățirea serviciilor oferite și a implicării în comunicare cu diverse tipologii de vizitatori reprezintă unul dintre cele mai importante aspecte pe care un muzeu le poate aborda pentru a asigura un mediu deschis și primitor. Există două tipuri distincte de formare pe care întreaga echipă a muzeului ar trebui să le primească. În primul rând este vorba despre informațiile de bază privind oferta muzeului sub formă de servicii și adaptări pentru vizitatorii cu dizabilități de auz. Aceasta include: unde sunt localizate sistemele asistive de ascultare și cunoștințele de bază privind operarea cu acestea; servicii de telecomunicații, materiale video cu subtitrări sau orice alt tip de programe speciale pentru această categorie de public. Formând o serie de abilități de bază în comunicare pentru personalul muzeului se urmărește responsabilizarea acestora în acomodarea corectă a vizitatorilor cu dizabilități. Învățarea unor 'informații de bază despre modul în care pierderea de auz poate afecta abilitatea unei persoane de a crea o experiență semnificativă poate conduce dezvoltarea unui sentiment de empatie' (Johnson, 2013). Menținerea unui cadru în care toți angajații sunt bine informați privind caracteristicile și nevoile comunităților persoanelor cu dizabilități poate rezulta doar în obținerea unor practici mai bune și a îmbunătățirii accesibilității.

- Al doilea tip de formare vizează conștientizarea dizabilității și formarea responsabilității față de aceasta și poate fi realizată de către un membru calificat al echipei muzeului sau prin consultare cu o persoană sau companie externă. Nu este întotdeauna ușor să promovezi în cadrul unui curs de formare conștientizarea și responsabilizarea față de fenomenul dizabilității. Una dintre cauze este schimbarea frecventă în echipa de angajați, fenomen care îngreunează asigurarea formării pentru întregul personal. Având însă un membru al personalului angajat care este calificat pentru a oferi formare de bază în contextul dizabilității, această problemă se poate surmonța, muzeul asigurând o formare continuă.

11. Locuri special amenajate cu apă pentru câinii însoțitori

12. Unele muzee oferă:

- a. Bucle de inducție pentru prelegeri și filme
- b. Prelegeri și prezentări interpretate în limba semnelor sau conduse direct în limba semnelor
- c. Subtitrare în timp real – discursul apărând subtitrat pe un ecran de dimensiuni mari situate lângă vorbitor.

În opinia lui Playforth (2004) un serviciu informațional complet incluziv (cum putem întâlni în muzee sau biblioteci) ar trebui să cuprindă:

- Semnalizarea acestui serviciu;
- Anunțuri în cluburile și asociațiile pentru surzi, în departamentele de audiologie, în cadrul serviciilor de asistență socială și al altor organizații de profil;
- Articole și anunțuri adresate publicului cu dizabilități de auz în presă – scrise într-un limbaj accesibil și ușor de lectură;
- Pagini web accesibile cu link-uri către pagini web specializate pe un anumit domeniu
- Informații video privind serviciile de limba semnelor oferite, sonorizare clară fără zgomot de fond și însoțită de subtitrare vizibilă, precum și indicații către diferite zone ale muzeului;
- Vizite ale echipei muzeului la asociații și cluburi de surzi pentru a prezenta personal serviciile oferite acestei categorii de public;
- Claritate și răbdare din partea personalului muzeului în conversațiile telefonice;
- Disponibilitatea personalului pentru conversații prin e-mail, fax, mesaje telefonice, videoconferințe;
- Facilități de transmitere a mesajelor prin intermediul telefoanelor mobile;
- Semnalizări clare în toate zonele muzeului;
- Birouri de recepție și informații dotate cu bucle de inducție, lumină adecvată, reducerea zgomotelor de fond și o acustică bună;

- Întregul personal este format în domeniul dizabilității auditive, fiind capabil să utilizeze câteva semne de bază, iar unii membrii ai echipei fiind formați la un standard mai înalt în limba semnelor și în alfabetul dactil adaptat manual;
- Întreg personalul cunoaște nevoile specifice ale publicului cu surdocecitate, cu dizabilități de auz, cu dificultăți de învățare sau probleme de sănătate mintală și deține modalități de a veni în întâmpinarea acestor nevoi;
- Ecrane de tip VISCAST, TESSA;
- Tot personalul muzeului știe cum să ia legătura cu interpreți calificați în limba semnelor;
- Broșură de bun-venit cu un plan al muzeului și broșuri informative clar ilustrate.

IV. Programe de accesibilizare ale muzeelor, exemple de bune practici privind politicile legislative, practicile și programe existente la nivelul fiecărei țări din consorțiu. Exemple de muzee din toată lumea.

Accesibilitatea sau comunicarea sub orice formă joacă un rol important în crearea de relații între muzee și persoanele cu deficiențe de auz. Putem observa diferite eforturi pentru a facilita comunicarea la instituțiile internaționale.

[Accessible Resources for Cultural Heritage EcoSystems - ARCHES](#) este un proiect european care urmărește accesibilizarea muzeului pentru toți prin tehnologii și o metodologie participativă. Datorită sprijinului Uniunii Europene, ARCHES a reunit persoane cu dizabilități, companii de tehnologie, universități și muzee. Împreună cu un grup de participanți, soluții tehnologice au fost dezvoltate și testate pe parcursul a trei ani. Muzee europene fără bariere datorită finanțării UE: replici 3D, aplicații pentru telefonul mobil, jocuri și avatare cu limbajul semnelor și materiale multi-senzoriale pentru muzee. Tehnologiile au fost co-proiectate și testate de peste 200 de persoane cu dizabilități din Spania, Austria și Marea Britanie.

Muzeele mai accesibile datorită tehnologiei: utilizarea TIC, rețelele sociale, internetul, aplicațiile etc. Google Maps, în combinație cu platforma Google Street View, a permis „vizitarea” locațiilor, inclusiv o previzualizare a zonei. Datorită muncii Institutului Cultural Google, care se bazează într-adevăr pe Google Street View, este posibil să se vadă repere culturale semnificative, cum ar fi opera Palais Garnier din Paris, sala de concerte a Filarmonicii din Berlin și opera Teatro Real din Madrid. , folosind doar un ecran și o conexiune la Internet. Organizația promovează, de asemenea, accesibilitatea colecțiilor de artă și muzeelor, precum cele dedicate lui Eleanor Roosevelt, din New York, sau African American History, din Boston. Catedrala Sf. Paul din Londra, Muzeul Cafelei din Brazilia și Acropola greacă sunt alte locuri care pot fi vizitate de acasă, grație inițiativei Google. Avantajul acestor sisteme

este că ne aduc aproape imposibil de aproape, de detaliile fiecărei lucrări disponibile, astfel încât să putem aprecia articole care altfel ar fi trecut neobservate. Sage Traveling oferă călătorii cu adevărat personalizate pentru vizitatorii cu dizabilități și vârstnici. Se ocupă exclusiv de călătorii accesibile către destinații europene și răspunde provocărilor pe care le pot întâlni călătorii cu dizabilități în timpul călătoriei. Oferă informații cuprinzătoare, detaliate și organizate de călătorie pentru persoanele cu dizabilități pentru atracții turistice Europene, porturi, hoteluri și transporturi.

Tehnologia ne poate aduce mai aproape de artă prin expoziții virtuale sau ne poate oferi informații suplimentare despre obiecte, picturi și opere de artă dintr-un muzeu. Dar face și aceste locuri accesibile persoanelor cu deficiențe de vedere: **imprimarea 3D** este un instrument care poate transforma experiența de a vizita un muzeu. **Muzeul Met din New York** a fost un pionier în introducerea imprimantelor tridimensionale, permițând vizitatorilor să ia acasă un suvenir din galeriile lor datorită acestei tehnologii. Pentru a face imprimarea 3D mai accesibilă muzeelor europene, proiectul Ambavis a fost lansat cu sprijinul Uniunii Europene. Ideea este ca imprimantele 3D să recreeze „copii tactile” pentru persoanele cu deficiențe de vedere, astfel încât să se poată bucura și de exponate. Austria, Germania și Regatul Unit sunt câteva dintre țările în care această inițiativă este implementată cu succes. În același sens, Museo del Prado din Madrid a lansat expoziția „Hoy toca el Prado”, în colaborare cu Fundația AXA și ONCE. Datorită tehnologiei 3D, au fost expuse șase lucrări reprezentative de genuri diferite, printre care Apollo în Forja lui Vulcan, Nobil cu mâna pe piept sau Umbrela, care puteau fi atinse de persoanele cu dizabilități vizuale. În acest fel, vizitatorii puteau recrea imaginile mentale. Expoziția a mai prezentat texte în Braille, ghiduri audio și ochelari din carton opac.

Dacă imprimarea 3D a permis ca muzeele să fie accesibile persoanelor nevăzătoare, aplicațiile mobile pot facilita vizitele persoanelor cu dizabilități de auz. Un exemplu de utilitate a acestei tehnologii poate fi găsit în muzeul dedicat lui Roald Dahl, renumitul scriitor și autor de cărți pentru copii precum Charlie și fabrica de ciocolată și Matilda. Aplicația Signly, concepută de Mark Applin, a fost creată pentru a facilita integrarea persoanelor surde. Scopul aplicației este ca vizitatorii surzi să se bucure de explicațiile ghidurilor audio tradiționale, dar folosind limbajul semnelor și direct pe telefonul mobil. După cum a anunțat în 2015, Muzeul Roald Dahl a amenajat 24 de puncte de-a lungul traseului, unde Signly poate fi folosit pentru a afla mai multe despre viața și operele celebrului romancier.

Persoanele nevăzătoare sau cu surditate pot beneficia de noile tehnologii pentru a vizita muzee care anterior le erau inaccesibile. Dar ce se întâmplă cu cei care, din cauza unei dizabilități fizice, nu pot părăsi locuința? Pe lângă tururile virtuale oferite de Google sau Luvru și Nintendo, robotica poate fi și un mare aliat pentru acești oameni. Utilizarea roboticii a fost deja implementată în Muzeul de Young din San Francisco și Muzeul de istorie a computerelor din Mountain View (California).

[COME-IN! Inclusive Museums in Europe Project - The COME-IN!](#) vizează valorificarea patrimoniului cultural central european, astfel muzee mai mici devin accesibile unui public mai larg de

persoane cu dizabilități. Proiectul este finanțat de Programul Interreg Europa Centrală al Uniunii Europene cu un buget de 2,7 milioane de euro. Obiectivul principal este cooperarea pentru accesul deschis la muzee către o incluziune mai largă (COME-IN!) a abordat acest lucru prin creșterea capacităților muzeelor mici și mijlocii, făcându-le accesibile unui public mai larg de persoane cu diferite tipuri de dizabilități.

Art Beyond Sight este dedicată îmbogățirii vieții a mii de copii și adulți prin beneficiile care îmbogățesc viața artei și culturii. Art Beyond Sight (ABS) o organizație 501(c)(3) sprijină accesul și incluziunea privind arta și cultura, recreere, sport și divertisment, pentru persoanele cu orice dizabilități fizice sau cognitive sau afecțiuni de sănătate mintală. Personalul Art Beyond Sight a lucrat cu profesori, absolvenți și studenți de la aceste programe de studii muzeale:

- Universitatea de Stat din Arizona, Tempe
- Universitatea din Washington, Seattle
- Universitatea Indiana-Universitatea Purdue, Indianapolis
- Universitatea de Arte, Philadelphia
- Cooperstown Graduate Program, (Universitatea de Stat din New York – Oneonta), Cooperstown, NY
- Universitatea George Washington, Studii Muzeale, Washington DC
- Acces la Muzee: Practici Incluzive în Muzee

În mai multe muzee din SUA, ofertele pentru persoanele nevăzătoare sau cu probleme de vedere includ etichete tipărite mari, etichete și hărți în Braille, ghiduri audio și descriere audio (narațiune descriptivă a elementelor vizuale). Există, de asemenea, diferite oferte tactile disponibile la muzee pentru aceste persoane (Braden, 2016). O astfel de ofertă este un tur la atingere, în care vizitatorii sunt încurajați să exploreze diferite obiecte – fie reale, fie replici – prin atingere (care poate implica sau nu folosirea mânușilor).

Oferite la cerere sau uneori programate ca ofertă publică, tururile tactile pot fi găsite la muzee, de la Muzeul Metropolitan de Artă la Muzeul de Arheologie și Antropologie al Universității din Pennsylvania până la Henry Ford. Pe lângă atingere, astfel de tururi includ, în general, și o descriere verbală, în care operele de artă și obiectele sunt descrise de ghiduri în detaliu. Tururile cu atingere la Henry Ford includ oportunități de a atinge artefacte, cum ar fi autobuzul Rosa Parks și locomotiva Allegheny, precum și modele portabile de artefacte (cum ar fi un model model T turnat sub presiune și casa Dymaxion imprimată 3D) și diverse automobile istorice, în timp ce sunt folosite mânuși.

După cum se menționează în studiul lui Braden (2016), alte oferte pentru persoanele nevăzătoare sau cu vedere parțială includ diagrame tactile cu puncte și linii în relief care reprezintă contururile operelor de artă, TacTiles cu versiuni în relief ale operelor de artă și obiecte sau modele de obiecte care pot fi atinse și manipulate. Sunt disponibile și cursuri și programe specializate pentru acest public. Un

astfel de program oferit la Metropolitan Museum of Art se numește „Seeing Through Drawing”. În acest program, participanții creează opere de artă inspirate din obiecte din colecția muzeului care le sunt descrise de instructori văzători și pe care le pot atinge. Potrivit Alianței Americane a Muzeelor, muzeele „trebuie să inoveze pentru a naviga cu succes în peisajul în schimbare rapidă a secolului 21”. Prin urmare, muzeele s-au adaptat din necesitate la medii în continuă schimbare. Muzeul modern nu face excepție. Progresele tehnologice ale noului mileniu au determinat o altă nevoie de schimbare, solicitând muzeelor să găsească modalități inovatoare de a rămâne conectate cu vizitatorii lor.

Accesibilitatea sau comunicarea sub orice formă joacă un rol important în crearea de relații între muzee și persoanele cu deficiențe de auz. Putem observa diferite eforturi pentru a facilita comunicarea la instituțiile internaționale.

Muzeul Metropolitan de Artă din New York oferă unul dintre cele mai largi spații de accesibilitate specifică persoanelor cu deficiențe de auz. Met menționează deja pe site-ul său că muzeul „întâmpină toți vizitatorii și își afirmă angajamentul de a oferi programe și servicii accesibile tuturor”. Site-ul web oferă informații detaliate despre accesibilitate. Muzeul oferă oportunități pentru persoanele cu deficiențe de auz în funcție de severitatea pierderii auzului: pentru vizitatorii cu deficiență de auz și pentru vizitatorii care sunt surzi. Pentru vizitatorii cu deficiență de auz, muzeul recomandă o varietate de programe cu dispozitive de ascultare asistată și subtitrări în timp real. Dispozitive de asistență pentru ascultare - Discuțiile din galerie, prelegeri și simpozioane cu dispozitive de asistare FM sunt programate în mod regulat. Pentru alte programe, este disponibil un număr limitat de dispozitive de ascultare asistată FM. Muzeul numește exact care birou de informații și birou de admitere dotat cu bucle de inducție, sau care auditoriu și centru de educație echipat cu sisteme de îmbunătățire a sunetului în infraroșu.

Subtitrări în timp real - Muzeul poate oferi subtitrări în timp real pentru prelegeri, la cerere. Subtitrarea în timp real este un proces de comunicare, când operatorul instruit (scriitor de voce) convertește vorbirea în text.

Pentru vizitatorii cu surditate, Muzeul oferă o varietate de programe în limbajul semnelor american, cu interpretare în limbajul semnelor și cu subtitrări în timp real.

Met întâmpină grupuri cu toate abilitățile în trei moduri. Acestea sunt:

- o vizită ghidată condusă de personal instruit al Muzeului,
- o vizită autoghidată, care vă permite să vă conduceți propriul grup prin Muzeu, sau
- un program offsite pentru persoanele care nu pot vizita Muzeul din cauza dizabilităților sau a unor afecțiuni medicale

British Museum din Londra are un serviciu special, care implică persoanele cu dizabilități de auz în accesibilitate. Iată un exemplu de tur [deaf-led BSL tour exploring the highlights of the BP exhibition](#).

Muzeul TATE din Marea Britanie oferă o pagină pe site-ul său, care se numește [„disABILITY AND ART”](#), cu scopul de a arăta „cum artiștii au portretizat gama de abilități umane prin arta lor”. Pagina a fost creată cu ajutorul personalului și al voluntarilor din rețeaua Tate’s disABILITY Network. Pagina recomandă videoclipuri, articole, artiști, lucrări de artă care se conectează cu dizabilitățile, inclusiv cu deficiențe de auz, și puteți citi răspunsurile la colecția TATE și de către rețeaua de persoane cu dizabilități a muzeului.

În 2018, a fost publicată cea de-a **7-a ediție a Rough Guide to Accessible Britain**. „Ghidul își propune să inspire și să sprijine oamenii cu nevoi diverse pentru a se bucura de cele mai bune atracții ale Marii Britanii – indiferent de dizabilitatea lor.” „Ghidul oferă sfaturi clare și utile pentru a evidenția cele mai bune zile incluzive și accesibile pentru oameni de toate abilitățile, de la muzee și galerii de artă, până la parcuri și grădini cu animale sălbatice.” „Fiecare locație din Ghid este revizuită de echipa de scriitori a Rough Guides, care fie au ei înșiși o dizabilitate, fie au vizitat locul cu un prieten sau un membru al familiei cu dizabilități.” În ghid, următoarele simboluri universale sunt folosite pentru a semna accesibilitatea pentru persoanele cu deficiențe de auz. [The Guide is free to download or view online here](#).

StageTEXT London face teatrul și cultura accesibile persoanelor surde, asurzite și cu deficiențe de auz, oferind subtitrări. Subtitrarea face posibil ca publicul cu dizabilități de auz să vadă și să prindă fiecare cuvânt, deoarece ceea ce actorii vorbesc sau cântă este afișat ca text. StageTEXT arată experiența persoanelor cu deficiențe de auz într-un scurtmetraj care participă la spectacole de teatru subtitrate. O puteți vedea [here](#).

Muzeele regionale și naționale din Regatul Unit încep să încorporeze facilități tactile și/sau auditive cu acces deschis într-un număr mic de colecții permanente (Ginley, 2013; Hirose, 2013; Asociația Muzeelor, 2017). Aceste tipuri de exponate multisenzoriale tind să fie mici completări la colecțiile principale, mai degrabă decât o caracteristică centrală. VIP și militanții comentează adesea că această prevedere este inadecvată (RNIB, 2003; Hirose, 2013). S-ar putea realiza mult mai mult dacă curatorii au introdus acces intelectual pentru vizitatorii nevăzători și cu vedere parțială în curatoria și designul expozițiilor lor permanente și nepermanente. Chick (2017) studiază cazul Centrului Național pentru Artizanat și Design (NCCD) a cărui conducere a planificat să îmbunătățească accesul intelectual la acest grup de vizitatori în Galeria principală.

A fost elaborat un document de lucru cu îndrumări privind temele cheie. Echipa de expoziții NCCD a fost pe deplin consultată pentru a se asigura că conținutul este relevant pentru un spațiu regional cu resurse limitate. Subiectele abordate în acest document de lucru includ: designul expoziției, panourile interpretative și etichetele obiectelor; descriptori audio; atinge obiecte; ghiduri tactile și tipărite mari; iluminat; mărirea obiectelor; imagini mărite și pregătirea personalului. Obiectivul dezvăluit de studiul

lui Chick (2017) a fost de a folosi acest document ca platformă pentru explorarea modului de proiectare și organizare a următoarei expoziții temporare a NCCD pentru a avea acces intelectual remarcabil pentru vizitatorii nevăzători și cu vedere parțială. Au fost sesiuni de instruire pentru personalul din muzeu care au implicat și persoane cu pierdere totală sau parțială a vederii.

Grupul a identificat subiectele cheie de abordat în timpul sesiunilor de co-creare pentru expoziția temporară ca: soluția de căutare a spațiului galeriei, realizarea unei expoziții multi-senzoriale eficiente, inclusiv pentru toți vizitatorii, informații interpretative în audio și identificarea costurilor adecvate. echipament audio eficient pentru Galeria Principală NCCD, broșuri cu caractere mari și Braille, asistență și interpretare vizitatorilor de către asistenții galeriei NCCD, îndrumarea unei persoane cu deficiențe de vedere, oferirea de interpretări ale exponatelor și răspunsul la întrebări la recepția NCCD.

Rezultatele privind co-crearea expoziției „Imprimare 3D” așa cum a menționat Chick în studiul ei (2017) au constatat într-un birou multisenzorial care conține obiecte de manipulare; un telefon (conținând descriptorii audio ai anumitor obiecte și citirile panourilor de text de pe perete); etichete pentru exponate; și lupe. În fața spațiului expozițional, unde au fost prezenți asistenții de galerie, au fost amplasate un birou demonstrativ multisenzorial și două plăci de podea texturate cu orientare diferite. Asistentul explică grupurilor mici de vizitatori sau indivizi scopul acestui birou, inclusiv ceea ce denotă diferitele discuri ridicate. Acest birou conținea și publicațiile cu caractere mari și Braille. Fiecare birou a fost poziționat lângă expoziția originală, astfel încât vizitatorul să poată raporta conținutul la contextul expoziției.

Scopul a fost de a oferi acces real la conținutul expoziției, câte o expoziție pentru vizitatorii nevăzători și cu deficiențe de vedere. Pe mai multe birouri multi-senzoriale există obiecte care pot fi manipulate după sau înainte de ascultarea descrierea audio, iar aceasta servește ca o completare valoroasă. Această soluție tehnologică audio a fost dezvoltată pentru că era rentabilă, ușor de instalat, răspuns adecvat spațiului galeriei (care nu conținea WiFi) și putea fi adaptată pentru a fi utilizată în viitoarele expoziții NCCD.

Una dintre aceste tehnologii pe care muzeele le folosesc deja este imprimarea 3D și scanarea, ca la Institutul de Artă din Chicago, unde vizitatorii nevăzători și cu dizabilități vizuale pot atinge replici tridimensionale ale obiectelor selectate din colecție, alături de discuții despre lucrările originale. de artă fiind promovată de personalul muzeului (Vaz et al., 2018).

O altă expoziție, Hoy Toca el Prado, de la Muzeul Prado, a realizat reliefuri tactile a șase opere de artă celebre, care puteau fi atinse, pentru a permite persoanelor cu deficiențe de vedere să își reprezinte picturile simțindu-le și înțelegându-le profunzimea, perspectiva și spațiul. Un alt exemplu se referă la modelul digital produs prin scanarea unei mumii vechi de 2500 de ani din colecția Muzeului Manchester, la care s-a lucrat pentru a recrea jumătate din sculptură așa cum ar fi apărut inițial, iar cealaltă jumătate așa cum este în prezent. În interiorul replicii au fost încorporați senzori sensibili la atingere, care

detectează explorarea tactilă făcută de vizitatori și declanșează explicații audio contextuale care pot fi ascultate prin căști, așa cum se menționează în studiul lui Vaz et al. (2018).

Un alt grup de cercetători, printre care Reichinger (2016) a dezvoltat un ghid audio interactiv bazat pe gesturi pentru interpretarea în relief a picturii Sărutul, care, în funcție de o anumită regiune care este atinsă, prezintă fișiere audio pentru a descrie pictura. Un proiect similar care cuprinde atât un sistem de urmărire manuală, cât și un dispozitiv audio a fost dezvoltat pentru a oferi acces la un basorelief al picturii Madona cu Copil și Îngeri.

V. Programe de accesibilizare ale muzeelor, exemple d ebune practci privind politicile legislative, practicile și programe existente la nivelul ficărei țări din consorțiu. Exemple de muzee din toată lumea.

IV.1. Bosnia și Herțegovina (și alte țări balcanice)

Rețeaua Muzeelor Balcanice (BMN) este o platformă pentru specialiștii din muzeele pentru a învăța, a împărtăși și a se susține unii pe alții. BMN s-a dezvoltat din proiectul Moștenirea Culturală fără Frontiere într-o asociație independent de cetățeni înregistrată în 2015 în Bosnia și Herțegovina. BMN este o organizație bazată pe calitatea de membru care conține 70 de muzee, 130 de indivizi și 3 organizații non-guvernamentale din 12 țări ale regiunii balcanice și state member UE. Misiunea BMN este de a promova și proteja moștenirea împărtășită și complexă din Balcani. Datorită istoriei turbulente din timpuri medieval până în secolul al XX-lea, moștenirea balcanică este foarte des contestată și acest lucru se dovedește în interpretarea expozițiilor și colecțiilor muzeale. Datorită conflictelor din fosta Iugoslavie din secolele XIX și XX, cooperarea culturală este încă la un nivel scăzut din cauza procesului continuu de consolidare a păcii. BMN susține în cea mai mare parte manageri de nivel mediu și diferiți profesioniști care transformă muzeele din interior. Ca instituții publice, muzeele implementează o politică culturală oficială care nu adesea nu susține cooperarea transfrontalieră. Astfel, a fi membru al BMN este o declarație politică, iar profesioniștii din muzee trebuie să participe adesea la conferințe și ateliere în timpul zilelor lor de vacanță. BMN este membru al Rețelei Organizațiilor Muzeelor Europene (NEMO) și Coaliției Internaționale a site-urilor de concizie, care oferă muzeelor balcanice legături cu parteneri europeni și internaționali.

Acest raport se concentrează asupra Bosniei și Herțegovinei (BiH), unde BMN este înregistrată ca organism juridic (asociație de cetățeni) care oferă context și exemple de proiecte din muzee.

Accesul este definit ca (1) Un mod de abordare, de a ajunge, de a intra; (2) Dreptul sau oportunitatea de a ajunge, de a utiliza sau de a vizita; (3) Permitearea unei minorități sau a unui grup de interese special în interior. Accesul în la muzeu implică astfel accesul în clădiri, colecții, obiecte și servicii pentru toți indivizii. Prin acces ne referim la acces fizic; acces sensorial; acces cultural; acces economic și acces atitudinal.

Din 2006, BMN a furnizat diferite activități de consolidare a capacității și a îmbunătățit infrastructura muzeelor existente. Accesul și includerea PwD au fost îmbunătățite folosind următoarele strategii:

1. Instruirea profesioniștilor din muzee,
2. Sprijinirea dezvoltării „Ghidului de acces” pentru publicul muzeului,
3. Înființarea și sprijinul Grupului de acces în muzeele din Balcani (membrii BMAG acționează ca consultanți în acces),
4. Realizare sondaj de acces la muzeu cu recomandări și priorități,
5. Finanțare acordată muzeelor prin schema de granturi mici pentru îmbunătățirea infrastructurii, achiziționarea de tehnologie TIC, realizarea de expoziții și derularea de activități educaționale
6. Producerea „Muzeul într-un instrument valiză” pentru 11 muzee (membrii inițiali ai rețelei)
7. Dezvoltarea unui „set de instrumente pentru persoane cu dizabilități” ca resursă online gratuită și practică,
8. Elaborarea de publicații pe această temă,
9. Organizarea de conferințe internaționale pe această temă (două conferințe Muzeele balcanice fără frontiere la Sarajevo (2014) și la Skopje (2018),
10. Integrarea accesului ca subiect continuu la toate cele cinci conferințe internaționale muzeale BMN organizate sub titlul „Întâlnește, vezi, fă”,
11. Acordarea unui premiu pentru cel mai bun proiect muzeal în domeniul accesului și incluziunii (2014) și promovarea rezultatelor obținute,
12. Vorbind în mass-media despre această problemă,
13. Promovarea parteneriatului cu asociații pentru persoane cu dizabilități (mai multe muzee au semnat un memorandum de înțelegere cu asociațiile locale de persoane cu dizabilități pentru parteneriatul pe termen lung).

O serie de activități diferite privitoare la accesul persoanelor cu dizabilități, care au folosit cooperarea ca cadru și s-au bazat pe contextual cultural local și colecții, a dus la îmbunătățiri în ceea ce privește facilitățile accesului în muzee. Atelierele organizate au ajutat muzeele să înțeleagă mai bine

modul în care mediul lor, atât fizic cât și atitudinal, trebuie să se schimbe pentru a răspunde nevoilor tuturor vizitatorilor. Ele au contribuit la implementarea îmbunătățirilor necesare în ceea ce privește facilitățile și la dezvoltarea expozițiilor și programelor accesibile, dar s-au asigurat, de asemenea, că accesul a fost dezvoltat strategic în toate activitățile muzeului.

Competența a fost construită suplimentar prin implementarea a peste 35 de proiecte pilot care au primit subvenții/finanțare ca parte a unei inițiative de dezvoltare a incluziunii dizabilității în muzeele din Balanii de Vest. Aceasta a fost o oportunitate pentru a dezvolta idei variate într-un parteneriat strâns cu organizații non-muzeale în ceea ce privește sensibilizarea sau programele care implică comunitatea și diversificarea profilurilor tradiționale de vizitatori. Temele legate de implicarea și participarea în ceea ce privește accesul și incluziunea persoanelor cu dizabilități, incluzând justiția socială, povestitul, negocierea trecutului, turism cultural și bunăstare. Toate proiectele alese au avut impact asupra muzeelor, încurajând colaborarea și aducerea energiei creative noi în practicile muzeale de zi cu zi. Folosind modelul social al incluziunii ca abordare, muzeele și-au deschis porțile spre mulți indivizi și grupuri excluse anterior. Unele dintre rezultate acestor proiecte au fost prezentate la o conferință internațională, Muzeele balcanice fără frontiere, ținută la Sarajevo în toamna anului 2014.

Astăzi, multe muzee participante sunt echipate cu facilități fizice îmbunătățite (rampe, ascensoare, toalete speciale, scaune) și echipament (mașină de fuzionat pentru producerea de imagini tactile, scanări cod de bare, tablete, telefoane, roata olarului, ecrane TV etc.). Mai important, personalul muzeelor participante a dezvoltat perspective mai deschise și incluzive asupra vizitatorilor și a participării acestora la activitatea și viitorul muzeelor și au stabilit parteneriate pe termen lung cu instituții non-muzeale, în special cu asociații pentru persoane cu dizabilități, alte organizații non-guvernamentale, artiști și meșteșugari.

Procesele zilnice accesibile au fost integrate în activitatea muzeelor (cum ar fi proiectarea de materiale promoționale, realizarea de pagini web și proiectarea de pliante, postere și alte imagini mai accesibile văzute de către persoane cu vizibilități de vedere. De asemenea, multe servicii muzeale noi au fost dezvoltate, cum ar fi proiectarea unei zone tactile care conține obiecte muzeale originale și replici care pot fi manipulate singur sau cu un ghid, având replici tipărite 3D care arată părțile lipsă și forma originală a unui obiect; oferirea unei hărți tactile a muzeului și departamentelor acestuia; furnizarea de ghiduri audio de o mai bună calitate dezvoltate împreună cu persoanele nevăzătoare și cu deficiențe de vedere; producerea de coduri de bare lizibile cu un scanner pentru a oferi informații audio despre expoziții; activarea unei plimbări virtuale prin locații de patrimoniu – cum ar fi cetăți medievale – pe pagina de internat a muzeului.

Strategia de consolidare a capacității și nedependenței a dus la abilități și competențe încorporate în cadrul muzeelor, permițându-le să preia rolul de lider în rândul instituțiilor culturale.

Setul de instrumente pentru persoanele cu dizabilități produs de CHwB a dat muzeelor practică bună și strategii ușor de folosit pentru un mai bun acces, și au dezvoltat producție colaborativă în rândul muzeelor participante. Mai mult, printr-un model peer-to-peer (de la persoană la persoană) de transfer de cunoștințe, BMN instruește un grup de profesioniști din muzee care pot transmite competențe și cunoștințe colegilor și partenerilor. Grupul este numit Grupul de acces muzeal al Balcanilor (BMAG) și este format din consultanți specializați pe acces de la muzeele din Balcani. Prin oferirea de sfaturi, abilități și sprijin continuu, experții locali sunt capabili să îmbunătățească capacitatea și creativitatea din vest. Muzeele balcanice, care facilitează includerea copiilor cu dizabilități și a adulților în muzee ca fundament crucial pentru sustenabilitate. Acest grup-nucleu (de bază) de profesioniști locali este unul dintre cele mai mari resurse ale proiectelor de acces și incluziune ale rețelei. Acei profesioniști, care vin din întreaga regiune și care lucrează peste tot în aceasta, aprofundează legăturile dintre instituții și indivizi. Aceste legături, stabilite între muzeele care angajează membrii Grupului de acces, contribuie în plus la dezvoltarea unei încrederi mai profunde dincolo de granițele naționale.

Activitățile de acces și incluziune reprezintă cea mai vizibilă schimbare în muzeele din Balcani. Schimbarea a început prin eliminarea barierelor fizice, a continuat cu dezvoltarea programelor participative și are ca rezultat transformarea atitudinilor și provocarea prejudecăților tuturor celor implicați. Incluziunea diferitelor grupuri excluse anterior este punctul de pornire pentru principala etică a Rețelei muzeale din Balcani – aceea că muzeele și patrimoniul există pentru toți. BMN va continua cu cereri de proiecte mici, în special în domeniul incluziunii, încorporând în continuare accesul la toate instituțiile de patrimoniu și contribuind în același timp la condițiile care promovează drepturile persoanelor la cultură.

Cele mai bune practici privind programele și serviciile educaționale ale muzeelor referitoare la accesibilitate și/sau copii cu dizabilități

Prin intermediul Rețelei muzeale din Balcani din perioada 2013-2019, 36 de proiecte mici au fost finanțate la 32 de muzee din 7 țări ale regiunii, cu investiția de 140000 EURO proveniți din diferite granturi și agenții de finanțare (distribuirea regională pe țări este prezentată în graficul de mai jos: Albania (3 proiecte), BiH (8 proiecte), Croația (1 proiect), Grecia (1 proiect), Kosovo (2 proiecte), Macedonia de Nord (7 proiecte) și Serbia (10 proiecte). Subvențiile au fost cuprinse între 1500 și 8000 EURO și lista completă a muzeelor care a primit granturile este disponibilă la Anexa 1. În perioada 2009-2011, 11 muzee din Balcanii de Vest au dezvoltat propriile muzee într-o valiză și alte activități relevante. Exemplul Muzeului Național din Bosnia și Herțegovina este inclus în Anexa 2 ca studiu de

caz din „BMN set de instrumente pentru persoane cu dizabilități”. Separat de sprijinul și finanțarea BMN, există alte proiecte implementate pentru persoane cu dizabilități senzoriale și două exemple sunt în Anexa 4.

Muzeul Orașului Zenica este unul dintre primele muzee care a început eliminarea barierelor și creșterea accesului. Muzeul a dezvoltat instrumentul „muzeul într-o valiză”, replici tactile, ghid acces, a implicat pe pedagogul muzeal Lejla Agic în Grupul de acces BMN, a produs videoclipuri în limbajul semnelor despre colecția permanentă, a produs imagini tactile prin tehnica fuziunii, a furnizat scaune în cadrul facilităților lor, a folosit modele 3D și multe altele. Muzeului Orașului Zenica a implementat două proiecte mici finanțate „Povestiri din trecut” și „MUSE 3D”

Cel mai recent proiect este intitulat „MUSE 3D” și prezintă colecțiile existente folosind digitizarea și făcând-o accesibilă tuturor, în special persoanelor cu dizabilități. Muzeul urmărește să producă un nou format de etichete care este mai interactiv și potrivit cu diferitele audiențe și de asemenea să producă modele 3D ale exponatelor specifice. Ca parte a proiectului, acest Muzeu planuiește să includă persoanele cu dizabilități în activități muzeale, să angajeze personalul muzeului să prezinte povestiri ale exponatelor folosind tehnologia și să prezinte informații pe website și canalele de social media într-un mode nou și mai accesibil. Scanăm 3D unele exponate ale noastre din colecțiile permanente și acele scanări vor fi prezentate pe computere tabletă instalate în expozițiile noastre permanente și, de asemenea, pe pagina noastră de web. O altă activitate este să facem din scanarea 3D a unei monezi Stjepan Tomaš și o imprimare/ replică 3D făcută din matriță din siliciu. Cu aceste instrumente, muzeul poate performa ateliere creative de făcut replici de monede cu copiii cu dizabilități din școala locală pentru dizabilități. Toate etichetele și fotografiile expuse cu texte sunt disponibile în format digital pe computere tabletă și pe pagina de web a muzeului. Manipularea copiei digitale permite utilizatorului să mărească conținutul în timpul citirii precum și să navigheze acasă, când o persoană nu este fizic în muzeu.

În 2016, Muzeul Orașului Zenica a dezvoltat un centru muzeal educațional, situat dincolo de intrarea principală în clădire la nivelul solului fără scări. Copiii folosesc acest spațiu, care este dotat cu foi de lucru, imagini tactile și diferite instrumente educaționale care se schimbă în funcție de atelier.

„Povestiri din trecut” este un alt proiect derulat de către Muzeul Orașului Zenica. Acest proiect s-a axat pe creșterea incluziunii persoanelor cu dizabilități în activitatea muzeului și pe încurajarea implicării lor în activitățile comunității, precum și pe creșterea gradului de conștientizare a publicului în societate cu privire la această populație. În acest proiect, au fost implicați membrii Asociației „Lotus”, care se concentrează pe lucrul cu copii cu dizabilități, iar Asociația „Hai să fim prieteni”, un centru de zi pentru persoane peste 18 ani, care au anumite dificultăți mentale și fizice. Pe

parcursul a patru luni de proiect, Muzeul Oraşului Zenica a organizat trei ateliere, excursie de lucru în oraşelul medieval Vranduk şi oraşul Travnik, precum şi un mic eveniment în care au fost prezentate rezultatele proiectului, împreună cu un scurt documentar de amator. Muzeul a organizat un atelier de pictură, un atelier de confecţionat felicitări şi semne de carte şi un atelier de dans. Principala temă a tuturor atelierelor şi a proiectului a fost perioada medievală în istoria Bosniei şi Herţegovinei.

Muzeul de istorie al BiH a implementat proiectul „Atinge istoria”. La începutul proiectului, au redus semnificativ preţul biletului pentru persoanele cu dizabilităţi (80% reducere). Împreună cu consultanţi de la Grupul de acces al Muzeelor Balcanice, precum şi reprezentanţi ai organizaţiilor persoanelor cu dizabilităţi, Muzeul de istorie a proiectat un panel de interpretare pentru persoane nevăzătoare şi cu resturi de vedere şi a creat o Zonă tactilă permanentă cu 8-10 artefacte din colecţia de obiecte tridimensionale a muzeului. De asemenea, a fost realizată o versiune „uşor de citit” a website-ului muzeului. Muzeul a produs şi un exponat tactil – o reconstruire a planorului DFS 230 din al doilea război mondial. Modelul se află în grădina muzeului.

Principalele rezultate ale proiectului sunt: Producerea unei zone tactile pentru vizitatorii cu dizabilităţi de vedere, precum şi materiale de interpretare Braille; Creşterea numărului de vizitatori cu dizabilităţi; Creşterea cooperării dintre personal/voluntari şi persoanele cu dizabilităţi.

Principalele provocări care au avut loc în timpul implementării proiectului au fost: 1. Tratarea diferitelor opinii cu privire la modul în care persoanele cu dizabilităţi de vedere abordează colecţiile muzeale şi materialele interpretative; 2. Materiale de aprovizionare; 3. Traducerea în Braille a materialelor pentru utilizatorii pentru care engleza este a doua limbă, alegând între UEB, SEB şi Braille neconstruit. Proiectul a ajutat muzeul să se promoveze în faţa persoanelor şi grupurilor care s-ar putea să se fi simţit înstrăinate anterior faţă de muzeu şi instituţiile culturale din Sarajevo.

Obiectivele pe termen lung sunt susţinerea interesului nevăzătorilor şi celor cu dizabilităţi de vedere pentru a veni la muzeu şi întărirea parteneriatului muzeului pentru o promovare încrucişată / reciprocă cu instituţiile înfiinţate şi care îi reprezintă pe cei cu dizabilităţi de vedere. Personalul muzeului a realizat beneficiile de a face colecţiile cât de accesibile posibil pentru un număr cât mai mare de vizitatori. Vizitatorii – atât cu şi fără dizabilităţi – au realizat că muzeul face eforturi pentru a face colecţiile sale larg disponibile, şi colegii din alte muzee au văzut ce paşi simpli pot îmbunătăţi accesibilitatea. De asemenea a existat un mare interes în tablele noastre cu interpretare Braille din partea vizitatorilor fără dizabilităţi de vedere, care au continuat apoi să pună întrebări despre Braille şi folosirea în regiune – lucru care nu este prea evident în viaţa de zic cu zi din Sarajevo.

Personalul muzeului a învăţat cum să satisfacă nevoile specifice ale indivizilor, iar voluntarii au învăţat abilităţi de învăţare privitoare la Zona tactilă. Participanţii la atelier au învăţat despre bazele

muzeologiei, curatoriatului, conservării și reconstrucției, precum și despre colecțiile muzeului în general, și istorii specifice ale artefactelor din Zona tactilă. Proiectul a permis muzeului să încheie parteneriate cu persoane și instituții care reprezintă nevăzătorii sau persoanele cu resturi de vedere, astfel crescând vizitele recurente la muzeu. Muzeul, datorită taxei de intrare reduse pentru persoanele cu dizabilități, poate acum să monitorizeze numărul de vizitatori privitoare la persoanele cu dizabilități, și va putea să disemineze această informație către alte instituții culturale. Persoanele cu dizabilități au fost sensibilizate mai mult cu privire la potențialul instituțiilor culturale de a deveni mai accesibile prin măsuri relativ ușoare, și sperăm că acest lucru va oferi o rampă de pleoară persoanelor cu dizabilități în cadrul instituțiilor culturale din regiune.

Muzeul Teșanj a implementat un proiect denumit „Copiii în cultură”. Proiectul a fost creat cu intenția de a include familii și copii cu dizabilități și fără dizabilități în comunitatea locală prin ateliere practice de olărit. Cu acest proiect, am contribuit la dezvoltarea incluziunii sociale în Muzeul Teșanj. Principalele activități au fost: 1. Ateliere de creație; 2. Promovare publică; 3. Expoziție de meșteșuguri. Instituție publică, Muzeul din Teșanj cu partenerii săi locali (Centru pentru muncă socială Teșanj și CSO al părinților, copiilor și tinerilor cu dizabilități Teșanj) doresc să aibă o contribuție activă și modestă la atingerea obiectivelor definite și reducerea provocărilor pe care familiile cu copii cu dizabilități le experimentează/cu care se confruntă în fiecare zi. Organizând o promovare mai progresivă și activă a valorilor și principiilor participării copiilor cu sau fără dizabilități la cultură în general; Creșterea cantității și calității atelierelor practice pentru adoptarea unor abilități în cadrul atelierelor de artă; Crearea oportunităților pentru copii cu sau fără dizabilități pentru mobilitate în cultură (schimburi, vizite de studiu etc.); Îmbunătățirea și extinderea cooperației intersectoriale și a parteneriatelor în dezvoltarea și implementarea proiectelor și activităților de incluziune socială pentru copiii cu dizabilități în sectorul cultural. Obiectivele proiectului „Copiii în cultură” au fost: Abilitatea socială și integrarea familiilor cu copii cu dizabilități în comunitatea locală și interacțiunea familiilor cu copii cu dizabilități cu familii cu copii fără dizabilități în comunitatea locală. După elaborarea unui plan de activități detaliat, împreună cu organizațiile noastre partener, reprezentanți și consultanți externi, organizăm lunar o revizie a întâlnirilor unde discutăm și facem schimb de idei și facem analiza continuă a proiectului pentru a evalua derularea, problemele identificate, stabilirea zonelor problematice și recomandarea de măsuri de corectare. Sensul și înțelegerea acestor chestiuni și provocări pe care persoanele cu dizabilități le experimentează (cu care persoanele cu dizabilități se confruntă) au crescut. Activitățile orientate spre activitatea muzeului cu incluziune socială, persoane cu dizabilități, realizarea și organizarea de activități pe care muzeul nu le are în vedere în activitatea obișnuită au devenit un obiectiv strategic al activității Muzeului Teșanj. Căutăm, documentăm cereri publice pentru fonduri pentru diverse proiecte, mai implicate în managementul de proiect, rețea și stabilirea de parteneriate cu diferite instituții și organizații

ale societății civile cu activități similare etc. Vizitatorii încep să întrebe despre aceste tipuri de activități, le place să vadă ceva nou și diferit și cum conectăm tradiția și obiceiurile tradiționale cu problemele vieții de azi și provocările oamenilor în nevoie, cum devenim o instituție care are grijă și rezolvă aceste probleme și provocări. Comunicarea, ascultarea activă, dezvoltarea emoțională prin sensibilitatea la nevoile lor de oameni „obișnuiți”, ei nu au posibilitatea să interacționeze în fiecare zi. Simțul preciziei, grijii, limitelor etc. Diferite procese, acțiuni și folosirea unor materiale și instrumente diferite în producerea obiectelor de lut.

Institutul bosniac – Fundația Adil Zulfikarpašić

Institutul bosniac este institutul GLAM și a implementat proiectul „Moștenirea noastră: auzi și învață” pentru a îmbunătăți accesul persoanelor cu dizabilități sau cu resturi de vedere la colecțiile Institutului bosniac printr-un instrument nou de comunicare – ghidurile audio. Pentru implementarea proiectului, Institutul bosniac a stabilit cooperarea intersecțională cu instituții publice și academice și organizații non-guvernamentale. Au fost implicate diverse grupuri de persoane: un tânăr profesionist, un nevăzător și un student care, a scris povestiri despre colecțiile institutului, a corectat și editat poveștile și a citit ghidul audio. Un rezultat deosebit de pozitiv al acestui proiect este cooperarea stabilită cu Biblioteca pentru nevăzători și persoane cu resturi de vedere, care are credit pentru implementarea cu succes a proiectului. Proiectul „Moștenirea noastră: auzi și învață” a îmbunătățit cunoștințele echipei de proiect, și a tuturor celorlalți angajați la institut, despre dizabilități și incluziune a persoanelor cu dizabilități. Personalul muzeului a conștientizat obstacolele întâmpinate de persoanele cu dizabilități și am realizat că oferirea accesibilității ajută toți vizitatorii, nu doar pe cei cu dizabilități (în cazul acestui proiect persoane cu dizabilități de vedere). Un membru al Asociației, un tânăr istoric de artă, a fost angajat să selecteze obiecte de artă din colecția Institutului bosniac și să scrie texte despre ele. Alte povestiri care au fost alese pentru ghidul audio au fost selectate și scrise de către echipa de proiect (angajați ai Institutului bosniac), povestiri despre fondatori, Gazi Husrev-beg Hammam, Biblioteca, Arhivă și colecția etnologică etc. În timpul implementării proiectului, Institutul bosniac a stabilit o cooperare intersecțională cu diferite instituții și rezultatele acestei cooperări au fost o implementare de succes și de calitate a activităților: Privind lucrurile din perspectiva persoanelor cu dizabilități. Am învățat că nevoile lor sunt și nevoile noastre; Selecție expertă a obiectelor și narațiunilor; Texte bine scrise și creative cu abordare inovatoare în reprezentarea moșterii culturale BH; Texte editate și adaptate pentru nevăzători și persoane cu resturi de vedere; Material audio bine înregistrat; Parteneriatul cu Biblioteca pentru nevăzători și persoane cu resturi de vedere a îmbunătățit implementarea proiectului. Prin acest parteneriat am realizat în ce fel e important să invităm organizații pentru persoanele cu dizabilități de la început în faza de propunere a proiectului, să lucrăm împreună la ideea proiectului și să

planificăm împreună activitățile viitoare. Parteneriatul cu Biblioteca a furnizat legătura cu grupul target, nevăzători și persoane cu dizabilități de vedere și a permis dezvoltarea viitoare a proiectului.

Lista muzeelor care au primit sprijin financiar de la BMN pentru a îmbunătăți accesibilitatea

Nr.	Numele instituției	Țara
1	Galeria de artă Fier	Albania
2	Asociația „Istarsko Ecomuseum Vodnjan”	Croația
3	Institutul bosniac – Fundația Adil Zulfikarpašić	BiH
4	Muzeul de istorie al BiH	BiH
5	Institutul și Muzeul Bitola	N. Macedonia
6	Institutul pentru protejarea monumentelor culturale și Muzeul Ohrid	N. Macedonia
7	Muzeul din Smederevo	Serbia
8	Muzeul de artă africană	Serbia
9	Muzeul Parcului arheologic Apollonia	Albania
10	Muzeul din Mitrovica Kosovo	
11	Muzeul din Peja	Kosovo
12	Muzeul din Tesanj	BiH
13	Muzeul luptei macedoneene – Skopje	N. Macedonia
14	Muzeul de istorie iugoslav	Serbia
15	Muzeul Național de Istorie din Atena Greece	
16	Muzeul Național din Zrenjanin	Serbia
17	Muzeul Național din Leskovac	Serbia
18	Muzeul Național din Macedonia	N. Macedonia
19	OSTEN Skopje, Muzeul de Desen	N. Macedonia
20	Muzeul regional Gorazde	BiH
21	Muzeul de istorie Shkodra	Albania
22	Galeria Matica Srpska	Serbia
23	Muzeul național din Knjazevac	Serbia
24	Muzeul Orașului din Zenica	BiH
25	“Casa frunzelor” Muzeul secretului Surveillance	Albania
26	Muzeul din Vojvodina	Serbia
27	Muzeul Național din Kosovo	Kosovo
28	Muzeul din Montenegro	Montenegro

29	Museum of Republika Srpska	BiH
30	Muzeul arheologic al republicii Mavedonia de Nord	N. Macedonia
31	Muzeul Național al BiH	BiH
32	Muzeul Național de Istorie	Albania

Grupul de acces al Muzeelor Balcanice (BMAG) este un grup de lucru permanent al Rețelei muzeelor balcanice dedicat creșterii accesibilității muzeelor pentru toată lumea, și în special pentru persoane surde și cu dizabilități. BMAG este un grup de indivizi de la egal la egal, angajat să învețe și să pună modelul social al dizabilității în practicile muzeale zilnice. BMAG este angajat să dezvolte cunoștințele de accesibilitate și să implementeze caracteristicile accesibilității în muzeele noastre proprii, sprijinit de doi consultați în dizabilitate și un program de instruire de 3 ani.

Învățarea este simplificată de la individ la nivel instituțional. Muzeele sunt motivate să includă persoane cu dizabilități prin oferirea de exemple de practici muzeale de succes privind accesibilitatea. Partajarea printre colegi este crucială pentru învățare. Muzeele s-au deschis, îmbrățișând persoanele cu dizabilități ca parteneri și experți și revizuirea abordărilor lor de planificare și strategie. Factorii de succes se referă la reducerea izolației, a avea mai multe informații despre activități ale muzeelor în regiunea balcanică mai largă îi inspiră pe alții pentru activități noi, parteneriate noi și participarea la proiecte internaționale. BMAG este finanțat de către Fundația Stavros Niarchos, o organizație filantropică din Grecia care oferă ani sute de subvenții în întreaga lume pe teme incluzând artele și cultura.

De la sfârșitul anului 2017, BMAG a început să efectueze sondaje de accesibilitate pentru a identifica, prioriza și elimina barierele, crescând astfel accesibilitatea în fiecare muzeu (Muzeul Național din Leskovac; House of Leaves (Casa frunzelor), Muzeul Supravegherii Secrete, Muzeul Voivodinei și Institutul și Muzeul Bitola) care a aplicat să fie locația sondajului de acces a avut privilegiul de a găzdui BMAG într-o misiune de sondaj, indentificare și acțiuni propuse pentru reducerea barierelor. Echipele au avut doi consultanți în acces de la BMAG care au petrecut trei zile în fiecare muzeu observând diferite bariere fizice, senzoriale, atitudinale, intelecturale și culturale. Sondajul se face într-un mod participativ, discutând diferitele bariere existente pentru persoanele cu dizabilități în parteneriat cu muzeul gazdă, atât conducerea muzeului, cât și personalul. Procesul va rezulta într-un raport și o prezentare generală a situației curente cu recomandări în vederea îmbunătățirii.

Aceasta a fost o fază pilot și membrii BMAG vor continua să ofere servicii de sondaj privind accesul muzeelor membre ale Rețelei Muzeelor Balcanice. Ajutarea muzeelor să devină mai accesibile persoanelor cu dizabilități este obiectivul strategic al BMN. Procesul sondajelor de acces este parte a

proiectului „Povestiri din Balcani – Dezvoltarea capacității profesioniștilor din muzeu în interpretare și acces în muzee” finanțat de către Headley Trust din Regatul Unit al Marii Britanii.

BMAG a primit premiul Proiectul Zero

Grupul de acces al Muzeelor Balcanice (BMAG) a fost recunoscut ca o practică inovatoare de către Proiectul Zero, o inițiativă a Fundației Essl care se axează pe drepturile persoanelor cu dizabilități la nivel global. Proiectul Zero oferă o platformă în care soluțiile cele mai inovatoare și eficiente la problemele cu care persoanele cu dizabilități se confruntă sunt partajate. Modelul BMAG este recunoscut ca o practică inovatoare a Proiectului Zero 2018 și va fi prezentat într-un raport anual promovat pe site-ul web al proiectului Zero împreună cu alte practici inovatoare, precum și prezentat la conferința internațională în fața experților și liderilor din domeniul dizabilității din întreaga lume. Este minunat că munca și eforturile dedicate ale BMAG față de muzee mai accesibile în Balcani a fost recunoscută ca practică inovatoare.

Extras din „setul de instrumente pentru dizabilitate actualizat al BMN”, Michele Taylor, mai 2018

Studiu de caz Balcanii de Vest | Producerea unui Ghid Audio

„Cooperarea CHwB (Fundația Patrimoniu Cultural fără Frontiere) și Fundația Stavros Niarchos cu Muzeul Național al Bosniei și Herțegovinei au ajutat la realizarea primilor pași spre îmbunătățirea accesibilității uneia dintre cele mai vechi instituții din Bosnia și Herțegovina.

Există două proiecte:

- „Ghid audio pentru nevăzători sau persoane cu resturi de vedere” și
- „Muzeul într-o valiză”

„Ghid audio pentru nevăzători sau persoane cu resturi de vedere”

Primul pas a fost cercetarea soluțiilor tehnice disponibile pentru nevăzători sau persoane cu resturi de vedere, prin cercetare pe internet sau revizuirea altor proiecte muzeale privind accesibilitatea. După adunarea unui număr mare de informații, o concluzie a fost inevitabilă: „Nu am nici un criteriu pentru alegerea celei mai bune soluții”! Astfel că, m-am educat cu privire la nevoiele unui nevăzător sau persoană cu resturi de vedere de la experți care lucrează în domeniu la bibliotecă și școală. I aflat:

- una dintre cele mai importante fapte pe care le-am învățat este că Braille poate fi citit doar de către persoanele care s-au născut nevăzătoare sau care și-au pierdut vederea la o vârstă fragedă. Acest lucru a avut o influență crucială asupra celei mai bune soluții.
- este important să aduni informații de la instituții care susțin nevăzătorii sau persoanele cu resturi de vedere la nivel profesional
- este important să compari diverse surse

- este vital să incluzi nevăzătorii și persoanele cu resturi de vedere în fiecare pas al proiectului ca cea mai bună sursă de informații și cea mai bună critică a procesului

Scopul acestui proiect este să permită nevăzătorilor și persoanelor cu resturi de vedere să viziteze colecțiile existente ale muzeului în mod independent, precum și să înțeleagă ce este expus.

Pentru a face cu adevărat muzeul nostru muzeupentrutoți, este important să includem toate vârstele și grupurile de vizitatori nevăzători și cu resturi de vedere. În consecință, putem spune că avem un tip de expoziție „general” sau „intro”.

Înțelegând nevoile de acces m-a făcut conștient de cât de mare trebuie să fie intervenția în muzeu: muzeul a fost făcut „să nu fie atins”! În același timp, am devenit conștient că nu este posibil să fac asta. Planurile trebuie să fie făcute, acest proiect trebuie să fie o bază bună pentru îmbunătățiri viitoare care, presupun, vor fi mult mai ușor de făcut decât acest prim pas.

Tehnologia

În final, un cititor de cod de bare „I.D.Mate” a fost ales ca cea mai bună și mai simplă soluție și, cel mai important, o soluție care va funcționa pentru toată lumea.

I.D Mate este un scanner portabil de coduri de bare „all-in-one” care ajută oamenii să identifice articole prin codul de bare al produsului sau UPC. Folosind tehnologii de înregistrare vocale digitale sau text-vorbire, permite utilizatorilor să acceseze o bază de date integrată a descrierilor produsului, împreună cu un set de mesaje înregistrate vocal.

Deoarece toate informațiile sunt ținute pe un card de memorie mic, acest mic gadget ar putea fi folosit în situații diverse, ghidul audio ar putea fi în limbi diferite sau folosit în scopuri variate. Tot ce trebuie este să schimbi cardul de memorie. Acum muzeul are trei cititoare de coduri de bare, pentru că există trei departamente în muzeu. De asemenea, acestea pot fi folosite în cazul unei vizite a unui grup mare, astfel că putem împărți vizitatorii în trei grupuri pentru a la îmbunătăți experiența. O posibilă problemă poate fi că, dincolo de toate, acesta este un gadget; nimeni nu dorește să fie responsabil pentru el și nu dorește să învețe „lucuri noi și complicate” (chiar dacă nu este complicat). Răspunsul la această problemă este etichetarea codului de bare la cititor cu instrucțiuni detaliate pentru dispozitiv. A fost important să se facă prima expoziție tactilă la muzee pentru nevăzători și persoane cu resturi de vedere împreună cu curatori și conservatori care au făcut o selecție de obiecte muzeale care vor forma colecția tactilă.

- În departamentul arheologic am folosit obiecte expuse din colecțiile existente.
- În departamentul etnologic am folosit originale din magazine și câteva obiecte noi au fost cumpărate și făcute în acest scop.

- Problema cea mai mare a fost departamentul de istorie naturală, pentru că toate expozițiile sunt sub sticlă, astfel că am făcut toate noile produse potrivite să fie făcute modele tactile și le-am expus lângă originale.

O parte din noile mele cunoștințe trebuiau transmise curatorilor, pentru că ei trebuiau să facă o poveste descriptivă despre articolele tactile pentru a fi siguri că toată lumea are posibilitatea să înțeleagă complet ce este expus. Dacă educi sau informezi toți colegii tăi (de la curațori la meșteri) despre munca ta, activitatea ta, va fi mai ușor să îți atingi țelurile. Probabil, ca și în cazul meu, o scrisoare oficială de la directorul muzeului va fi folositor pentru că va face oamenii să înțeleagă importanța muncii tale.

Unul dintre cele mai importante lucruri care va conecta toate părțile într-un întreg este să faci hărți tactile și să faci ghid de accesibilitate. Este piesa esențială de informare pentru vizitator:

- să faci o hartă tactilă detaliată a muzeului cu locații ale exponatelor tactile și
- să faci un ghid de accesibilitate care poate fi citit pe pagina de internet.

Am urmat cursuri de imagini tactile la Institutul Național Regal al Persoanelor Nevăzătoare din Birmingham, Marea Britanie, oferit de către Patrimoniul cultural fără frontiere. A fost important în a mă ajuta să realizez acest proiect. Doar după ce acest curs, am început să înțeleg ce face o imagine tactilă bună și imediat am putut recunoaște toate greșelile pe care le-am făcut în a-mi face harta mea frumoasă și corectă din punct de vedere tehnic!

CHwB mi-a oferit echipament pentru a face imagini tactile și patru dintre colegii mei împreună cu mine am dat imaginile tactile profesioniștilor din 11 muzee diferite din Rețeaua muzeelor balcanice.

Un grup țintă – o promovare

Promovarea ambelor proiecte a fost făcută prin intermediul mass-mediei (radio, jurnale și portaluri de internet), prin prezentarea proiectului la „Centrul pentru nevăzători și persoane cu resturi de vedere” și prin informarea în școli despre ateliere educaționale. O promovare majoră a fost ținută la Muzeul Național al Bosniei Herțegovinei. Este foarte important de înțeles că atelierile ținute în școli înseamnă educarea viitorilor vizitatori independenți ai muzeului.

Expoziția „Spațiu, Formă, Atingere”, un proiect al Muzeului de artă contemporană al Republicii Srpska (MSURS) din Banja Luka este o expoziție specializată pentru nevăzători și persoane cu dizabilități de vedere, prima de acest fel organizată vreodată în Bosnia și Herțegovina, care conține tipărituri, picturi, desene și sculpturi din colecția MSURS. Expoziția a fost prima dată organizată pentru a marca 40 de ani de la înființarea grupului de artă „Spațiu-Formă”, care a introdus abstractizarea în arta Bosniei și Herțegovinei din anii 1970. Proiectul a fost conceput și realizat cu asistență profesională de la Muzeul Tiflogic din Zagreb, cu scopul de a prezenta publicului lucrări abstracte de artă, parte a marelui patrimoniu cultural păstrat la Muzeul de artă contemporană al Republicii Srpska, în conformitate

cu ultimele standarde de prezentare muzeologică și într-un mod care să le facă accesibile nevăzătorilor și persoanelor cu dizabilități de vedere.

Expoziția a fost prima dată organizată la MSURS în noiembrie 2015, în timpul celei de-a șasea întâlniri a muzeelor regionale ținută pe tema „Incluziunea socială și muzeul contemporan”. Această conferință, care a reunit profesioniști ai muzeelor din toată regiunea, a fost organizată de MSURS în asociere cu Alianța Regională a ICOM pentru Europa de sud-est și Comitetul național al ICOM Bosnia și Herțegovina, și sprijinită de către Biroul regional UNESCO pentru Știință și Cultură din Veneția. Eforturile de încurajare a cooperării regionale depuse după conferință au dus la expoziția care a poposit la Muzeul Tiflologic din Zabreb, Muzeul național din al Muntenegrului din Cetinje și Galeria Matica srpska din Novi Sad în 2017. Acesta este încă un indicator al eforturilor dedicate de către MSURS către rețelele interinstituționale și intersectoriale și către crearea unei rețele de muzee cu scopul de a folosi programe special organizate și ultimele tehnici de prezentare muzeală pentru a facilita integrarea nevăzătorilor și persoanelor cu dizabilități de vedere în viața culturală a comunităților.

Grupul de artă „Spațiu-Formă” a fost înființat în 1975 și cuprinde nouă artiști proeminenți (Vojo Dimitrijević, Tomislav Dugonjić, Bekir Misirlić, Enes Mundžić, Nikola Njirić, Edin Numankadić, Ljubomir Perčinlić, Mustafa Skopljak and Radoslav Tadić). Expoziția „Spațiu, Atingere, Formă” a fost concepută și curatoriată de către Dr. Sc. Sarita Vujković și Žana Vukičević, și organizată cu asistența echipei curatoriale a MSURS.

Galeria de artă a Bosniei și Herțegovinei a organizat expoziția „Arta atingerii: Atingerea nu este doar un ecran” care a fost pentru studenții Centrului pentru nevăzători și persoane cu dizabilități de vedere. O expoziție de sculpturi din colecția Galeriei de artă, care erau tactile și aveau legende scrise în limbajul Braille și care au fost realizate de către Centrul pentru nevăzători și copii cu resturi de vedere. Implementarea a trei ateliere cu copii în colaborare cu artistul Nela Hasanbegovic de la Academia de arte frumoase de la Universitatea din Sarajevo. Studenții au fost plimbați prin expoziție, atingând exponatelor. Curatorii au urmat turul cu o prezentare. Există de asemenea o imagine tactilă în Galeria de artă din Ljubomir Naumovic care a fost folosită doar pentru ocazie. Aida Sarac a folosit o cutie tactilă ca material/ajutor didactic ca parte a programului Artism albastru, pe care l-a dezvoltat. Programul funcționează cu copii din spectrul autismului.

În 2016, Institutul și Muzeul Bitola au cumpărat LIFTCAR, rampe și scaune cu roțile și au rezolvat problema cu obstacolele (treptele) fizice, care anterior făceau instituția inabordabilă pentru persoanele cu dizabilități. Aceasta nu a fost o soluție ideală, dar ca atare, a fost aleasă prin consultarea cu Asociația locală pentru persoane cu dizabilități „Mobilitate”, și a fost un exemplu pozitiv pentru multe alte instituții din Macedonia că chiar și monumentele de cultură de primă categorie pot fi făcute

accesibile dacă există dorința. Acesta a fost doar un obstacol în calea obiectivelor noastre privind accesibilitatea și acest exemplu pozitiv ne-a arătat că cooperarea strânsă cu părțile interesate relevante este abordarea corectă. Încercând să găsească abordarea corectă și pentru a identifica nevoile persoanelor cu dizabilități, așteptările și posibilitățile de colaborare, în 2016, Institutul și Muzeul Bitola au semnat memorandumuri de colaborare cu Asociația persoanelor nevăzătoare, Asociația persoanelor cu dizabilități „Mobilitate”, școli speciale pentru copii cu dizabilități de auz Koco Racin, Școala Primară Gjorgji Sugarev, Centrul de resurse din școala Trifun Panovski și Muzeul Patriei din Knjazevac. Până anul trecut în cadrul „Muzeul pentru toți – Museum către toți” (Proiect implementat în parteneriat Muzeul Patriei din Knjazevac, sprijinit de către BMN și CHwB), nu au fost niciodată organizate ateliere sau tururi ghidate pentru persoanele cu dizabilități. Aceste experiențe recente ne-au arătat că prin cooperare crescută cu organizațiile și instituțiile locale, reușim să creem o imagine mai prietenoasă despre muzeu și să minimalizăm „distanța” dintre expoziția muzeului nostru și persoanele cu dizabilități, în același timp prin creșterea conștientizării privind accesibilitatea în general. Recent, am înregistrat un videoclip cu limbajul semnelor pe website-ul nostru. Multe vizite și ateliere au fost organizate pentru persoanele cu dizabilități, copii cu deficiențe de auz, folosint Muzeul într-o valiză, sistem de instrumente, texte cu diferite povestiri în Braille și imagini tactile foarte atractive asupra fuziunii noastre Piaf finanțată de BMN / ChwB.

Muzeul Patriei din Knjazevac lucrează la proiecte de accesibilitate și implementează programe și activități mici pentru copii cu dizabilități din școlile primare de mai bine de 15 ani. Spațiul muzeal și galeria noastră au servit ca sală de clasă, teatru, loc de joacă și mediu de lucru simulat. Muzeul lucrează la dezvoltarea de proiecte privind accesul și incluziunea din 2015. Proiectul nostru Museum4all ne-a ajutat să stabilim o cooperare și parteneriat cu asociația MS și asociația pentru persoane cu dizabilități care însă durează și se dezvoltă. Muzeul a cooperat cu asociații din Nis și Zajecar pentru persoane nevăzătoare și cu surditate. Muzeul are rampe mobile, aplicație pentru persoanele cu surditate, ghiduri în alfabetul Braille, hărți tactile, site web pentru persoane cu dizabilități etc. Am stabilit parteneriate cu MS și asociațiile importante de persoane cu dizabilități din Macedonia și împreună cu colegii și partenerii locali din Muzeul din Bitola, am organizat ateliere, evenimente publice și prelegeri. Obiectivul nostru comun a fost creșterea conștientizării comunităților locale de importanța accesibilității și incluziunii. În 2016, Muzeul a implementat proiectul Museum4all-Museum2go și încă lucrăm la dezvoltarea acestuia în comunicare cu partenerii locali. Există un program continuu numit Antreprenoriat social ca model de protecție a patrimoniului intangibil care include grupurile marginalizate, femeile șomere și grupurile sensibile, persoanele cu dizabilități și utilizatorii Centrului de îngrijire. Programul de suveniruri se numește „Cumpărați pentru o cauză!”

Concluzii

- Numărul persoanelor cu dizabilități este mai mare în Bosnia și Herțegovina decât media europeană,
- Nu există rapoarte, activități de cercetare și analize care să investigheze accesul privind sectorul culturii și patrimoniului și satisfacerea nevoilor din cultură,
- Există documente și legi strategice, dar nu sunt puse în aplicare/nu sunt implementate deoarece resursele financiare nu sunt alocate pentru a crește accesibilitatea instituțiilor culturale,
- Muzeele, ca instituții publice, trebuie să îndeplinească mai multe legi privind accesul fizic la clădiri, precum și punerea în aplicare a legii privind utilizarea limbajului semnelor,
- Se estimează că cele mai mici procente de accesibilitate la instituțiile publice sunt la instituțiile culturale, doar în jur de 20%.
- Muzeele înțeleg importanța acestei teme și sunt pregătite să se angajeze în implementarea diferitelor activități din acest domeniu (instruirea personalului, invitarea la procesul de sondaj de acces al instituției lor, prioritizarea eliminării barierelor existente și altele similare),
- Informațiile adaptate la tehnicile disponibile pentru persoane cu dizabilități senzoriale sunt disponibile în instituțiile culturale din BiH într-un procent foarte mic,
- Muzeele trebuie să lucreze asupra adaptării premiselor și facilităților publice pentru a asigura acces fizic, a implementa standarde internaționale de accesibilitate pentru muzee și instituții culturale, a oferi interpretarea limbajului semnelor, precum și semnalizare și alte materiale în limbajul Braille.
- Rețeaua Muzeelor Balcanice a folosit combinația diferitelor strategii de consolidare a capacităților începând cu 2006,
- Este nevoie de o mai bună promovare a serviciilor muzeale disponibile pentru vizitatorii cu dizabilități. Analizele și rapoartele existente în domeniu nu includ instituțiile culturale și eforturile lor deoarece aceste informații nu sunt disponibile public. Promovarea mai bună a proiectelor și rezultatele lor sunt abia cunoscute atât pentru PWD, cât și pentru public,
- Este necesar să se asigure sustenabilitatea acțiunilor luate prin asigurarea că muzeele sunt cu adevărat incluzive prin (1) Integrarea strategică a accesului și incluziunii ca problemă a conducerii la cel mai înalt nivel al muzeului; (2) A face accesul responsabilitatea întregului personal al muzeului și (3) A face accesul și incluziunea activitatea de bază a muzeelor,
- Muzeele din Bosnia și Herțegovina care au implementat programe educaționale și au dezvoltat servicii pentru PwD au folosit diverse instrumente, dar în principal alfabetul Braille; Producție de replici tactile, informații audio, video în limbajul semnelor, reprezentare tactilă a imaginii și artei picturii; folosirea aplicațiilor simple și ateliere practice pentru copii,

- Acordarea de fonduri pentru proiecte la scară mică este benefică la diferite nivele (1) Competența personalului; (2) Îmbunătățirea infrastructurii, (3) Stabilirea partenerilor; (4) Integrarea accesului în toate activitățile muzeului.

IV.2. Grecia

Primele muzee din Grecia au fost înființate în secolul al XIX-lea, în aceeași perioadă cu înființarea noului stat grec. Protecția antichităților, la acea vreme, era o prioritate fundamentală pentru statul grec (Gazi, 1999; Nakou, 2001), iar conform Gazi (1999) muzeele grecești au fost înființate în primul rând ca spații publice, în general deschise tuturor. În timpul secolului al XX-lea, în Grecia au fost înființate tot mai multe muzee. În prezent, se pare că, printre muzeele etnografice, industriale, muzeele științifice, galeriile etc., categoria dominantă a muzeelor din Grecia este cea arheologică (Chourmousiadi, 2006). Una dintre discuțiile de bază care au loc în ultimele decenii este rolul educațional al muzeelor grecești și în special tipul de relație care se dezvoltă între muzee, moștenirea culturală și educație. Într-adevăr, activitățile educaționale ale muzeelor grecești au fost mai sistematice în ceea ce privește politicile, inițiativele și practicile în ultimele decenii ale secolului XX, concentrându-se în principal pe grupuri școlare (Hadjinicolaou, 2010; Nikonanou, 2010).

Interesul în continuă creștere pentru rolul educațional și social al muzeelor, schimbările sociale și cererea de acces și participare egală a tuturor oamenilor în toate sectoarele vieții sociale au determinat muzeele grecești să ia inițiative pentru dezvoltarea de programe și alte facilitări care vizează să ofere acces persoanelor cu dizabilități la bunurile culturale ale muzeelor (vezi de exemplu: Argyropoulos et al., 2017; Bounia, 2015; Kanari & Vemi, 2012; Chrysoulaki, 2004; Tsitouri, 2004; Velioti-Georgopoulou, & Tountasaki). Cu toate acestea, există diferențe între muzee și de-a lungul timpului în ceea ce privește nivelul de acces, gama, tipul și caracterul sistematic al facilitărilor și activităților relevante pentru persoane cu dizabilități diferite, cum ar fi, de exemplu, pentru persoanele cu dizabilități senzoriale (vezi de exemplu: Argyropoulos & Kanari, 2015; Kanari & Argyropoulos, 2014; Kanari, 2015; Nakou, 2010; Nikolarazi, 2017).

În **Muzeul de Artă Cicladică**, vizitatorii pot folosi un telefon inteligent pentru a alege o expoziție pe care doresc să o cunoască, iar aplicația oferă instrucțiuni de navigare profitând de senzorii de mișcare cu infraroșu pasiv (PIR) încorporați în cameră (Anagnostakis et al., 2016). Când ajungeți la obiect, este posibil să îl atingeți. Interacțiunea este detectată de cinci senzori, conectați la un microcontroler care trimite date către telefonul inteligent, redând fișierele audio. În general, experiențele vizitatorilor cu privire la utilizarea acestor tehnici au fost foarte pozitive, dar studiile viitoare trebuie să aibă în vedere

integrarea semnelor Braille, precum și să dezvolte informații accesibile pentru vizitatorii surzi. În plus, soluția proiectată nu a oferit spațiu liber pentru genunchi pentru utilizatorii de scaune cu roțile, așa că viitorii expozanți trebuie să se concentreze pe abordarea designului pentru toți.

Muzeul de Artă Cicladică, între anii 2014-2017, a participat la Proiectul Erasmus+ cu titlul: Bridging the Gap between Museums and Individuals with Visual Impairments.

Întrucât cea mai populară colecție a MCA este cea cicladă și mai ales figurinele de marmură, a fost creat un kit de muzeu care să servească drept bază pentru o serie de activități multi-senzoriale și informații despre civilizația cicladă antică, mileniul III î.Hr., în general și mai specific figurinele de marmură cu referințe directe și indirecte pentru Ciclade și istoria lor.

Grupul țință au fost elevii Școlii pentru Nevăzători din Atena, cu vârsta cuprinsă între 8-12 ani. Pe parcursul proiectului, ei au participat la diferite programe, iar feedback-ul primit atât de la elevi, cât și de la profesorii lor a fost de mare ajutor în toate etapele de proiectare a materialului educațional.

În plus, cunoștințele acumulate de la parteneri și în special de la Universitățile care au participat la programe, precum și atelierele de formare organizate de Universitatea din Tesalia atât pentru personalul, cât și pentru departamentul de educație al Muzeului, au fost foarte benefice.

Cercetarea efectuată de grupul de lucru a fost extinsă la următoarele sectoare pentru a realiza o proiectare și dezvoltare cu succes a proiectului:

- A. Accesibilitatea colecțiilor muzeului în raport cu nevoile speciale ale vizitatorilor cu vedere slabă sau nevăzători.
- b. Narațiunile multisenzoriale și performanța experiențială a informațiilor istorice și senzoriale.
- c. Proiectarea diferitelor modele/jocuri educaționale tactile și materiale audio care ar trebui să susțină narațiunile sugerate.

Descrierea setului de muzeu multisenzorial - Cicladele prin atingere

Kit-ul muzeului își propune să ofere o reprezentare experiențială a informațiilor istorice și senzoriale care evidențiază civilizația antică cicladă și conține:

- O figurină de marmură de tip braț îndoit
- O hartă brodată a Cicladelor. care arată forma tactilă a insulelor văzute de sus
- O hartă tactilă a apei, adică o cutie rotundă umplută cu apă care înfățișează relieful geografic al Insulelor Ciclade.
- Pietricele și minerale de diferite forme, precum marmură, obsidian, smirghel, piatră ponce, cinabru în rolul diferitelor insule.
- Un puzzle format din părți rupte ale unei figurine de marmură, pe care copiii sunt invitați să o alcătuiască

- O Carte, cu titlul „Închide ochii, Cicladele prin atingere” care oferă interpretări multiple despre diferite subiecte (cum ar fi marea, figurinele, marmura, insulele etc.), încurajând cititorul să-și îmbogățească lectura prin atingere. Cartea este scrisă atât în braille, cât și în scris tipic și
- Un video tutorial

Când proiectul Erasmus+ a fost finalizat, am oferit unul dintre seturile de muzeu pentru Școala pentru Nevăzători, utilizându-le pe celelalte două pentru programe de conștientizare în școli, pentru elevi cu tulburări de învățare și dezvoltare, pentru comunități care au nevoie, cum ar fi spitale sau centre pentru vârstnici. Persoanele cu dizabilități au fost întotdeauna binevenite la programele educaționale ale MCA. Programele au fost organizate de Departamentul Educație, iar experiența acumulată a fost de mare ajutor pentru dezvoltarea programelor.

Am oferit tururi ghidate persoanelor cu tulburări de învățare și dezvoltare, surzilor sau cu deficiențe de auz și elevilor Școlii pentru Nevăzători.

În primăvara anului 2017, MCA, în colaborare cu Muzeul de Artă Modernă din Salonic, a organizat o expoziție de pictură de avangardă rusă din Colecția Kostakis. A fost pentru prima dată când în galeriile muzeului au fost prezentate picturile originale alături de cele tactile, special produse pentru expoziție. În plus, a fost oferit un seminar despre persoanele cu VI pentru personalul muzeului. Direcția Educație a organizat programe pentru persoanele cu VI, deși prezența publicului nu a fost satisfăcătoare, cel mai probabil din cauza lipsei de informare. De asemenea, au fost organizate programe pentru copii fără probleme vizuale de conștientizare pe această temă.

Experiența acumulată din toți acești ani și cu oportunitatea oferită de proiectul ToMiMEUS la care participăm în acest moment, ne-au condus la decizia de a îmbunătăți accesibilitatea site-ului nostru pentru persoanele cu dizabilități senzoriale precum și de a dezvolta o experiență multisenzorială la nivelul Colecția cicladică a MCA.

Persoanele cu dizabilități vizuale și accesul lor la muzee în Grecia

Unele studii recente din Grecia au relevat faptul că unele muzee au dezvoltat activități pentru persoanele cu dizabilități vizuale, de exemplu: programe educaționale pentru școlari cu dizabilități, programe de accesibilitate, participare la inițiative internaționale, precum „Luna de conștientizare a artei dincolo de vedere” a Organizației Internaționale. Organizația Art Education for the Blind (AEB), expoziții și programe temporare tactile și multisenzoriale, tururi ghidate tactile și tururi tactile permanente (Argyropoulos, Kanari, 2015). După cum au menționat autorii, este foarte important să spunem că muzeele necesită colaborarea cu asociațiile pentru nevăzători și persoane cu dizabilități de vedere, astfel încât să poată fi dezvoltate unele programe, unele servicii sau materiale care sunt accesibile vizitatorilor nevăzători, cum ar fi informații în Braille, diagrame tactile, tururi tactile și alte facilități.

În secțiunile următoare sunt descrise exemple reprezentative, orientative de practici din muzeele grecești privind accesul persoanelor – adulți și copii – cu deficiențe de vedere și persoanelor surde și cu deficiențe de auz.

După cum sa menționat mai sus, în anii 80, muzeele din Grecia au început să-și dezvolte activitățile educaționale într-un mod mai sistematic. În aceeași perioadă, unele muzee din Grecia au depus eforturi pentru a proiecta și dezvolta programe educaționale pentru copiii cu dizabilități, inclusiv pentru copiii cu deficiențe de vedere (Kanari & Vemi, 2012; Velioti-Georgopoulou & Tountasaki, 1997). Exemple reprezentative pot fi Muzeul de Cultură Greacă Modernă (fostul Muzeu de Artă Populară Greacă) în colaborare cu Farul pentru Nevăzători din Grecia (Antzoulitou-Retsila, 1997), Muzeul Benaki (Destouni-Giannoulitou, 2010) sau Departamentul Programele Educaționale și Comunicarea Ministerului Culturii (Chrysoulaki, 1997), etc. Principalele considerații ale profesioniștilor muzeelor în acea perioadă au inclus aspecte precum lipsa infrastructurii, lipsa cunoștințelor referitoare la dizabilitate, nevoia de adaptări și material adecvat. (de exemplu, replici, material tactil, informații în Braille), necesitatea colaborării cu profesorii de educație specială, probleme de pregătire a copiilor înainte de vizită cu material relevant (de exemplu truse de muzeu), etc. (Kanari, 2015; Kanari & Vemi, 2012).).

O altă inițiativă importantă pentru accesul persoanelor cu deficiențe de vedere a fost înființarea Muzeului Tactil din Atena în anii 1980 de către Lighthouse for the Blind of Greece (Benaki, 1991). Exponatele Muzeului Tactil (<http://www.tactualmuseum.gr/>) sunt replici ale artefactelor reprezentative din diferite perioade istorice ale patrimoniului cultural grecesc care sunt expuse în diferite muzee din Grecia sau din străinătate (de exemplu, o replică a statuii Afroditei). lui Melos expus la Luvru). Muzeul Tactil oferă tururi ghidate și activități și programe educaționale nu numai adulților și copiilor cu deficiențe de vedere, ci și publicului văzător, pentru a oferi tuturor acces la copiile artefactelor prin atingere și pentru a crește gradul de conștientizare a dizabilităților (Geroulanou, 2010).

Treptat, tot mai multe muzee au început să dezvolte programe educaționale pentru adulți sau pentru copii cu deficiențe de vedere din școli speciale precum Muzeul Bizantin și Creștin din Atena (Gotsis, 2004), Muzeul Național de Arheologie – este de remarcat faptul că din 2006 participă la inițiativa internațională „Luna de conștientizare a artei dincolo de vedere” a Organizației Internaționale pentru Educația Artistică pentru Nevăzători (AEB) (<https://www.namuseum.gr/education/atoma-tyfla-i-me-chamili-orasi/>), situl arheologic al Acropolei (Georgaka & Gavalas, 2015) și așa mai departe.

În anii 2000 a existat primul traseu tactil permanent în Muzeul Bizantin și Creștin din Atena cu exponate originale selectate, etichete Braille și descriere audio (Konstantios, 2008). Exemplul Muzeului Bizantin și Creștin din Atena a urmat și Muzeul Culturii Bizantine din Salonic în 2015 cu crearea unui traseu tactil pentru persoanele cu deficiențe de vedere și însoțitorii acestora. Traseul tactil a fost creat în colaborare cu Centrul pentru Educație și Reabilitare a Nevăzătorilor din Salonic și Asociația Regională

a Macedoniei Centrale a Asociației Pan-Elenice. Traseul și acțiunea intitulată „Atinge și descoperă Bizanțul” include cincisprezece exponate originale selectate în diferite galerii ale muzeului, un sistem audio ghidat portabil în patru limbi (greacă, engleză, germană și rusă) și un pliant pentru escorte tot în patru limbi. Pliantele pentru escorte pot fi descărcate de pe site-ul muzeului [can be downloaded from the website of the museum](#) . Un alt muzeu care oferă ghiduri audio pentru persoanele cu deficiențe de vedere este Muzeul de Artă Asiatică din Corfu (<http://www.matk.gr/>), care are un ghid audio multilingv cu semnalizare digitală și informații în Braille ([multilingual audio guide with digital signage and information in Braille](#)).

În **Muzeul Acropolei din Atena**, conform site-ului oficial al Muzeului, există diverse facilități și servicii pentru vizitatorii cu dizabilități. De exemplu, există rampe pentru scaune cu roțile și cărucioare la intrările în Muzeu, lifturi, toalete accesibile etc. Toate zonele publice ale Muzeului sunt accesibile utilizatorilor de scaune rulante. De asemenea, există scaune cu roțile disponibile pentru utilizare gratuit dacă este necesar. Ghidurile muzeelor sunt disponibile în Braille în engleză și greacă. Câinii ghid și de asistență sunt acceptați în muzeu conform legislației grecești pentru câinii ghid în toate spațiile publice, serviciile, transportul și facilitățile private (Legea, 3868/2010). Un alt serviciu din Muzeul Acropolei este despre arheologii-gazdele muzeului. Un arheolog-gazdă este disponibil într-o anumită locație din Muzeu, trei zile pe săptămână (marți și miercuri, 10:00 - 14:00 și sâmbăta, 11:00 - 14:00), unde vizitatorii pot privi și manipula materiale, instrumente, pot pune întrebări, pot face comentarii. , etc (<https://www.theacropolismuseum.gr/en/content/visitors-disabilities>) .

De asemenea, este important de menționat câteva alte inițiative importante care au fost luate începând cu anii 2000 pentru îmbunătățirea accesului persoanelor cu deficiențe de vedere la muzeele din Grecia, cum ar fi expozițiile și programele cu atingere temporară și multisenzoriale. Un exemplu al acestor inițiative a fost programul de accesibilitate intitulat „Atingerea artei” pentru persoanele cu deficiențe de vedere, dezvoltat de Muzeul de Stat de Artă Contemporană din Salonic cu expoziții temporare de atingere. Expozițiile tactile au fost organizate în diferite muzee din Grecia, ca de exemplu în Muzeul de Artă Cicladică în 2008 (Plati & Markou, 2009), în Muzeul de Stat de Artă Contemporană (Zarkali, 2015) și în alte muzee (pentru mai multe informații despre expozițiile tactile ale programului „Touching the Art” vezi site-ul Muzeului de Stat de Artă Contemporană: <https://www.greekstatemuseum.com/kmst/education/accessibility.html>). De asemenea, este important de menționat că muzeele caută să colaboreze cu asociații pentru nevăzători și persoane cu dizabilități de vedere pentru dezvoltarea de materiale accesibile (de exemplu, informații în Braille etc.), sau alte activități, programe etc. (Argyropoulos & Kanari, 2015).).

Alte exemple de inițiative similare au fost expoziția temporară de atingere intitulată „Oameni și gânduri” din **Muzeul de Artă și Tradiție Populară „Aggeliki Chatzimichali”** (Chaitas & Trada, 2010), versiunea accesibilă a expoziției temporare și itinerante „Myrtis: Face to față cu trecutul” (Kalou, 2012),

expoziția temporară de atingere și programul educațional pentru persoanele cu deficiențe de vedere intitulate „Arta precolumbiană în Muzeul Benaki” (Emmanouil & Avgoulas, 2011) și expoziția tactilă temporară „Atingerea democrație” în Muzeul Agora Antică din Atena (Klontza, 2013).

În general, se pare că dispozitivele și tehnicile practice ocupă un rol vital în accesul vizitatorilor muzeului care au dizabilități senzoriale. Cercetători precum Vaz, Fernandes și Rocha Veiga (2018) evidențiază următoarele: „În general, experiențele vizitatorilor cu privire la utilizarea acestor tehnici au fost foarte pozitive, dar studiile viitoare trebuie să aibă în vedere integrarea semnelor Braille, precum și să dezvolte informații accesibile pentru vizitatorii surzi. În plus, soluția proiectată nu a oferit spațiu liber pentru genunchi pentru utilizatorii de scaune cu rotile, așa că viitorii expozanți trebuie să se concentreze pe abordarea design pentru toți” (p.568).

Pe parcursul deceniului curent, dezvoltarea parteneriatelor între diferite instituții, universități, muzee, școli, asociații pentru nevăzători și rețele muzeale a contribuit la îmbunătățirea accesului persoanelor la cultură în general prin dezvoltarea de programe educaționale diferențiate, materiale educaționale, muzee. instruirea personalului și alte facilitări. Un astfel de exemplu a fost Programul Erasmus + intitulat „BaGMIVI: Bridging the Gap between Museums and Individuals with Visual Impairments” (<http://bagmivi-project.eu/>) (2014-2017) cu organizația coordonatoare Universitatea din Thessaly (Argyropoulos, Nikolarazi, Chamonikolaou & Kanari, 2016). În special, Muzeul de Artă Cicladică, în calitate de partener al proiectului BaGMIVI, a dezvoltat programe educaționale cu școlari de la Școala Specială pentru Nevăzători din Atena și un kit muzeal multisenzorial (Argyropoulos et al., 2017). Un alt exemplu a fost proiectul „A touch of history” dezvoltat în 2017 de Muzeul Național de Istorie al Greciei. Proiectul a fost proiectat și implementat în colaborare cu Farul pentru Nevăzători și Muzeul Tactual al Greciei și a fost co-fondat de Fundația Stavros Niarchos prin Rețeaua Muzeelor Bosnia și Herțegoviană/Balcanice Patrimoniul Cultural cu Frontiere. În acest proiect au fost concepute și dezvoltate multe mijloace accesibile, cum ar fi turul tactil cu artefacte selectate, sesiunile de manipulare, informații în braille, precum și litere mari (Mazarakis, Kachrilas & Stamatelou, 2018). O narațiune audio a traseului tactil este disponibilă pe site-ul oficial al Muzeului Național de Istorie al Greciei [the official website of the National Historical Museum of Greece](http://www.nhm.gr/en).

În concluzie, în ultimii ani muzeele caută să își adapteze programele educaționale pentru a include copii sau adulți cu deficiențe de vedere, alte muzee organizează evenimente ocazionale precum tururi ghidate tactile și în alte cazuri muzeele caută să ofere programe educaționale pentru persoanele cu deficiențe vizuale. deficiențe într-un mod mai sistematic, cum face, de exemplu, **Muzeul Benaki**. Mai mult, Ministerul Culturii a oferit linii directoare cu privire la accesul la muzee pentru persoanele cu deficiențe de vedere, cum ar fi cum să acorde permisiunea pentru atingerea exponatelor selectate, pentru a avea câini ghid în muzee sau informații în Braille etc. Cu toate acestea, se pare că există încă multe

contradicții între lege și realitate, deoarece persoanele cu dizabilități vizuale se confruntă cu diferite tipuri de bariere în timpul vizitelor la muzee (Argyropoulos & Kanari, 2015; Kanari, 2015).

Persoanele cu dizabilități auditive și accesul lor la muzeele din Grecia

Interesul muzeelor din Grecia pentru persoanele cu dizabilități auditive a fost exprimat prin proiectarea și implementarea programelor educaționale pentru grupurile școlare de elevi cu surzi și cu deficiențe de auz în aproximativ aceeași perioadă a dezvoltării programelor educaționale pentru grupurile școlare și în special în anii '90 (Kanari & Vemi, 2012; Velioti-Georgopoulou & Tountasaki, 1997).

Unele dintre muzeele care au implementat pentru prima dată programe educaționale pentru persoanele cu dizabilități auditive au fost **Muzeul de Artă Cicladică** (Plati, 1997), **Muzeul Numismatic din Atena** (Galani-Krikou, 1997) și **Departamentul de Programe Educaționale și Comunicare al Ministerul Culturii** (Chrysoulaki, 2004). Aceste programe educaționale au fost implementate cu colaborarea școlilor și instituțiilor de profil și bineînțeles cu colaborarea interpreților în limbajul semnelor. Un alt material folosit în timpul acestor programe educaționale au fost cartonașe cu cuvinte cheie, imagini etc. (Kanari & Vemi, 2012). Utilizarea materialelor educaționale ale muzeului, cum ar fi trusele de muzeu, a fost, de asemenea, importantă pentru pregătirea copiilor surzi și cu deficiențe de auz înainte de vizita lor în muzeu. Un astfel de exemplu a fost vizita elevilor Școlii Speciale pentru Surzi și cu deficiențe de auz din Philothei în 1998 la Acropole. Elevii au lucrat mai întâi la școală cu două set-uri de muzeu și apoi au vizitat situl arheologic Acropole (Voutsas, 2011).

Cea mai importantă și cunoscută inițiativă din Grecia pentru accesul persoanelor cu dizabilități auditive în muzee a fost dezvoltarea programului educațional intitulat „Ochiul ascultă” la Muzeul Național de Arheologie în 1998 (Chrysoulaki, 2004). Programul „Ochiul ascultă” pentru elevii cu dizabilități auditive din învățământul primar și secundar a fost conceput și implementat de mulți ani de către Dimitra Kokkevi Fotiou, un arheolog cu surditate care lucra în Muzeul Național de Arheologie (Kokkevi-Fotiou, 2004). Ea a oferit, de asemenea, tururi ghidate în limbajul semnelor americane și în semne internaționale vizitatorilor străini surzi. De asemenea, a colaborat cu alte muzee care au organizat programe educaționale pentru surzi, cum ar fi Muzeul de Artă Cicladică (Plati, 1997), Muzeul Numismatic din Atena (Galani-Krikou, 1997), etc. De menționat că dna. Kokkevi Fotiou încă ghidează grupuri de persoane surde pe bază de voluntariat (Zabetaki, 2018). Munca și contribuția ei nu se limitează doar la Grecia. Ea a conceput, de asemenea, programe pentru civilizația antică greacă în Rochester School for the Deaf din SUA („Adventures in education”, 2014, p. 14).

În anii următori au existat muzee care au implementat programe educaționale pentru studenții cu dizabilități auditive, cum ar fi Muzeul Bizantin și Creștin din Atena. În acest caz, profesorii de

învățământ special au fost interpreții în limbajul semnelor. Pentru a răspunde mai bine publicului cu dizabilități auditive, un membru al personalului muzeului a învățat limba greacă a semnelor (Gotsis & Vosnidis, 2011). Alte muzee organizează ocazional tururi ghidate în limba semnelor greacă, cum ar fi, de exemplu, Muzeul de Arheologie din Salonic, care a organizat tururi ghidate în limbajul semnelor greacă cu ocazia Zilei Internaționale a Muzeelor din 2016 în colaborare cu Federația Elenă a Surzilor sau Muzeul Corfu, a artei asiatice în 2014. În ceea ce privește alte facilitări și mijloace interpretative există câteva exemple de expoziții temporare accesibile publicului surd precum expoziția „Myrtis: Face to face with the past”. Versiunea accesibilă a acestei expoziții, în afară de prevederile pentru persoanele cu deficiențe de vedere (vezi mai sus), a avut și ecrane cu informații oferite de un interpret în limbajul semnelor (Kalou, 2012).

Există inițiative pentru accesul persoanelor surde și cu deficiențe de auz la patrimoniul cultural și ale altor agenții, cum ar fi HandsUp, care este o agenție de interpreți în limbajul semnelor din Grecia (<https://hands-up.org/>). Printre alte servicii, agenția HandsUp oferă pe site-ul său videoclipuri în limbajul semnelor greacă și text scris pentru diferite muzee și situri arheologice din Grecia. De asemenea, agenția HandsUp în colaborare cu alte asociații și muzee a organizat și vizite în muzee și situri arheologice din Grecia pentru grupuri de surzi și cu deficiențe de auz.

În general, există muzee în Grecia care sunt dispuse să ofere tururi ghidate sau să ofere programele pentru public condiția prealabilă a unui interpret în limbajul semnelor. Cu toate acestea, conform lui Nikolaraizi (2017), pe baza site-urilor muzeelor, se pare că prevederile pentru publicul cu dizabilitate auditivă sunt rare. De asemenea, în unele cazuri, interpreții în limbajul semnelor sunt profesorii de educație specială care cunosc limbajul semnelor greacă (Moustakidou, 2016).

Studiile relevante publicate sunt limitate în ceea ce privește activitățile educaționale sau alte facilitări pentru publicul surd, cum ar fi dispozitivele asistive, etc. Pe de altă parte, așa cum afirmă Nikolaraizi (2017), site-urile web ale muzeelor din Grecia nu oferă întotdeauna informații. privind vizitele școlilor de profil și în consecință nu se poate cunoaște frecvența sau facilitățile oferite în aceste vizite.

Concluzii

În ultimele decenii, multe muzee din Grecia au depus eforturi pentru a oferi acces la spațiile, colecțiile și programele lor persoanelor cu dizabilități, în special celor cu dizabilități senzoriale (adică persoane cu dizabilități de vedere și persoane surde sau cu deficiențe de auz). Cu toate acestea, persoanele cu dizabilități senzoriale încă se confruntă cu multe bariere sau obstacole în timpul vizitelor la muzee, cum ar fi disponibilitatea limitată a facilităților permanente sau lipsa activităților adaptate sau diferențiate împreună cu materialul adecvat (a se vedea, de exemplu: Argyropoulos & Kanari, 2015; Kanari & Argyropoulos), 2014; Kanari, 2015; Nakou, 2010; Nikolaraisi, 2017). Multe dintre aceste

inițiative sunt evenimente temporare sau ocazionale, în timp ce aspecte precum infrastructura adecvată, formarea personalului muzeului în probleme de handicap, resursele de finanțare etc, constituie bariere semnificative (Argyropoulos, Kanari & Chamonikolaou, 2017; Argyropoulos & Kanari, 2015; Kanari, 2015; Moustakidou, 2016; Nikolaraisi, 2017). Un alt factor important este că studiile relevante publicate se referă în principal la grupuri cu persoane cu dizabilități senzoriale (de exemplu, grupuri de persoane cu deficiențe de vedere sau grupuri de persoane surde și cu deficiențe de auz), deși persoanele cu dizabilități pot vizita muzee cu persoane fără dizabilități (prieteni, familie etc.) (Argyropoulos & Kanari, 2015; Nikolaraisi, Kanari & Marschark, în curs de publicare).

Acest lucru este foarte important dacă luăm în considerare promovarea educației incluzive și faptul că mulți copii cu dizabilități senzoriale frecventează medii educaționale generale (Kanari & Argyropoulos, 2014; Kanari, 2015). Problemele de programe educaționale diferențiate, facilitări permanente, evaluarea programelor muzeo-educative existente, abordări interdisciplinare și colaborări integrate într-o politică sistematică de accesibilitate în muzee sunt încă un domeniu deschis pentru cercetări și practici relevante.

IV.3. Ungaria

Educație incluzivă în Ungaria considerații generale

În Ungaria, la fel ca în țările vecine, educația separată (segregată) a aproape tuturor elevilor cu dizabilități a fost o practică comună până în anul 1990. A fost larg acceptat faptul că predatul este mult mai eficient în grupuri homeogene de elevi cu aceeași dizabilitate. Călea legislativă pentru educație incluzivă s-a deschis ca rezultat al modificării Legii privind Educația publică din 1993, care stipula că părinții au dreptul să decidă ce școală vor urma copiii lor. Anii '90 erau potriviți pentru o astfel de schimbare fundamentală, pentru că școlile aveau nevoie de elevi datorită unei scăderi generale a populației de vârstă școlară (Bánfalvi, 2008). Copiii cu dizabilități severe erau socotiți ca trei elevi, ceea ce însemna că clasele cu educație incluzivă erau mai mici la număr decât clasele fără elevi cu SEN. O altă consecință semnificativă a creșterii numărului de elevi cu SEN în învățământul de masă a fost scăderea evidenței a elevilor din instituțiile separate. În prezent, aproximativ 67% din elevii cu SEN studiază în instituțiile de masă (Perlusz, 2019). Totuși, din 1993, nici o cercetare națională cuprinzătoare nu a investigat implementarea practicilor incluzive în școlile maghiare (Perlusz, 2019). Elevii din școlile de masă sunt ori asistați de profesori SEN, care lucrează cu normă întreagă sau cu jumătate de normă la școală, sau, mai caracteristic, profesorii itineranți SEN vizitează elevul și oferă consiliere personalului școlii. În 2003, modificarea Legii Educației Publice a permis înființarea centrelor metodologice unificate

de educație specială (EGYMI) ca unitate școlară în școlile segregate (separate). Personalul EGYMI sprijină educația copiilor cu SEN în cadru segregat. Aceste servicii oferite de către EGYMI-uri sunt de consiliere, dezvoltare și îngrijire timpurie, sprijin/instruire pentru dezvoltare, terapie de vorbire, îngrijire pedagogică conductivă și educație fizică. În plus, profesorii itineranți SEN oferă cadrelor didactice generale informații educaționale despre cum să adaptezi cel mai bine un elev cu SEN în timp ce ei sunt de asemenea responsabili cu predarea abilităților specifice dizabilităților elevilor.

În Ungaria, educația profesorilor generali și a profesorilor SEN este complet separată. În vremurile educației segregate a tuturor elevilor cu dizabilități, aceasta a fost cu siguranță o practică obișnuită. Totuși, pe măsură ce educația incluzivă câștigă teren, devine clar că conținutul educațional legat de SEN trebuie să devină parte din formarea cadrelor didactice generale, în timp ce instituțiile responsabile de instruirea cadrelor didactice SEN trebuie, de asemenea, să își schimbe accentul de pe segregare pe incluziune. În prezent, profesorii sunt instruiți în următoarea schemă: Profesorii din ciclul elementar inferior sunt instruiți la nivel de licență, în cursuri de 8 semestre de învățământ superior și sunt calificați să predea toate disciplinele școlare din clasele 1-4. Profesorii SEN se pot specializa cu munca cu una sau două populații SEN diferite. Elevii, care sunt deja profesori calificați, pot obține un BA în educație specială de 6 semestre, în timp ce două specializări sunt obținute în 8 semestre. Universitatea de Științe Eötvös Loránd (ELTE), Facultatea de Educație pentru Nevoi Speciale Bárczi Gusztáv este singura instituție care oferă specializare în educație și reabilitare a tuturor felurilor de dizabilități. Din 2017, nouă alte instituții de educație superioară oferă instruirea cadrelor didactice SEN, special pentru dizabilități intelectuale, de tulburări de vorbire și limbaj și tulburări emoționale și de comportament (Felvi, 2020). Până în prezent, ELTE este singura universitate care educă profesori calificați cu deficiențe de vedere (QTVI) și deficiențe de auz. Deși numărul universităților de formare a profesorilor SEN crește, există încă o mare cerere pentru profesioniști calificați în toată țara.

Educația incluzivă a elevilor nevăzători sau dizabilități de vedere

În Ungaria, educația formală și organizată a elevilor fără vedere sau cu dizabilități de vedere (BVI) a început în 1827, mulțumită eforturilor și susținerii unui profesor, Rafael Beitzl. Până 1836, numărul elevilor a crescut de la 3-4 inițial la 20, și a fost deschisă prima școală construită în special pentru elevii BVI. Instituția a continuat să crească și în 1907 a fost admis primul grup de copii de vârstă de grădiniță (Pajor, 2017). Grădinița, școala primară și profesională, centrul metodologic unificat și căminul pentru copii nevăzători este în prezent un institut educațional separat complex, care sprijină elevii nevăzători și cu surditate și pe aceia cu dizabilități multiple și VI (MDVI), deservind întreaga țară ca unica instituție de acest fel. Prima școală separată pentru elevi cu vedere scăzută a fost deschisă în 1956 în Budapesta, și a doua în 1972 în Debrecen (Ungaria de Est). Din cauza scăderii severe a numărului de elevi, aceasta din urmă este în prezent o școală incluzivă, deschisă pentru toți

elevii cu vedere și cu dizabilități de vedere. Altă instituție, Centrul de reabilitare, grădinița, școala primară și căminul pentru elevi cu VI s-au deschis la Pécs (Sudul Ungariei) în 1990, prin Fundația Világ Világossága. La fel ca instituția din Debrecen, această școală și-a extins profilul elevilor din cauza scăderii numărului de elevi cu VI. În prezen, deservește o populație largă SEN, iar învățământul profesional este de asemenea disponibil din 1994 (Fundația Világ Világossága, n.d.). În Ungaria, învățământul primar are o durată de 8 ani. În anii 90, după ce părinții au primit dreptul să aleagă școala la care vor învăța copiii lor cu BVI (de preferință în apropierea locuinței lor), elevii s-au alăturat în mod special instituțiilor principale din școala primară superioară (clasa a 5-a sau mai mare), după finalizarea primilor patru ani într-o instituție segregată. Alte familii au ales să-și trimită copiii într-o școală segregată în primii doi ani și au trecut la cadrele obișnuite odată ce copilul lor a dobândit cunoștințe în citire și scriere (ex. Braille, tipărire sau utilizare CC-TV, lupe sau programe de mărire) (Somorjai, 2008). Integrarea în învățământul secundar, fără sprijin specializat, a fost caracteristic mult înainte de înființarea EGYMI, deoarece nu existau școli secundare segregate sau clase speciale pentru elevi cu BVI (Schiffer, 2005).

Deși educația incluzivă este investigată pe scară largă, există un număr mic de cercetări specifice BVI, toate funcționează cu eșantioane mici. Somorjai (2008) a investigat factorii care susțin educația integrată a elevilor cu BVI. Interviuurile au fost făcute cu 12 elevi, 12 părinți și 12 cadre didactice. Elevii nu au avut nici o dificultate gravă în munca lor de zi cu zi și s-au simțit capabili să învețe materialul de studiu și să îndeplinească cerințele. Elevii au simțit că cunoștințele lor au fost evaluate în condiții egale cu ale colegii lor văzători și au reprezentat mai multe provocări în viața lor socială decât în învățare. Părinții au subliniat că sprijinul regulat al copiilor lor în pregătirea zilnică pentru școală era necesar și era o provocare pentru familii. Profesorii au spus că cea mai mare provocare a fost modearea în științe și au fost de acord că munca este mai lentă în general în clasele incluzive. Numărul scutirilor (adică elevul nevăzător nu participă la o disciplină școlară) a fost scăzut, și nu a fost deloc parte din practică în cinci dintre școlile urmate de către elevii respondenți. Autorul a subliniat că incluziunea de succes este ceea ce face un elev nevăzător, părinții și profesorii fericiți, ceva ce este uneori diferit de ce ar considera un profesor itinerant SEN un succes. Somorjai crede că cea mai importantă componentă în integrarea / incluziunea cu succes este personalitatea elevului nevăzător.

Într-un sondaj (N=14) asupra atitudinii cadrelor didactice privind incluziunea elevilor nevăzători, Schiffer (2005) a constatat că profesorii și-au exprimat nevoia de materiale de sprijin, care să le ofere acces facil la cunoștințele metodologice privind educația persoanelor cu BVI. Vargáné (2013) a constatat că profesorii nu aveau cunoștințe specifice BVI și au considerat că incluziunea era lupta lor solitară, și nu aveau pe nimeni cui să îi adreseze întrebările lor. Acest lucru este important

pentru că majoritatea profesorilor sunt deschiși să își extindă cunoștințele despre educația specială și incluziune (Papp, 2011).

Sümeği (2012), în cercetarea sa, vizează înțelegerea statutului sociometric a 8 elevi cu BVI (4 nevăzători, 4VI), și a analizat atitudinile profesorilor lor. Cercetarea a concluzionat că elevii cu BVI au considerat că profesorii lor au aceleași așteptări față de ei ca și față de colegii lor tipici. De asemenea, elevii au subliniat că petrec mai mult timp învățând acasă decât decât colegii lor fără dizabilități, ceea ce a inhibat incluziunea în comunitatea clasei.

Într-o cercetare calitativă recentă, Füller (2019) a încercat să obțină o imagine cuprinzătoare a elevilor de liceu cu BVI, explorând factori care influențează alegerea școlii, tiparele de evaluare, materiile de care sunt parțial sau complet scutiți, dificultățile lor în obținerea accesului la materialul de studiu și în general accesul la facilitățile școlare. Cercetarea a arătat că școlile secundare sunt alese de elevi și părinții lor împreună, ceea ce înseamnă că și opinia elevului contează. Un factor important în decizie este apropierea geografică. Informațiile pe care elevii le obțin de la profesorii lor sunt majoritatea verbale, accesul la materiale interactive sau imagini tipărite este posibil. Similar cercetării lui Somorjai (2008), Füllera constatat, un deceniu mai târziu, că accesul la cărți de curs digitale sau în Braille este problematic în cele mai multe cazuri, de ex. elevii primesc cărțile adaptate la câteva luni după ce începe anul școlar. Acesta poate fi motivul pentru care cei mai mulți elevi învață exclusiv din notițele pe care le iau în timpul lecțiilor. Cercetarea lui Füller arată o tendință înspăimântătoare: în timp ce un deceniu mai devreme Somorjai a constatat că elevii nevăzători erau ocazional exonerati de anumite materii școlare, Füller a găsit o proporție alarmantă de elevi care nu participau la diferite discipline școlare sau erau lăsați parțial sau complet în afara evaluării, datorită VI-ului lor.

	Numărul de participare cerut	Fără evaluare	Scutire parțială fără evaluare	Fără participare și în ciclul primar
Matematică	6 elevi: 3. 12. 17.18. 22. 23.	5 elevi: 1. 15. 16. 19. 24.	5 elevi: 2. 4. 5. 6. 8.	2 elevi: 2.
P. E.	15 elevi: 1. 3. 4. 7. 8. 9. 12. 14. 15. 16. 17. 18. 20. 22. 24.	1 elev: 2.	2 elevi: 5.6.	5 elevi: 2. 3. 7. 15. 17.
Fizică, chimie	1 elev: 3.		11 elevi: 1. 2. 4. 6. 8. 9. 12. 13. 14.	1 elev: 2.

			18. 19.	
Engleză		1 elev: 2.		
Artă, istoria artei	10 elevi: 3. 4. 5. 6. 8. 9. 12. 14. 17.18.	1 elev: 15.	1 elev: 19.	
Biologie	1 elev: 3.			
Geografie, istorie			7 elevi: 8.13.14. 15.16. 18.22.	1 elev: 15.
IT	6 elevi: 4. 10. 12. 14. 15. 23.		2 elevi: 6.18.	
Muzică		1 elev: 6.	3 elevi: 18. 20. 22.	

Tabelul 1: Numărul elevilor cu BVI scutiți de la materiile ciclului secundar

Füller (2019) a încheiat cercetarea sa cerându-le respondenților să ofere elevilor mai tineri BVI sfaturi despre cum să se integreze în mediile incluzive (cum să dea startul în aceste medii). Sfaturile lor erau după cum urmează:

- Începeți comunicarea cu colegii și profesorii voștri
- Fiți deschiși pentru a clarifica problemele legate de VI cât de curând posibil
- Nu ezitați să cereți ajutor. Fiți răbdători, cei mai mulți oameni pur și simplu nu știu nimic despre BVI
- Fiți independenți, pe cât posibil
- Pledați pentru sine
- Fiți pricepuți în utilizarea suporturilor tehnice (adică laptop, scanner, telefon inteligent) și materialelor digitale
- Fiți gata să tastați/scrieți mult și repede
- Încercați multe lucruri diferite, fiți parte a comunității. Educația incluzivă este un proces multifactorial. Deoarece succesul depinde de mulți factori umani (elev, părinte, profesor, coleg, profesor itinerant SEN) și factori materiali (acces la clădire școlară, acces la materiale de studiu, acces la suporturi speciale), este evident că într-un proces așa complex orice element poate fi disfuncțional. Prin urmare, este crucial să înțelegem complexitatea educației incluzive și să identificăm rolurile și îndatoririle tuturor participanților la proces. Este o nevoie urgentă de o

înțelegere profundă și o investigație cuprinzătoare a practicilor de integrare / incluziune, deoarece serviciile pot să nu fie îmbunătățite fără cartografierea lacunelor din sistemul de asistență/sprijin.

O cheie a incluziunii este schimbul de bune practici. În Germania, proiectul ISAR (<https://www.isar-projekt.de>) s-a derulat cu scopul de a da profesorilor o bază de date și o sursă de materiale online de bune practici pe care le pot implementa în activitatea lor cu elevii cu BVI. În 2018, Federația maghiară pentru nevăzători și persoane cu vizualitate scăzută (MVGYOSZ) a lansat un proiect intitulat „Perspective viitoare”, bazat pe experiența proiectului ISAR (Prof dr. Emmy Csocsán este cofondator și lider profesional al ambelor proiecte). Ambele baze de date au crescut cu ajutorul

În anul 2007, Muzeul Dr. Batthyány-Strattmann László din Körmend în cadrul unei cooperări transfrontaliere (croato-sloveno-maghiară) (Programul Interreg) a plasat într-o expoziție operer de artă reproduse ritmic legate de familia Batthyány, ca de exemplu Perucă barocă, Insigna ordinului lânii de aur, replici ale unor farfurii comori, buzduhan, urechi de iepure, tun.

Reflectând la expoziția „Există ceva nou sub pământ”, expoziția din clădirea Dirké a Muzeului de Istorie din Budapesta – Muzeul Aquincum, 2009 a deschis o încăpăre tactilă pentru nevăzători și persoane cu deficiențe de vedere. Aici a fost utilizată pentru copiile lucrărilor, așa că aici puteți găsi o monedă romană sau o versiune mărită a centurii avare care a modelat gifonul (Domokos, Dóra, online 2020). Din mai 2011, Muzeul Nyíregyháza-Sóstó, un concurs TAMOP a oferit persoanelor cu dizabilități de vedere obiecte tangibile realizate de către meșteșugari populari. Modelele fermierilor, obiectele legate de păstori și diferitele cunoștințe asociate cu construcția populară, incluzând cochilii de acoperiș și tipuri de pereți, ar putea fi, de asemenea, luate în mâini, procesul de călcare cu mângălăul și folosirea bățului de spălat (Szoleczky, Emese, online, 2020). Articolele cu o gamă largă de materiale și forme care pot fi luate în mână au fost cele mai populare în rândul vizitatorilor la expozițiile tactile. O discuție profesională desfășurată în 2017 a arătat că „expozițiile tactile concepute special pentru nevăzători și persoane cu deficiențe de vedere nu sunt probabil singura modalitate de a face arta și expozițiile accesibile nevăzătorilor și persoanelor cu deficiențe de vedere. Trebuie avut în vedere faptul că efectul în mute sensuri dă o experiență mai complexă, oferă mai multă informație decât concentrarea doar pe tactilitate (Dabi-Farkas, Rita, 2018). De asemenea, există cazuri când un muzeu are piese mai puțin valoroase care pot fi luate în mână, acest exemplu este la Muzeul Herendi Porcelánművészeti, potrivit unei cercetări aprofundate asupra proiectului din 2017 Îmbunătățirile muzeului și bibliotecii pentru toți (Dabi-Farkas, Rita, 2018). Aceste expoziții pot fi utile pentru oricine care are dizabilități intelectuale, dizabilități de învățare, probleme de concentrare care nu sunt suficiente pentru a atrage cunoștințe cu informații verbale, lucruri pe care ei le văd.

Accesibilitatea pentru mediul fizic

Atunci când creăm oportunități egale pentru persoanele cu dizabilități, ar trebui să avem în vedere accesul la muzeu și accesibilitatea acestuia în zona IT (pagina web accesibilă a muzeului), precum și facilitarea informațiilor la fața locului. La Institutul pentru Nevăzători, este posibil să comanzi o „hartă tare/zgomotoasă??”, dar aceasta este folosită mai ales de către teatre, de muzee mai rar sau aproape deloc. În mai multe cazuri, sunt folosite căi îndrumătoare sau dispozitive sonore de avertizare. În timpul accesibilității fizice, este necesar să vă asigurați că instalațiile și exponatele nu împiedică libera circulație a vizitatorilor. În practica maghiară, dispozitivul MP3 poate fi închiriat pe site fără plată la Muzeul Național Maghiar, care folosește trei sunete distincte pentru a ajuta persoanele cu dizabilități să exploreze independent trei zone: o hartă zgomotoasă cu orientare independentă și în încăperi; o a doua voce oferă informații generale și cunoștințe despre ce este prezentat în sală; și a treia voce povestește curiozități de prezentări interactive. Pagina de web a Muzeului Balatoni nu numai că conține informații tehnice pentru persoanele cu dizabilități, dar și oferă vizitatorilor cu deficiențe de vedere o povestire despre mijloacele de transport pentru a ajunge la clădirea muzeului, unde de asemenea, o narare audio ajută vizitatorul. Pentru cei cu dizabilități vizuale, pictogramele care ajută în orientare și textele mari sunt pot fi importante.

Accesibilitatea cu privire la transmiterea de informații

La Muzeul Dr. Batthyány-Strattmann László din Körmend, persoanelor cu dizabilități de vedere li se oferă o descriere a obiectului curent de la o cască fără fir prin senzorul de mișcare de deasupra elementelor de instalare. La Muzeul de Arte Frumoase, subtitrările au fost publicate în Braille și este posibil să descarci coloanele sonore pentru ghidurile audio. Primele inițiative au fost expoziții temporare separate spațial pentru persoane cu dizabilități de vedere și auz. Mai târziu, au fost organizate expoziții care includeau integrarea, de ex. Muzeul de Arte frumoase „... și apoi au sosit incașii. Comori de la cucerirea pre-spaniolă a Peru”. Aici, obiectele tactile au fost localizate în expoziția principală. Acest lucru a oferit o nouă experiență tipică, iar persoanele cu dizabilități de vedere și însoțitorul lor nu au trebuit să se despartă, și puteau afla împreună despre expoziție. O atenție specială a fost acordată accesibilității: drumul era marcat de un covor sau margine tactilă. În multe cazuri, în implementarea integrării și implementarea fondului de infrastructură, muzeele se angajează în colaborări pentru a promova eficiența. În anul 2002, Muzeul Național a încheiat un acord de colaborare cu Clubul Lions. Eu extins expoziția arheologică permanentă de istorie a Bazinului Carpatic cu 35 de artefacte tactile, incluzând un model de mașină din epoca cuprului, o replică ornamentală celtică cu două roți și armament complet al unui războinic roman cu mostre de țesătură realizate din tehnica contemporantă și o copie a unui arc reflex. În plus, o hartă sonoră ajută navigarea. Cu sprijinul Fundației publice pentru egalitatea de șanse pentru persoanele cu dizabilități (cunoscută acum ca Ltd. Nonprofit de oportunități egale privind dizabilitatea), a fost deschisă o expoziție arheologică în Győr, în noiembrie 2006 la Muzeul János Xantus. Această expoziție tactilă a fost gândită special pentru vizitatorii cu dizabilități de vedere.

În perioada 3-26 mai 2013, expoziția Muzeului de Arte Frumuse „Arta tangibilă pentru toată lumea – în mâinile ceilalți” a prezentat lucrări tematice ale artiștilor contemporani, artiști aplicați, persoane cu dizabilități de vedere, auz, mentale cu un accent pe diversitatea și tactilitatea materialelor. Persoanele cu dizabilități de vedere au condus vizitatorii prin expoziție și au luat în mâini exponatele și lucrările de artă. În acest mod, ei au putut nu doar să se cunoască unul pe altul prin încrederea între persoanele cu dizabilități vizuale și vizitatori, dar și să câștige noi experiențe despre ei înșiși.

Activități și programe de educație muzeală

Pe lângă expoziții, activitățile de educație muzeală pot de asemenea facilita transmiterea de informații de către muzee atunci când educatorul muzeal poate ajuta la conducere. Ei pot avea ca scop promovarea oportunităților egale pentru persoanele cu dizabilități, sensibilizarea socială sau integrarea.

În 8 noiembrie 2012, membrii Asociației județene din Csongrád pentru nevăzători și persoane cu dizabilități de vedere) au putut primi un tur ghidat în Biblioteca interactivă de cunoaștere a științei. În program a fost introdus depozitul biologic al bazei de cunoștințe din punct de vedere taxonomic, urmat de un joc de recunoaștere a sunetelor animale și, în final, de recunoaștere pe bază de plante (Bohádi, Dóra – Mihályfi, Judit., 2015). De exemplu, în timpul atelierelor „Vezi cu mâna, auzi cu ochii”, la De exemplu, în timpul atelierelor „Vezi cu mâna, auzi cu ochii”, Expoziția tactilă pentru depozitul etnografic din Szentendre, vizitatorii au putut gusta pâine, mirosi variate săpunuri și altele. Iar la finalul expoziției interactive, toată lumea a putut face o descriere a unor obiecte portabile folosind mașina de scris Braille (Dabi-Farkas, 2018). În tabăra Muzeului Ludwig din iunie 2009, elevii școlii elementare și de liceu au creat o expoziție tactilă a colecției muzeului contemporan. Aceasta a fost testată în ultima zi de către un grup de adulți de la Institutul pentru Nevăzători. Articolele finite au fost mai târziu recreate de către o echipă de experți pentru a se potrivi expoziției și așteptărilor. Muzeul găzduiește în mod regulat tururi ghidate pentru nevăzători și persoane cu dizabilități de vedere și organizează competiții tactile de desen în fiecare an. Programul lor de sensibilizare a fost lansat în anul 2016 cu titlul „Cele cinci simțuri” – petrecere de ziua de naștere, care are ca scop dezvoltarea toleranței, empatiei în rândul copiilor sănătoși. Este așa de succes cu copiii că unul din trei persoane alege acest program pentru a-l încerca. Două lucrări au fost selectate din colecția: seria „Cinci simțuri” a lui Joe Tilson și Jurnalul de la Budapesta XIII a lui Gábor Koós (tipărit și gravat în lemn). Prima parte a programului constituie activități interactive (2 ore) iar a doua este o petrecere tradițională (1 oră).

Prima parte a sesiunii este un joc de început în care copiii trebuie să meargă printr-o cursă cu obstacole legați la ochi, cu ajutorul unui partener. Toată lumea are ocazia acum să experimenteze atât partea de asistență, cât și cea de sprijin. Munca în echipă, colaborarea, toleranța și expresivitatea sunt, de asemenea, importante. Dintre metodele pedagogice dramatice apare metoda jocurilor de folosire și orientare spațială, care servesc pentru a realiza propriul spațiu, limitele conștientizării corpului. După

discutarea experienței, ei au petrecut o jumătate de oră în expoziție. Prima oprire în fața celor „Cinci Simțuri” ale lui Joe Tilson. Lucrarea descrie cinci simțuri și cinci serigrafii. Educatorul muzeului conduce discuția într-un mod frontal, dar cu comunicare interactivă; doar punând întrebări, răspunsurile trebuie date de copii. Abilități avansate: atenția, concentrarea, autonomia și formarea de opinii. A doua lucrare: Jurnalul de la Budapesta XIII a lui Gábor Koós. Pe această gravură de lemn, clădirea de pe Kodály körönd este alb-negru. Aici ei încearcă, de asemenea, să descifreze imaginea printr-o conversație distractivă. Apoi urmează un joc sonor Toată lumea încearcă să își imagineze un tur real pe aglomerata stradă Andrassy, cu voci, și apoi, cu controlul educatorului muzeal, ei fac un adevărat zgomot (de exemplu sirenă, scuturarea autobuzului etc.). La final, sunetul complet al străzii aglomerate este complet. Aceasta este urmată de o discuție despre ceea ce s-a întâmplat, rezumând cum se simte că aduni și dai mai departe informația cu diferite simțuri. Instrumentele folosite: metode pedagogice dramatice, jocuri de rafinament senzorial, jocuri de memorie și fantezie (Dabi-Farkas, Rita, 2018).

Un proiect inovator care colaborează cu nevăzătorii, câștigător al proiectului CAPP 2017, a fost implementat și la Muzeul Ludwig din Budapesta de către Departamentul de Relații Internaționale, mai degrabă decât de Departamentul de Educație Muzeală. Muzeul Ludwig a participat la o cooperare internațională numită Program de Parteneriat în domeniul Artelor Colaborative (CAPP), finanțate de către Programul european creativ al Uniunii Europene, din toamna anului 2015. Scopul programului de 3 ani să dezvolte noi metode care ajută la regândirea rolului artei în societate și creează condiții pentru participarea socială. Mulți parteneri europeni lucrează împreună în program, incluzând Agora Collective (Germania), Create (Manager Proiect, Irlanda), Hablanerarte (Spania), Heart of Glass (Regatul Unit al Marii Britanii), Kinsthalle Osnabrück (Germania), Live Art Development Agency (Marea Britanie), Ludwig Museum - Museum of Contemporary Art (Ungaria), M-cult (Finlanda) and Tate Liverpool (Marea Britanie). În timpul primilor doi ani ai programului, Muzeul Ludwig s-a angajat să organizeze un atelier. În 2015 și 2016, au fost examinate problemele participării, construirii comunității și dialogului social, primul an axându-se pe teatrul social și pedagogia teatrală, iar al doilea an pe arhitectura comunității.

Este, de asemenea, important să menționăm o inițiativă care ajută la construirea relațiilor dintre nevăzători, persoane cu dizabilități de vedere și persoane care văd, promovează depășirea stereotipurilor, arată obstacolele cărora trebuie să le facă față nevăzătorii și persoanele cu dizabilități de vedere. „Expoziția invizibilă” și-a deschis porțile în 2012, în Budapesta. Vizitatorii sunt îndrumați de o persoană nevăzătoare într-o cameră complet întunecată, cu diferite obiecte, reflectând astfel obstacolele Boháti, Dóra – Mihályfi, Judit, 2015.

Fundația Lumină în întuneric, înființată la Institutul de Stat pentru Nevăzători, sublinează problema incluziunii sociale a persoanelor cu dizabilități de vedere în Preambulul lor și stabilește

obiectul care trebuie atins astfel că atât cei tipici, cât și persoanele cu diferite obstacole, se pot bucura de învățarea și divertismentul din cadru muzeului, în mod integrat. Scopul este de a îmbunătăți calitatea vieții celor cu dizabilități, de a construi acceptare reciprocă, încredere, de a dezvolta empatie, și de a face muzeele accesibile tuturor. Mai mult, promovând accesul la cultură pentru persoanele cu dizabilități de vedere care ajung la instituție – hărți audio realizate de profesioniști pe site-ul instituției; site web accesibil standard ISO; angajarea persoanelor cu dizabilități vizuale în muzee sau în programe de sensibilizare (chiar și pe bază voluntară); și sensibilizarea persoanelor din primă linie și a lucrătorilor muzeului.

Muzeul în aer liber va găzdui Tabăra integrată în fiecare an din 2014, unde tinerii cu dizabilități și cei sănătoși vor lucra împreună. Elevii serviciilor comunitare tipice pot întâlni copii cu dizabilități aici. Tabăra este precedată de o zi de instruire când copii pot experimenta comunicarea cu persoanele cu dizabilități prin implicarea specialiștilor. La proiectarea programelor, este important să oferiți o experiență de succes pentru participanți, și fiecare este liber și fericit să participe. Cei aflați în tabără vor lucra în perechi sau vor face activități de grup, de ex. muzică, meșteșuguri, îngrijirea animalelor, coacere etc.

Programele de integrare muzeală maghiară pentru persoane cu dizabilități de auz

O mulțime de cunoștințe sunt obținute prin comunicarea verbală. Acest lucru face mai dificil accesul la cunoaștere pentru persoanele cu dizabilități de auz, din cauza problemelor de auz și barierelor limbii. În acest sens, muzeele pot ajuta, în special prin abordarea nevoilor speciale și reducerea dificultăților de comunicare datorate pierderii auzului și dezavantajului limbii. Informația vizuală oferită prin mijloace și metode variate și experiențele experiențiale dobândite în timpul sesiunilor pot susține achiziționarea lor de cunoștințe și păstrarea pe termen lung.

Instituțiile culturale, inclusiv muzeele, se concentrează din ce în ce mai mult pe rolurile sociale și educaționale ale instituțiilor și oferirea de programe care necesită participare interactivă, ca de exemplu programe publice, tururi ghidate, activități practice și multe altele. Însă fără metode de comunicare alternative, vizitatorii cu dizabilități de auz nu vor avea posibilitatea să participe la aceste activități îmbogățite social. (Johnson, 2013). În Ungaria, serviciile muzeelor sunt adesea folosite de către școli în acord cu programa școlară. Același lucru este valabil și pentru **școlile speciale pentru copii cu dizabilități de auz**. Dacă muzeul nu oferă accesibilitate, este făcută de către profesorii care însoțesc copiii. Ei ajută copiii cu înțelegerea, interpretarea a ceea ce văd, limbaj mai simplu și, dacă e posibil, comunicarea prin limbajul semnelor. Din fericire, multe inițiative au fost lansate în muzee și instituții culturale pentru a ajunge la copii sau adulți cu dizabilități de auz.

Muzeul Ludwig – Muzeul de artă contemporană din Budapesta este un „muzeu fără bariere”, așa cum spune site-ul web al muzeului. Departamentul de educație muzeală organizează

weekenduri integrate precum și programe speciale pentru copiii care trăiesc cu diferite feluri de dizabilități.

Aceste „Dimineți familiale integrate” nu sunt neapărat favorabile familiilor cu copii cu dizabilități. Motivele aversiunii părinților, de ex. că el/ea nu vrea ca copilul său să se uite fix; că copilul nu înțelege ceea ce copilul tipic poate înțelege mai repede; părintele are o experiență proastă de a-și pune copilul pe fundalul programelor integrate. Datorită acestui lucru, Muzeul Ludwig a introdus două versiuni ale sesiunii: primul program al lunii a fost segregarea (doar pentru familii cu copii cu dizabilități) și al doilea program este integrat. Pe baza experienței acestei soluții, sunt schimbări de atitudine ale familiilor, pentru că sunt familii care au participat inițial doar la programe segregate și apoi, odată cu creșterea și aprofundarea încrederii, au început să participe și la programul integrat (Dabi-Farkas, 2018). Skanzen-ul, Muzeul etnografic în aer liber din Szentendre are una dintre principalele misiuni accesibilitatea. În plus față de permiterea interpretării prin semne în avans, muzeul oferă, de asemenea, sesiuni de educație muzeală pentru persoane cu dizabilități fizice, comunicative și intelectuale. Atelierele fac cultura populară accesibilă și plăcută prin metode speciale și activități ludice care implică mai multe simțuri. Pe site-ul muzeului, puteți găsi ce programe sunt accesibile copiilor cu deficiențe de auz, iar muzeul nu are dispozitive de ascultare asistată. Skanzen-ul organizează o tabără integrată de mai multe ori pe vară începând din 2014, în care tineri sănătoși și cu dizabilități lucrează împreună, de ex. muzică, meșteșuguri, îngrijirea animalelor, coacere etc.

Muzeul de Istorie al Muzeului Janus Pannonius din Pécs a început organizarea unor programe regulate pentru adulții cu surditate și cu deficiențe de auz în 2010. Activitatea a fost asistată de către Organizația județeană Baranya din Sinosz (Organizația națională pentru surzi și persoane cu deficiențe de auz/ hipoacuzie). Éva Gál (2011), muzeograful muzeului, a finalizat un curs de limbajul semnelor pentru a desfășura tururi ghidate și activități muzeale pentru persoane cu dizabilități de auz. Interesant este faptul că atelierele au avut loc la două locații, (3) să organizăm programe comune pentru persoanele cu deficiențe de auz și persoanele care aud pentru a integra indivizii cu dizabilități.

Descrierea programului și metodologia este extrem de interesantă și folositoare pentru aceia care fac planuri pentru grupul țintă menționat mai sus.

Pentru tururi ghidate și slide-show-uri, s-a considerat că comunicarea este diferită decât cea obișnuită:

1. Este important să stați în fața grupului, fără a arăta înainte sau înapoi în timpul semnalizării, pentru că atunci este mai dificil să înțelegeți semnalul și să citiți de pe buze. Nu exagerați, vorbiți natural.

2. Persoana semnalizată trebuie să stea într-o zonă bine luminată, într-un costum neutru, deoarece fața și mâinile ar trebui să fie clar vizibile publicului.

3. După transmiterea informațiilor pe cale orală, trebuie să acordați timp pentru privitul obiectelor. Instalarea ar trebui să aibă în vedere folosirea corectă a informației din text, instrumente vizuale pentru a vă ajuta, din punct de vedere formal și conținut.

4. Pentru interpretarea limbajului semnelor, informația trebuie să fie clară și ușor de înțeles.

5. Prezentarea slide-show cere suficient iluminat pentru vizibilitate crescută, și poate fi folositoare o tablă albă pentru a scrie cuvintele complexe și explicațiile scurte.

În acest caz, activitatea complexă a fost prepararea apei de colonie, cu percepția diferitelor mirosuri și, de asemenea, cu o etichetă făcută de sine, care a fost asociată cu o prelegere legată de Paști. Ideea a fost dată de studentul Gyöngyvér Pál de la Universitatea din Pécs).

La clubul de film, grupul a vizionat un film din 1939 de Antal Hamari („O zi la Pécs”) și apoi au vizionat un film din 2006 al Pécs Tv, care descria filmul orașului vechi. Ultimul program a fost despre conținutul unei broșuri contemporane din colecția muzeului. Subiectul a fost comunicarea cu faimoasele mănuși ale lui Pécs. Limbajul comunicării mănușii este aliniat la limbajul semnelor. Scopul a fost să demonstreze diversitatea comunicării (Gál, Éva, online 2020).

Teatrul maghiar al Pest din Budapesta s-a angajat în a oferi accesibilitate de ani de zile. Unul dintre scopurile principale este să dea persoanelor cu dizabilități acces egal la cultură. În sala mare a teatrului, copiii și adulții cu dizabilități de auz pot lua parte la spectacole cu ajutorul dispozitivelor de ascultare asistată (sistemul Phonak Roger) și interpretare live prin limbajul semnelor. Teatrul oferă, pentru producția proprie, o reducere de 50% la biletele pentru vizitatorii cu dizabilități și 25% reducere pentru persoanele însoțitoare. Pagina de internet a teatrului oferă informații detaliate asupra opțiunilor de accesibilitate disponibile, dar și atrage atenția la dificultățile anticipate. De exemplu, menționează persoanelor cu dizabilități de auz că cumpărarea biletului poate fi dificilă prin peretele de sticlă al casei de bilete, sau iluminatul slab (acest lucru complică citirea buzelor) și lipsa unei bucle de inducție. În același timp, ei subliniază că biletele pentru spectacole de teatru pot fi achiziționate online. La cerere, teatrul difuzează spectacole cu interpretare în limbajul semnelor. Teatrul oferă mai multe spectacole pentru grupul de vârstă școlară și le conectează clasele pedagogice teatrale, din păcate fără accesibilitate. Persoanele cu dizabilități de auz care sunt implicate în accesibilitatea ocupațiilor și evenimentelor culturale au un rol important educațional și social. Pot fi ajutoare, educatori și modele sociale pozitive. În anul 2012, muzicieni profesioniști cu surditate au îndrumat sub titlul „Palace Delights – Sunet și Semn” *un atelier de muzică pentru copii surzi și cu deficiențe de auz* la **MŰPA** (Palatul Artelor) în cadrul seriei de programe de weekend „Activități interactive pentru copii și adulți care doresc să învețe”. În timpul programului, trei muzicieni cu surditate din Marea Britanie, - Danny Lane (pianist), Ruth Montgomery (flautist) și Paul Whittaker (pianist și organist) – au susținut o prezentare despre educația muzicală pentru copiii cu deficiențe de auz și au ținut o sesiune despre

metodologie pentru copiii cu deficiențe de auz și educatorii muzicali. Evenimentul a fost creat în cadrul proiectelor 90 dB menționate anterior.

Puteți vedea două videoclipuri despre atelier aici: [video one](#) și [video two](#)

În Ungaria, în majoritatea muzeelor, informația în limbajul semnelor reprezintă accesibilitatea pentru persoanele cu deficiențe de auz. De exemplu, în **Galeria națională maghiară din Budapesta**, un interpret voluntar de limbaj al semnelor asistă vizita muzeului în cazul anunțării în avans. Pentru mulți ani, **Expoziția de foto presă maghiară** a găzduit un tur ghidat special cu interpretare în limbajul semnelor.

Muzeul de arte frumoase din Budapesta a lansat în anul 2013 o aplicație pentru telefoane inteligente și tablete destinată vizitatorilor cu surditate. *Aplicația* numită *Limbaj-Semn* a fost dezvoltată prin proiectul 90 decibel, care își propune să facă artele mai accesibile persoanelor cu surditate și orbire, în cooperare cu MSL Accessibility. Aplicația a oferit videoclipuri în limbajul semnelor despre 150 de picturi din colecțiile muzeului, și despre clădirea și istoricul muzeului. O hartă interactivă și coduri QR au ajutat vizitatorii cu orientarea. Prin scanarea codului QR, aplicația a oferit informații prin limbajul semnelor instantaneu asupra articolului expus. Aplicația unică în Europa a fost disponibilă gratuit pentru Android, iPhone și iPad. Publicația online a revistei britanice The Guardian din aprilie 2013 – care se referă la aplicație – menționează Muzeul de arte frumoase din Budapesta ca unul dintre „cele mai bune muzee și galerii online din lume”, conferindu-i titlul „Cel mai bun pentru accesibilitate” (Barnett L. 2013). Din nefericire, aplicația nu este disponibilă acum. În Muzeul de arte frumoase, posibilitatea dezvoltării tehnice a fost folosită, și o aplicație descărcabilă pentru persoane cu surditate a fost dezvoltată. Camera telefonului inteligent și a tabletei trebuie să fie îndreptată spre un cod special QR lângă opera de art: dispozitivul tehnic va identifica apoi și va rula videoclipul pentru opera de artă selectată. De asemenea, muzeul s-a gândit la vizitatorii fără telefon inteligent: persoanele cu surditate pot împrumuta gratuit de la biroul de informații tablete pe care a fost instalată deja accesibilitate în limbajul semnelor.

Metodologia de integrare muzeală

Muzeele și expozițiile care urmează să fie dezvoltate pentru persoanele cu dizabilități senzoriale trebuie să ia în considerare multe aspecte pentru a oferi un spațiu eficient de învățare pentru grupul țintă. Mai mulți factori au fost deja enumerați în prezentarea bunelor practici, așa că iată câteva aspecte metodologice care nu au fost încă menționate. „Prioritatea pentru dezvoltarea căilor de orientare este accesibilitatea fizică (drum în viraje, scări, pantă, ușă, perete, obiecte ascuțite, spațiu aerian scăzut etc.). De la sosire – de la punctul de plecare – până la plasarea noastră în spațiu și apoi de-a lungul rutei expoziției/ activității, trebuie să folosim sistemele de semnalizare și marcajele.” (Kustánné Hegyi-Füstös, 2009). Accesibilitatea trebuie să fie implementată, extinsă și îmbunătățită

gradual. „Există mai multe aspecte care joacă un rol în selectarea obiectelor din expozițiile tactile, dintre care cel mai important nu este numai reprezentarea demnă a materialului expoziției principale, dar și diversitatea formei și a materialului.” (Bartos, 2009, p.14). În multe cazuri, merită să ne gândim la aspectele obiectelor mai mult decât odată (de exemplu abilitatea de a fi copiate, costurile implicate și utilitatea lor în acest scop). Obiectul selectat poate avea un rol armonios din punct de vedere estetic, poate dezvălui mai puține informații despre el însuși atunci când este împrumutat decât o versiune mai puțin estetică, dar mai diversă în forma, materialul și modelul său. „O considerație importantă atunci când proiectăm o expoziție tactilă a viitorului este comentariul unui profesor care însoțește un grup de elevi nevăzători care, pe lângă faptul că se confruntă cu forme interesante, copiilor le place să fie „răspunși” de către obiect, „așezați într-o cutie cu un obiect detașabil cu capac este mai interesant decât o copie de sculptură perfectă, dar statică.” (Bartos, 2009, p.14)

Practica metodologică și practica larg răspândită pentru muzee este de a utiliza instrumentul audioghid pentru nevăzători. Se recomandă utilizarea audio (sunetului) pentru a oferi informații generale despre expoziții și zona expozițională, care „de la intrare oferă puncte de referință importante pentru vizitatorii nevăzători și cu deficiențe vizuale. [...] În descrierea obiectelor domină principiile profesionalismului și conciziei. Experții familiarizați cu această problemă mențin 250-300 de cuvinte pentru a fi optime ca descrieri și audio timp de până la un minut și jumătate.” (Bartos, Zoltán, 2009, p.15) Merită luată în considerare perioada de timp în care vizitatorii sunt atenți. Durata atenției concentrate pentru un vizitator mediu este în jur de 50 de minute atunci când ascultă audioghidul, comparativ cu atenția mai puțin concentrată a unui copil. „În clasele educaționale muzeale, numărul grupurilor de vizitatori este recomandabil să fie mărit la 8-10 persoane, pentru că în cazul unui personal mai numeros, timpul de așteptare între informații despre un obiect și percepția actuală a obiectului ar putea fi prea lungă.” (Bartos, Zoltán, 2009, p.15). În cazul activităților creative ghidate și de creativitate, este recomandat și grupul mai mic, astfel că atenția comună a supraveghetorului are ca rezultat o muncă mai eficientă când trebuie conduși copii mai puțini.

Comunicarea cu vizitatori cu deficiențe de auz poate lua multe forme, cu multe modalități de a-i îndruma și de a le oferi informații prin expoziție. „Cheia este să recunoaștem care combinație de tehnici este cea mai eficientă.” (Kádárné Szabó, 2009, p.22). Când comunicați cu persoanele cu deficiențe de auz, merită luate în considerare câteva sfaturi în plus față de cele pe care le-am menționat deja. De la un profesionist al muzeului, iată câteva sfaturi pentru un ghid turistic:

- “Când prezentați o prelegere sau un film, este recomandabil să creați conținut scurt, să schițați și să îl înmânați.
- Nu vă mișcați în timp ce vorbiți deoarece este dificil să citești de pe buze. Nu vorbiți și scrieți deodată, dar scrieți sau desenați pe tablă și apoi întoarceți-vă spre grup și explicați..

- Folosiți un dispozitiv ilustrativ ori de câte ori este posibil. Viziunea este canalul de înregistrare pentru informațiile primare pentru deficiențele de auz. Profitați de instrumentele disponibile (laptop, proiector, diagrame, tablă albă).
- Totdeauna acordați timp suficient pentru a citi subtitrările înainte de a le explica
- Acordați timp și pentru întrebări.” (Kádárné Szabó, 2009, p.22).

Durata atenției trebuie, de asemenea, luată în considerare atunci când se vizitează muzeul de către persoanele cu deficiențe de auz. Pauzele mai scurte de la ateliere, tururi ghidate, și conversațiile interactive sunt utile.

Când se planifică o activitate, un proiect muzeal sau o expoziție, este necesar să definiți obiectivele precise, tema și să clarificați cadrul de fezabilitate. Metodele folosite pot include: o prezentare proiectată; auto-studiu; descrieri interactive de obiecte; activități jocuri de rol, jocuri și activitate de creativitate ghidată. (Csesznák, Éva, 2009, p.28)

Programul complet al Muzeului de artă populară decorativă

Casa Tradițiilor – Muzeul de artă populară decorativă a câștigat 20 de milioane de forinți în cadrul programului Planul de dezvoltare Noua Ungarie „Muzee pentru toți”. Suma semnificativă de sprijin a permis dezvoltarea și implementarea programelor de educație muzeală pe baza colecției muzeale, care sunt strâns legate de nevoile și curricula școlară, pentru grupuri țintă de copii și tineri.

Activitățile muzeale, cursurile muzeale, ateliere, prezentări universitare gratuite, activități speciale și tematice, ziua muzeului, programe de ziua familiei au fost urmate de către elevi din șapte școli, inclusiv Școala specială pentru nevăzători.

Timp de un an (2010-2011), în cadrul unor ateliere active, orientate spre experiență, ei au devenit familiarizați cu materialul muzeului, conceptul de artă populară și meșteșuguri populare, și mai pe larg, cultura tradițională a maghiarilor.

Varietatea activităților tematice pentru nevăzători și persoane cu deficiențe vizuale a fost dată de faptul că personalul muzeului se ocupa pe rând de copii, atât în mediul școlar cât și în muzeu. În ceea ce privește temele, au explorat tipurile de instrumente populare; îmbrăcăminte și dansuri conexe; sărbători și obiceiuri de peste an; arhitectură țărănească și caracteristicile ceramicii; poezie populară și activități de confecționare a obiectelor (obiecte făcute din material fibros, fibre de lână). Un total de 8 ateliere au fost desfășurate cu personalul muzeului la Școala specială pentru nevăzători și de două ori la Muzeul de Artă Populară Decorativă. Tema atelierelor a fost dezvoltată și condusă de către 7 profesioniști ai muzeului, incluzând un etnograf, un muzeolog și un profesor de muzică. Subiectele nu au fost făcute unul după altul. 10-15 copii au participat într-un atelier. În fiecare atelier, copiii au avut oportunitatea să examineze obiecte tactile (vezi fotografii în [Appendix](#)).

Un atelier despre arhitectura țărănească maghiară a secolului al XIX-lea a prezentat următoarele:

Arhitectura populară este mult dependentă de condițiile naturale ale mediului înconjurător apropiat (materialele de construcții sunt adaptate resurselor locale sau caracteristicilor climatice ale zonei, cum ar fi panta acoperișului, lipsa sistemului de încălzire). Inovațiile tehnice din arhitectură (de ex. drenarea fumului) sunt răspândite doar din motive financiare, din cauza restricțiilor legale și cunoașterii tehnice limitate. Au fost discutate relația dintre construcție și mediul înconjurător natural, tipurile de materii prime și zidărie, și acoperișul și structura acoperișului, și chiar tipurile de case. Atelierul a folosit un model de casă de locuit detașabil realizat de către un meșter popular care putea fi atins și simțit tactil de către copii. În interiorul casei, obiecte ca covoare, lepedee, tablouri, prosoape, fețe de masă, cuverturi de pat etc., mobilier al locuinței țărănești au fost prezentate ca obiecte adiționale. Lecția despre ceramică a revizuit principalele centre ceramice pentru a răspunde la întrebările: Cum numim un centru de ceramică? Ce tipuri de oale fac olarii și ce sunt ulcioarele și bolurile? Din toate obiectele ceramice din colecția muzeului, obiectele care reprezintă toate zonele și grupurile de obiecte au fost date în mână copiilor, astfel ca ei să poată simți diferențele dintre produse. Au putut să simtă forma, calitatea materialului, greutatea și tehnicile de decorare ale fiecărui obiect prin atingere. Cu ocazia instrumentelor populare, muzeul a desfășurat un atelier combinat cu interpretare, conversație, muzică live, cântat, palpare și sunet al instrumentelor muzicale. Prezentarea tactilă și sonoră a unui grup de instrumente de suflat, de la simple fluieri la flauturi diferite la cimpoi. Spectacolul a fost despre răspândirea acestor instrumente și utilizarea lor. El a clarificat printre alte lucruri, diferența dintre un blockflute și un flaut de cioban și a răspuns la întrebările: Ce este un flaut lung? Ce este cimpoiul maghiar de capră? Este folositor să menționăm că ocupațiile externalizate s-au bazat, de asemenea, pe obiecte tactile. Activitățile ținute în mediul școlar pot fi practicate în muzeu.

IV.4. ROMANIA

Muzeul este o instituție publică de cultură care „colecționează, conservă, cercetează, restaurează, comunică și expune, în svopul cunoașterii, educării și recreării, mărturii materiale și spirituale ale existenței și evoluției comunităților umane, precum și ale mediului înconjurător” (Legea Muzeelor și Colecțiilor Publice nr. 311/2003). La rândul lor și aceste instituții trebuie să își asume sarcina de a asigura accesibilitatea persoanelor cu dizabilități la actul cultural, să-și adapteze oferta și condițiile de participare corespunzătoare nevoilor lor speciale. În ultimul deceniu, s-au derulat mai multe proiecte care și-au propus crearea unei oferte culturale și a unei infrastructuri care să permită accesul persoanelor cu dizabilități senzoriale la actul cultural oferit de muzeu. Experiența românească privind accesibilitate muzeelor și galeriilor este chiar recentă, cu o îmbunătățire reală în ultima decadă. Majoritatea stadiilor de accesibilitate sunt realizate prin proiecte cu finanțare locală sau proiecte. Investițiile în general, pentru că acesta este modul în care trebuie să considerăm cultura și accesul la

cultură, o investiție pentru toți, sunt făcute în special pe partea care aparține utilizatorilor scaunelor cu roțile (rampe și toalete). Din cauza lipsei de viziune și implicarea persoanelor tinere în actul culturii muzeale, un aspect marcat de EUROSTAT, persoanele tinere trebuie să fie implicate în cultură și școala trebuie să ofere cel puțin într-un semestru vizită la muzeu. Majoritatea website-urilor muzeelor nu sunt accesibile și este foarte diferit să identifici o zonă online cu servicii pentru potențiali vizitatori cu dizabilități, iar informațiile despre posibilitățile de a ajunge la muzeu. Majoritatea muzeelor din România nu au secțiuni permanente sau temporare dedicate vizitatorilor cu dizabilități.

Datele statistice ale Institutului Național de Statistică din România (INS, 2019) arată că rețeaua muzeelor și colecțiilor publice din România includea în 2018 un număr de 457 unități de bază: 403 muzee, 7 monumente, 22 grădini botanice, zoologice, acvarii și 25 rezervații naturale. Activitatea muzeelor s-a desfășurat atât la sediile unităților muzeale, cât și în cele 330 de filiale și secții ale lor. Numărul vizitatorilor muzeelor și colecțiilor publice, înregistrate în 2018, a fost 17.610.000 persoane, până la 10.5% (16.690.000 persoane) din anul precedent. Din totalul de vizitatori, 12.977.000 persoane (73,7%) au vizitat muzee și monumente, iar 3.346.000 persoane (19%) au vizitat grădini botanice, zoologice și acvarii, iar 1.287.000 persoane (7,3%) au vizitat rezervații naturale. Din totalul de vizitatori 20,6% au avut acces gratuit în timpul anului, în această categorie de gratuit fiind incluși adulți cu dizabilități și însoțitori, copii preșcolari, copii până la 18 ani. Viitorul muzeelor este unul bazat în special pe implicarea copiilor școlari și tineri și folosirea tehnicilor moderne, precum realitatea virtuală, activități de interacțiune haptică, inteligență artificială și tehnologii 3D. Însă toate acestea sunt pentru a atrage vizitatorii, de cele mai multe ori ignorând cererile de mediu accesibil utilizatorilor de scaune cu roțile sau persoane cu dizabilități senzoriale. Muzeul trebuie să devină un spațiu cultural atractiv și invoator, dar accesibil tuturor.

Din analiza secțiilor accesibile din cadrul muzeelor naționale, foarte puține dintre ele oferă informații detaliate despre accesibilitatea fizică la muzeu: rampe de acces, covoare tactile, sistem de navigare NFC sau Bluetooth. Multe muzee din România folosesc pentru navigarea internă aplicații mobile proprii sau generale (TripAdvisor), dar acest lucru nu este foarte accesibil folosind un smartphone.

Majoritatea proiectelor începute în domeniul accesibilității la muzeu oferite persoanelor cu dizabilități sunt programe finanțate prin **programul „Lumea prin Culoare și Sunet”** care aparține Fundației Orange. Acest program „are scopul de a contribui la îmbunătățirea calității vieții pentru persoanele cu deficiențe de vedere și auz prin proiecte de sprijin care includ cultura, vizând asigurarea unei vieți independente și de a îmbunătăți integrarea lor socială”. Programul a ajuns în 2019 la a șaptea ediție, patru dintre proiectele câștigătoare au urmărit integrarea socială a persoanelor cu deficiențe senzoriale.

Un alt proiect din 2013 este „Simte arta în 6 muzee”, în cadrul Asociației pentru dezvoltare urbană, un proiect susținut financiar de către Fundația Orange, având ca scop includerea unui echipament și servicii adaptate pentru persoanele cu dizabilități (hărți Braille, covoare tactile, ghiduri audio), organizarea vizitelor și atelierelor și să crească conștientizarea și accesibilitatea în muzee pentru persoanele cu deficiențe de vedere. Muzeele de pe listă erau: Muzeul Național al Țăranului Român, Muzeul Național de Artă, Muzeul Național de Artă Contemporană, Muzeul Național Militar, Muzeul de Artă Timișoara și Muzeul Casa Mureșenilor din Brașov. Printre activitățile proiectului, putem menționa crearea de reproduceri accesibile de sculpturi, miniaturi, colaje, reproduceri tridimensionale pe care persoanele cu deficiențe de vedere le pot explora. Un alt scop al proiectului a fost realizarea unor ghiduri audio și cataloage Braille pentru muzee și școli.

În 2014 și Muzeul Național de Artă al României a fost beneficiarul unui proiect „ARTmobile”. Proiectul a vizat să optimizeze website-ul muzeului prin integrarea noilor tehnologii: tur al colecțiilor în format audio-video cu funcție de amplificare puternică și prezentare în limbajul mimico-gestual. Aplicația ARTmobile – Un muzeu la îndemână, realizată în cadrul proiectului, poate fi folosită ca un ghid audio-video de către toți vizitatorii muzeului.

Alte lucrări în Galeria Europeană de Artă care beneficiază din aplicațiile multimedia sunt Saint Francis și Saint Benedict ascultând un înger muzician de Guercino și Poarta (Saint-Tropez) de Paul Signac. Accesibile pe ecrane tactile localizate lângă picturi, cele două aplicații oferă informații despre elementele de compoziție – planuri, personaje, surse de lumină (Guercino) și despre corespondența dintre sunete și culori (Signac). În plus, studenții de la Universitatea Politehnică din București au creat, în regim voluntar, aplicațiile Signac și Guercino. Ele oferă informații audio în limba română, engleză și franceză, completate de fragmente muzicale sugestive pentru subiectul fiecărei picturi.

Aplicațiile pot fi descărcate gratuit din AppStore sau Google Play prin urmarea următoarelor link-uri pentru [Brueghel's painting](#), [Signac's painting](#) și pentru [painting Guercino](#) sau prin scanarea codului QR care include trei aplicații multimedia și de realitate augmentată, replici tactile, modele textile, „bibliotecă sonoră” și o „bibliotecă olfactivă”, care au rolul de a face accesibil lucrările faimoșilor artiști și povestiri din spatele picturii. Operele accesibile prin tehnologie digitală sunt reprezentative colecțiilor muzeului, fiecare este abordată din perspectivă nouă și permite conexiuni cu alte lucrări din colecția muzeală.

Unul dintre proiectele care au creat prima bibliotecă virtuală de imagini accesibile persoanelor cu deficiențe de vedere a fost **Imagini Tactile**, în cadrul **Docuart Fest**. Expoziția a fost într-unul dintre muzeele Palatului Sutu din București cu o componentă multimedia care include imagini accesibile folosind tehnici de reinterpretare a formelor tipărite pe hârtie specială alături de descrieri exacte pe telefonul mobil. Desenele au fost realizate de către studenți de la școlile românești de artă și artiști profesioniști pe baza criteriilor de accesibilitate. Imaginile erau legate de subiecte legate de

evenimente importante din din istoria și cultura românească. Imaginile au fost tipărite pe hârtie specială și expuse în diferite muzee, precum Muzeul de Artă din Iași, Muzeul Casa Mureșenilor din Brașov, Muzeul Național de Istorie și la finalul proiectului vor dona desenele altor muzee și școlilor speciale pentru copii cu deficiențe de vedere din întreaga țară. În același timp, cele 500 de desene vor fi scanate și vor fi postate pe website-ul proiectului cu o descriere audio astfel ca oricine să aibă posibilitatea să le descarce și să le tipărească pe hârtie simplă pentru a putea crea desene tactile. Acest lucru va ajuta persoanele cu deficiențe de vedere să înțeleagă și să „vadă” aceste imagini.

Muzeul Național de Istorie Naturală Antipa din București este unul dintre cele mai vechi muzee din România, înființat în 1834. În interiorul (România Pozitivă, 2012) muzeului, vizitatorul cu deficiențe vizuale se poate mișca în zona expozițională din subsol folosind indicatori de podea tactili pentru orientare și în anumite zone cu specii cu informații pe perete în Braille și diorame care sunt localizate în zone specifice ale zonelor naturale și fauna prezentată. Sistemul NFC este foarte bine dezvoltat și poate fi folosit ca o soluție complementară de către vizitatorii nevăzători sau ei pot cere la recepția muzeului ghiduri în Braille care conțin informații despre exponate sau un audioghid. Vizitatorii cu deficiențe de auz pot folosi panoul electronic disponibil pentru a citi mai multe informații despre fiecare animal sau zonă naturală.

Proiectul „Simte Arta” – Facilitarea accesului pentru persoanele cu dizabilități în două muzee din București, cofinanțat de către Administrația Fondului Cultural Național și realizat de către Asociația pentru Dezvoltare Urbană în parteneriat cu Muzeul de Istorie Naturală „Grigore Antipa” și Muzeul Țăranului Român a îmbunătățit în mare măsură sistemul de informații pentru persoanele cu dizabilități în aceste muzee.

Proiectul Simte Arta - Facilitarea accesului pentru persoanele cu dizabilități în două muzee din București a început în mai 2012 și s-a desfășurat până acum la Muzeul Antipa în timpul următoarelor activități:

- Atelier de creativitate la Muzeul Antipa, pictură și sculptură, beneficiari fiind copiii din ASCHF-R.
- Vizită la Muzeul Antipa, beneficiarii au fost elevii de la Centrul Școlar „Elena Doamna” din Focșani.
- Vizită la Muzeul Antipa, beneficiari au fost adulți înscriși în Asociația Națională a Surzilor din România (ANSR).
- Îmbunătățirea colecției muzeale cu exponate adaptate persoanelor cu dizabilități.

Vizitatorilor li s-a oferit ghidare specializată, au fost folosiți interpreți mimico-gestuali, baso-reliefuri precum și informații despre expoziție scrise în Braille, și facilități adaptate nevoilor speciale ale grupului țintă.

Muzeul a avut un proiect intitulat „Vizite senzoriale” care a fost propus pentru a continua acțiunile de accesibilitate pentru persoanele cu deficiențe vizuale. A constat în construirea de spații

speciale pentru expunerea unor scoici, pene, bucăți de blană, care aparțineau speciilor locale și internaționale; în acest mod, vizitatorii cu deficiențe de vedere au posibilitatea să interacționeze cu exponatele care sunt de obicei indisponibile pentru a fi atinse. Proiectul a oferit, de asemenea, ceva nou, un ghid de prezentare pentru colecția permanentă a muzeului, cu imagini în relief și explicații în Braille.

În perioada 2007-2010, **Muzeul de Artă din Cluj** a desfășurat maimulte proiecte intitulate „Atinge, simte, privește!”, inițiat de către Liceul Special pentru Persoanele cu Deficiențe de Vedere din Cluj.

Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș a desfășurat în anul 2010 și anul 2011 două proiecte finanțate de AFCN: „Muzeul fără bariere – Accesul la cultura muzeală a persoanelor cu dizabilități” (2010) și „Bucuria atingerii – accesul persoanelor cu deficiențe de vedere la cultura muzeală”, ediția a doua (2011).

Muzeul de Istorie Națională și Arheologie din Constanța este primul muzeu din zona Dobrogei care oferă posibilitatea pentru vizitatorii cu dizabilități să viziteze expoziția. Ca parte a unui proiect finanțat de către Fundația Orange (ArheoTACT) (2017), Proiectul ArheoTACT – facilitarea accesului pentru persoanele cu deficiențe de vedere cu privire la patrimoniul istoric și arheologic al Dobrogei din muzeele constănțene, Complexul Muzeal Histria și Muzeul Tropaeum Traiani Adamclisi, rutele interioare au fost făcute cu covoare tactile, ghiduri audio atât prin aplicație dedicată (Ghid audio izi.travel), cât și prin ghiduri audio, hărți tactile și imagini tactile, reproduceri de expuneri de dimensiune completă pentru explorare tactilă de către vizitatori (România Pozitivă, 2017).

Cele trei muzee accesibile sunt parte a unui total de șase muzee din patrimoniul Muzeului de Istorie Națională și Arheologie. Acest proiect a fost finanțat de către Fundația Orange în cadrul programului „Lumea prin Culoare și Sunet”.

Obiective: Creșterea vizibilității nevoilor culturale ale publicului cu deficiențe de vedere prin creșterea conștiinței comunității și autorităților privind nevoile educaționale și culturale ale acestui grup țintă. Acest obiectiv specific va fi atins prin derularea unei campanii în media pentru a promova proiectul și activitățile sale (conferință de presă, conferințe); inițierea unui program cultural de voluntariat pentru a ajuta persoanele cu deficiențe de vedere și familiile lor, care va include, de asemenea, instruire pentru personalul celor 6 muzee; diseminare la nivel local, regional și național a materialelor informative și promoționale, ca rezultat al proiectului.

Implementarea unei infrastructuri muzeale adecvate și crearea unor rute turistice special destinate persoanelor cu deficiențe de vedere. Acest obiectiv va fi atins prin implementarea, în toate cele 6 muzee implicate în proiect, a unei infrastructuri adecvate: rute marcate (covoare tactile), panouri, semne și etichete scrise în Braille, reprezentări în relief și modele cioplite din piese de

patrimoniu. De asemenea, vor fi implementate tehnologii new media (audioghiduri etc.), alături de materiale informative, ghiduri și cataloage scrise în alfabetul Braille.

Implementarea unui program educațional non-formal pentru deficiențe de vedere (în special copii și tineri, dar nu numai), care vor dobândi noi abilități și modalități de exprimare culturală și artistică, prin organizarea unui atelier creativ (restaurare ceramică) numit „Vibrația formelor”.

Muzeul Național de Artă din București a avut o secție permanentă dedicată vizitatorilor cu deficiențe de vedere și dificultăți de auz. Vizitatorul poate viziona online transcripție audio și filme explicate în limbajul semnelor. Tururile dedicate persoanelor cu dizabilități sunt tururi multi-senzoriale care folosesc imagini 3D pe tabletă, în care vizitatorii cu dizabilități pot explora diferite exponate din galerie, cu ajutorul multimeida și a aplicațiilor de realitate augmentată, replici și eșantioane tactile, precum și „biblioteca sonoră” și „biblioteca olfactivă”.

Expozițiile accesibile din muzeu au fost organizate în cadrul proiectului ARTtouch (2014), finanțat de către Fundația Orange România între 2014 și 2016. Expozițiile accesibile (2014) includ descrieri pentru picturile lui Bramantino, Brueghel, Cranach, El Greco, Guercino, Hemessen, Licinio, Mignon, Rembrandt, Rubens, Signac, Snyder, Tintoretto, Vlaminck, dar și o operă a lui Rodin. Vizitatorul poate folosi aplicații gratuite (MNAR – ARTMobile) care îi permite să afle mai multe despre exponate direct pe telefonul mobil. Dacă vizitatorul în muzeu folosește aplicații dedicate, vizitatorul online poate auzi descrierea unui exponat și viziona un video care include o prezentare în limbajul semnelor. Accesibile pe ecrane tactile localizate lângă picturi, aplicațiile oferă informații despre elementele de compoziție – planuri, personaje, surse de lumină (Guercino) și despre corespondența dintre sunete și culori (Signac). Aplicațiile pot fi descărcate gratuit prin AppStore și Google Play de la următoarele link-uri: bit.ly/MNAR-ARTtouch (pentru Brueghel's painting), bit.ly/MNAR_Signac (pentru Signac's painting) și bit.ly/MNAR_Guercino (pentru painting Guercino) sau prin scanarea codurilor QR care include trei aplicații multimedia și de realitate augmentată, replici tactile, modele textile, „bibliotecă sonoră” și o „bibliotecă olfactivă”, care au rolul de a face accesibil lucrările faimoșilor artiști și povestiri din spatele picturii. Operele accesibile prin tehnologie digitală sunt reprezentative colecțiilor muzeului, fiecare este abordată din perspectivă nouă și permite conexiuni cu alte lucrări din colecția muzeală.

Pe site-ul Muzeului Național de Artă există mai multe oferte pentru persoanele cu dizabilități senzoriale: în galeria video, se pot viziona/asculta 17 filme interpretate în limbaj mimico-gestual, 40 descrieri audio, 15 dramatizări audio și se pot explora trei diagrame tactile.

În martie 2019, **Muzeul Național de Istorie a României** (www.mnir.ro) din București a inaugurat un sistem inteligent în vederea creșterii nivelului de accesibilitate a expoziției permanente a muzeului. Prin urmare, vizitatorii cu deficiențe de vedere vor putea folosi un baston cu un sistem GPS integrat, care transmite locația curentă către o aplicație de telefon mobil (t-Go). În funcție de poziția

geografică din interiorul muzeului înregistrată de sistemul GPS al telefonului, aplicația știe unde se află vizitatorul, astfel că informațiile audio pre-înregistrate pentru orientare și mesajele informative pot fi transmise. Ruta conține indicatori tactili de podea cu tehnologie NFC, cu șiruri longitudinale care indică direcția de mers și marcaje de atenționare care informează privitorul de posibile pericole și obstacole. Scopul acestui sistem este să ajute orientarea, în special în spații deschise și este construit doar pentru parterul muzeului. Covorul tactil poate fi simțit cu bastonul dar și cu piciorul. Website-ul muzeului nu oferă secțiune specială dedicată vizitatorilor cu dizabilități.

Din 2017, **Complexul Astronomic din Baia Mare** oferă vizitatorilor cu deficiențe de vedere o expoziție specială pentru a explora cerul, constelațiile. Explorarea lor este posibilă folosind un ghid audio pe terminale mobile, dar și prin explorarea tactilă a hărților tactile. Secția din cadrul muzeului dedicată vizitatorilor cu deficiențe de vedere a fost realizată în cadrul proiectului „Cerul în mâinile tale II – Planetarium pentru nevăzători”, un proiect cofinanțat de către Administrația Fondului Cultural Național (Planetarium, 2017).

În 2012, Muzeul Național al Carpaților Răsăriteni a desfășurat două proiecte, unul inițiat de către instituție, celălalt de către un ONG, ambele fiind finanțate de AFCN. Proiectul „Atinge Istoria – expoziție muzeală pentru nevăzători” și „Simte literatura” au avut ca scop să creeze câteva expoziții temporare realizate cu modele și replici de dimensiune naturală.

La **Muzeul Județean Buzău**, proiectul „Muzeul deschis” a început în decembrie 2018 cu scopul de a face două expoziții speciale, o expoziție tactilă cu 50 de artefacte, originale și replici, intitulată „Muzeul din cutie” și o expoziție Muzeul VR Hightech.

În 2019, **Muzeul Olteniei** a făcut un proiect „Pot vedea lumea muzeului, ca și cum nu am văzut-o niciodată, în culori” cu tehnologii asistate pentru persoane cu deficiențe de vedere.

Muzeul Civilizației Populare Tradiționale ASTRA din Dumbrava Sibului a făcut accesibile un număr mare de informații conținute în complexul muzeal, atât pentru persoane cu dizabilități, cât și pentru publicul general. Au fost create informații suplimentare la contextul actual incluzând elemente importante prin joacă, experiență și interacțiune, pe durata stimulării imaginației și a altor simțuri. O altă activitate este Tabăra pentru copii cu dizabilități „Fără limite – împreună întru tradiție”. În cadrul taberei „Fără limite – împreună întru tradiție”, aproape 30 de beneficiari de asociații din Sibiu (Diakoniewerk, UCOS) și Centrul Blijdorp din Suceava, cu vârste între 7-23, cu dizabilități multiple (autism, locomotorii și mentale) învață meșteșuguri tradiționale (țesut, broderie, ceramică: modelaj lut și la roată, realizare păpuși, cusut etc.) într-una dintre gospodăriile muzeului (monumentul nr. 97, Atelier de fluier, Hodac, jud. Mureș), astfel reușind să creeze obiecte de inspirație tradițională și să continue tradiția. Acest lucru oferă un loc de joacă accesibil, mobil și multisenzorial.

Muzeul a organizat câteva ateliere pentru accesibilitatea activităților culturale pentru persoane cu dizabilități. Scopul este de a crea acces comunitar și oportunități pentru copiii cu diferite abilități

senzoriale și cognitive: crearea de oportunități de învățare semnificativă pentru copii și familiile lor, oferire de soluții și consultanță organizațiilor de artă la nivel regional, național și internațional în ceea ce privește accesul spectacolelor de teatru, muzică, dans, vizite la muzee și grădini zoologice, înțelegerea funcțiilor procesului senzorial și cognitiv și impactul pe care spectacolele adaptate îl au într-o atmosferă prietenoasă, senzorială, înțelegerea dovezilor cu privire la rezultatele acestor spectacole, înțelegerea procedurilor și activităților de bază pentru a proiecta o atmosferă senzorială / prietenoasă adaptată experienței, dezvoltarea și practicarea abilităților profesionale de consultanță, proiectarea de materiale pentru a fi distribuite înaintea vizitelor, implementarea instruirii personalului și acțiuni publice de sesiuni de educare, crearea de comunicare și agende marketing, dezvoltarea unui sistem de evaluare a programului.

Muzeul Etnografic al Transilvaniei din Cluj-Napoca este primul muzeu cu cea mai lungă experiență în accesarea spațiului muzeografic pentru vizitatorii cu dizabilități senzoriale din 2009 (Muzeul Etnografic, 2009). În ultima decadă, la Muzeul Etnografic al Transilvaniei s-au organizat o serie de activități care au avut ca scop crearea și îmbunătățirea ofertei culturale pentru incluziunea persoanelor cu dizabilități senzoriale în actul cultural.

Primul proiect a început în 2009, o expoziție tactilă „Atinge și Înțelege – mesajul tactil al obiectelor țărănești tradiționale” a fost realizată cu sprijinul Administrației Fondului Cultural Național (AFCN), în cadrul proiectului „Oportunități egale în accesul la cultură. Tehnici muzeale de integrare culturală a persoanelor cu dizabilități”.

Principalul obiectiv a fost crearea unei expoziții tactile care să abordeze aceleași domenii importante ale culturii tradiționale ca cele din expoziția de bază dar care să fie accesibile publicului și printr-o percepție specială: cea tactilă. Pregătirea acestei expoziții nu a însemnat doar crearea unui „conținut”, ci și crearea unei infrastructuri pentru a facilita orientarea individuală din spațiul expozițional. În acest scop, a fost realizată macheta spațiului, au fost puse benzi pedo-tactile, etichete explicative în alfabetul Braille. Pentru a asigura securitatea fizică a tuturor beneficiarilor, au fost proiectate materiale auxiliare (mobiliu, panouri, pardoseli și suporturi). Accesul la informație a fost asigurat prin două mijloace: scriere în alfabetul Braille și tipăritură obișnuită. Expoziția permanentă tactilă este echipată cu covor orientativ tactil, texte informative în alfabetul Braille și tipărituri mărite, dar și cu audioghiduri și imagini tactile. Este singura expoziție care are o zonă de joacă pentru copii pentru a experimenta contactul cu jucăriile și materialele tradiționale. În muzeu, vizitatorii cu deficiențe de vedere pot explora variate obiecte tradiționale și o machetă a unei case țărănești realizată din fonduri ale unui proiect Erasmus.

Pentru a extinde oferta culturală pentru publicul cu dizabilități de vedere, pe lângă tururi ghidate în expoziția tactilă, au fost organizate sesiuni de Teatru senzorial peste ani (2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018).

După 2009, muzeul a inițiat două noi proiecte (2013, 2017) care au avut ca scop crearea unei oferte pentru copii cu deficiențe de auz și comunicare verbală. Ambele proiecte au avut și scopul să trezească conștiința vizitatorilor obișnuiți către nevoile speciale ale persoanelor cu dizabilități, motiv pentru care ambele proiecte au lucrat cu grupuri mixte, copii cu și fără deficiențe de auz și comunicare verbală, de aceeași vârstă (7-11 ani) din mai multe școli din Cluj.

În cadrul primului (2013) intitulat: „Tăcerea – o barieră surmontată”, au fost organizate patru activități, cu teme legate de apicultura tradițională, agricultură, creșterea animalelor domestice, industria textilă și produsele ei, fiecare având ca scop să sublinieze universul țăranului ca un întreg organic, apropiat de natură.

Între cele două proiecte, muzeul a participat ca partener în proiectul Erasmus+ **“BaGMIVI PROJECT: Bridging the Gap between Museums and Individuals with Visual Impairment”** (2015-2018). Acest proiect a oferit personalului muzeului oportunitatea să extindă activitățile pentru persoanele cu deficiențe vizuale, să cunoască activitățile celorlalte muzee partenere și să primească sprijin specializat de la cadre didactice ale Departamentului de Educație Specială din cadrul UBB. Muzeul a intenționat să facă activități de pedagogie muzeală pentru a completa expoziția tactilă și să creeze oportunitatea să cunoască și secția în aer liber a muzeului. Prima temă a fost despre casa tradițională țărănească. A fost selectată o casă țărănească, caracteristică, de o complexitate optimă, datată 1841, care provine din jud. Bistrița-Năsăud, satul Telciu, care se află în Parcul Etnografic „Romulus Vuia”. Un avantaj a fost reprezentat de buna accesibilitate a gospodăriei în parc. În prima activitate, participanții au investigat tactil modelul casei, punând accent pe materiale, structură și funcții. Pentru a completa experiența senzorială care include mirosul și sunetul, au fost cumpărate două saltele de cânepă tradiționale umplute cu fân și paie, prin care participanții au putut experimenta într-un moment ludic modul tradițional de odihnă în gospodăria țărănească în timp ce au ascultat muzică de fluier tradițională. A doua activitate a fost organizată în secția în aer liber a muzeului unde există casa explorată, participanții înconjurând-o pentru a crește conștientizarea dimensiunilor reale. A doua activitate a avut ca temă prelucrarea tradițională a lutului. Pentru a alege tema atelierului, a fost important să o conectăm cu termenul de muzeu în aer liber și de tema anterioară (casa tradițională și rolul recipientelor de lut în casa tradițională). Înaintea organizării atelierului, a fost pregătit un ghid tactil intitulat „Gospodăria olarului – munca și produsele”. Urmând experiențele obținute în cadrul proiectului Erasmus+, personalul muzeului a inițiat un nou proiect intitulat „Descoperă, învață, joacă-te!”, implementat în anul 2017, pentru copii cu și fără deficiențe de auz și comunicare verbală. Tema a fost extinsă cu patru noi subiecte (casa, flora spontană, costumele tradiționale, jocuri de copii) în cadrul a 8 activități. Experiența câștigată și materialele realizate pentru toate proiectele constituie baza activităților de pedagogie muzeală oferite atât copiilor cu dizabilități senzoriale, cât și altor copii.

Muzeele din România care sunt accesibile pentru vizitatorii cu deficiențe de auz:

1. Muzeul Național al Țăranului Român, București
 - Videoclip folosind limbajul semnelor cu prezentarea muzeului și a exponatelor
 - Interpreți de limbajul semnelor
2. Muzeul Național de Istorie Naturală Grigore Antipa, București
 - Videoclip folosind limbajul semnelor cu prezentarea muzeului și a exponatelor
 - Tururi ghidate folosind limbajul semnelor
 - Interpreți folosind limbajul semnelor
3. Muzeul Național de Artă al României
 - Tururi multisenzoriale pentru indizi cu deficiențe de auz
 - Aplicații multimedia disponibile constant la Galeria de artă europeană pe ecrane tactile
 - Videoclipuri cu limbajul semnelor pentru 3 picturi din Galeria de artă europeană

IV.5. TURCIA. Cele mai bune practici privind programele și servicii educaționale ale muzeelor, programe care se referă la accesibilitate și/ sau copii cu dizabilități

Când serviciile muzeale pentru vizitatorii muzeului care au dizabilități în general și vizitatorii muzeului care au surditate sau deficiențe de auz (HI) în particular sunt evaluate, se observă că există mai puține oportunități în Turcia comparativ cu alte țări. Deși unele echipamente tehnologice au fost furnizate pentru vizitatorii muzeului care au surditate sau HI în unele muzee de stat, se observă că aceste suporturi nu au durabilitate. Proiectele care au fost începute cu scopuri pe termen scurt, de asemenea, nu au avut continuitate (Külük, 2019). Un studiu realizat în 2014 a arătat că aranjamentele pentru persoanele cu dizabilități (PwD) din muzee sunt încă în procesul de formare și există încă o nevoie de a ne concentra pe acest aspect (Şen, Çelik-Yetim și Bilici, 2014).

Erbay (2017) accentuează că există un număr limitat de proiecte pentru vizitatorii muzeelor care au HI decât pentru cei care au VI (deficiențe de vedere). Unul dintre proiectele care se leagă de vizitatorii care au HI, „Proiectul Muzeul Accesibil” (Erişilebilir Müze Projesi)’ a fost realizat în 2015-2016 de către Municipality metropolitană din Bursa și Guvernatorul din Bursa pentru a asigura că persoanele cu dizabilități (PwD) pot fi angajate mai activ în activitățile socio-culturale. 25 de persoane care lucrează în muzeele din Bursa au fost instruite să asiste vizitatorii cu surditate sau deficiențe de auz. De asemenea, acest proiect a implicat 240 de elevi din școala pentru surzi /HI. Deși proiectul și-a atins obiectivele, din nefericire nu a fost susținut din motive financiare (Külük, 2019; Erbay, 2017). Potrivit studiului lui Erbay, există unele mișcări pentru vizitatorii muzeului care au deficiențe de vedere sau orice fel de deficiențe, dar există este nevoie încă de mai multe proiecte. Studiul lui Sen, Çelik-Yetim and Bilici

(2014) subliniind faptul că unele muzee din jurul Turciei se aflau în procesele de formare și erau necesare îmbunătățiri.

Există mai multe studii despre vizitatorii muzeului cu dizabilități vizuale comparativ cu persoanele cu dizabilități auditive. În 2009, Buyurgan (2009) a studiat despre „cum muzeele contribuie la învățarea lor și ce așteaptă să obțină acei elevi din vizitele lor la muzeele din Turcia și, astfel, să le permită să aibă experiențe mai valoroase” cu metoda cercetării calitative. Ea a intervievat cinci studenți universitari cu VI, înscriși în Departamentul de educație pentru deficiențe de vedere din Facultatea de educație Gazi din Universitatea Gazi. Doi dintre ei erau total orbi din naștere. Unul și-a pierdut abilitatea vizuală la vârsta de doi ani și acei trei studenți suferă de pierderea vederii 100%. Doi dintre ei au vizibilitate scăzută.. Unul dintre ei poate vedea 15% la lumina zilei, în timp ce noaptea poate vedea doar 5% (nyctotaphlosis). Ochiul drept al celuilalt nu are nici o percepție vizuală, în timp ce ochiul stâng are percepție de 1/10 (nystagmus). Buyurgan a organizat o vizită la muzeu pentru ei dar muzeul nu era destinat persoanelor cu VI. Deși vizita a fost benefică pentru ei, au experimentat probleme serioase cu privire la urmărirea pereților stilul curburii scărilor (pentru că erau obstacole în calea bastoanelor lor) și prea multe coloane în muzeu, iar ei, de asemenea, au dorit ca toaletele să fie localizate cu un acces ușor. Au cerut câteva modele și reliefuri ale lucrărilor cu explicații în alfabetul Braille. Studenții cu vizibilitate redusă au dorit să aibă o atmosferă mai spațioasă și mai bine luminată în muzee, culori contrastante în expoziții, scriere mare pe suprafețe colorate care contrastează. Culoarea podelei este foarte importantă pentru persoanele care au vizibilitate scăzută sau care pot vedea doar lumină. Potrivit recomandărilor studiului, ar trebui să existe departamente educaționale în muzee cu capacitatea de a oferi servicii persoanelor cu VI și ar trebui oferite noi aranjamente fizice și oportunități, ca de exemplu informații importante scrise cu font mare și alfabet Braille, colecții și cataloage tactile în alfabetul Braille. Ar trebui să existe hărți în relief și ghidar în interiorul clădirilor. Contrastele colorate și lumina ar trebui luate în considerare în interiorul muzeului și în expozițiile pentru persoanele cu vizibilitate scăzută.

Yesilyurt, Kirlar, și Lale (2014) au evaluat muzeele localizate în Izmir în ceea ce privește accesibilitatea persoanelor cu VI. Acest studiu a fost realizat în două etape. În prima etapă, au fost examinate 15 muzee pentru comoditate, din punct de vedere al persoanelor cu VI. În etapa a doua, au fost realizate interviuri cu grupul țintă de 7 persoane cu VI pentru a determina problemele și așteptările destinate muzeelor. Rezultatele studiului au arătat că nu a fost nici un muzeu care să respecte toate criteriile privind accesibilitatea pentru persoanele cu VI. Cererile, așteptările și problemele persoanelor se separă în funcție de tipul de VI și motivul pentru care ei nu pot vizita muzeele este în principal datorită multor probleme rezumate în tabelul 1 de mai jos:

Probleme structurale / constructive	Probleme personale	Probleme interpersonale
Nu există nici un model de obiect sau modelul oferit este de calitate scăzută	Frica de distrugere	Indiferența și insensibilitatea instituțiilor oficiale
Nu pot atinge obiectele	Descurajare	Lipsa de cunoștințe a personalului
Lipsa de informație suficientă	Presiune psihologică	Ignoranță
Obiectele sunt expuse în spatele unei sticle protectoare	Probleme financiare	Prejudiciu al mediului social
Fără ghidare	Prejudiciu	Îngrijorarea însoțitorilor
Fără descriere		
Lipsa documentelor introdutive		
Liniștea din muzeu		
Necesitatea unei prezențe		
Lipsa sau exploatarea neglijentă a tehnologiei		
Probleme de design și decorare		

Tabelul 1. Problemele vizitatorilor cu VI din muzeu (Yesilyurt, Kirlar, Lale, 2014, p. 10)

Așteptările vizitatorilor muzeului cu deficiențe de vedere au fost rezumate în Tabelul 2 de mai jos:

Așteptări structurale/ constructive	Așteptări pentru experiență
Trasee cu obstacole cu design și plan complementar	Obiecte care se ating
Terenuri nivelate și nealunecoase	Ghidare vocală
Fără obstacole pe traseu	Narare
Abordare a universală a designului	Narare descriptivă
Mentalitate actualizată	Documente Braille
Incluziune socială „muzeul pentru toți”	Modele de bună calitate
	Hărți în relief

	Personal bine instruit și sensibil
	Echipament tehnologic
	Implementare actualizată

Tabelul 2. Probleme ale vizitatorilor cu VI în muzee (Yesilyurt, Kirlar, Lale, 2014, p. 13)

În plus față de toate acestea, a existat o decizie despre PwD și muzee în raportul Planului de acțiune pentru patrimoniu cultural, muzee și arheologie al Consiliului cultural național. Conform acestui raport, facilitățile ca descrierea vocală și navigarea prin atingere a vizitatorilor cu VI, tururi prin limbajul semnelor pentru persoanele cu HI și aranjamente spațiale pentru a facilita accesul persoanelor cu dizabilități fizice vor crește (Okan, 2018).

Proiectări special pentru persoane cu dizabilități (în special aranjamente necesare ale zonelor comune pentru cetățeni, ca de exemplu clădiri publice, biblioteci, muzee, școli, mall-uri, parcuri, locuri de joacă, transport public etc.) au început înainte de anii 90 în toată lumea. Curând, s-a observat că aceste aranjamente nu au întrunit nevoile tuturor PwD, doar ale unui profil specific de utilizator. Totuși, modelele pentru PwD trebuie să sprijine calitatea vieții, să îmbunătățească sănătatea lor, siguranța și bunăstarea la cel mai înalt nivel și nu trebuie să fie doar pentru un grup de persoane, ci pentru toată lumea (Demirkan, 2015). După aceea, termenul „incluziune” este menționat în Salamanca Statement (1994), mai multă importanță a fost dată diversității designului (spațial, educațional, social, legal) pentru PwD. De exemplu, după ce abordarea „design universal”, care a apărut în domeniul arhitecturii, a fost adoptată în întreaga lume, au fost curând importante reflecțiile asupra aranjamentelor de mediu înconjurător, sociale și educative. Abordarea „design universal” are ca scop să coexiste toate persoanele cu toate caracteristicile diferite, a fost de asemenea numit „design incluziv” sau „design pentru toți” în unele țări (Mace, Hardie and Place, 1996; CAST, 2018).

Accesibilitatea trebuie să ofere oportunități pentru persoanele cu nevoi diferite pentru a se mișca confortabil, în siguranță și cât de independent este posibil, în medii de interior și exterior, în timp ce își fac muncile zilnice și formale. Accesibilitatea pentru participarea tuturor indivizilor la viața socială implică luarea tuturor prevențiilor fizice și arhitecturale necesare. Este, de asemenea, foarte important de luat măsuri de accesibilitate pentru trotuare, treceri de pietoni, parcuri, locuri de joacă, toate clădirile publice, serviciile publice și serviciile de transport pentru PwD, persoane în etate, femei însărcinate, copii și celelalte persoane care trebuie să facă față diverselor provocări fizice (gigantism, obezitate etc.) (Demirkan, 2015).

Astăzi, muzeele fac atât transfer științific, cât și informare a societății prin vizitatori, prin oferirea de metode educative moderne (Erbay, 2017). Pe de altă parte, PwD au o mulțime de provocări pentru a ieși din casele lor, a intra în alte clădiri, folosind scări și ascensoare (majoritatea clădirilor nu au ascensoare și rampe) (Mamatoğlu, 2015). Din 2000, activitățile educaționale, cum ar fi realizarea

de reproducere ale operelor, examinarea lor îndeaproape prin atingerea unor obiecte imitate prin copiere, învățarea prin holograme vizuale și ecrane tactile, folosirea instrumentelor sprijinite de tehnologie sunt prezentate vizitatorilor care au dizabilități (Erbay, 2017).

Proiectul „Simte culorile”, care oferă vizitatorilor posibilitatea de a atinge, asculta și percepe reliefuri pregătite pentru persoane cu VI, prin mirosuri specifice culorilor, a început în 2010 și de atunci produsele llui călătoresc dintr-o țară în alta (Umurbilir, 2015). Un alt pas important pentru muzeele incluzive este proiectul „Turism accesibil, fără bariere Istanbul II”. Acest proiect este prezentat de către **Municipalitatea metropolitană Istanbul** și **Agencia de dezvoltare Istanbul** cu scopul Programului de sprijin financiar al Centruului de turism global din Istanbul și sunt desfășurate construcția de replici care aparțin celor patru muree, filmări profesionale, pregătirea rapoartelor tehnice privind accesibilitatea, studii de determinare a accesibilității în instituțiile publice, pregătirea hărții de accesibilitate digitală. Instalarea sistemului de recunoaștere a cardului de dizabilitate a fost de asemenea un alt rezultat al proiectului. În acest proiect, studiile care încearcă să facă accesibile 21 muzee, incuzând muzeele enumerate mai jos, încă continuă: Palatul Topkapı, Hagia Sophia, Muzeul Arheologic Istanbul, Muzeul Kariye, Muzeul Marelui Palat Mosaics, Muzeul turcesc de arte islamice, Muzeul de știință și istorie tehnologică, Muzeul Rahmi M. Koç, Muzeul de artă modernă Istanbul, Muzeul Aviației, Muzeul Sakıp Sabancı, Muzeul jucăriilor Istanbul, Muzeele Palatului Yıldız, Galata Mevlevihane, Miniaturk, Muzeul de istorie Panaroma 1453, Basilica Cistern, Muzeul orașului, Muzeul pompierilor, Muzeul Aşiyân Tevfik Fikret, Centrul de desene animate și umor. Ghidul muzeal fără frontiere”, pregătit de către Muzeul de sănătate din Istanbul, este foarte util pentru a oferi și sprijini accesibilitatea vizitatorilor dezavantajați (IBB, 2014).

Istanbul Modern a organizat primul tur multimedia din Turcia, expoziția „Veneția-Istanbul” care a inclus sistem de ghidare oferind vizitatorilor tururi audio, expoziții vizuale și documentare, în același timp împărtășind informații despre artefacte pentru vizitatorii care au VI și HI (Istanbul Modern 2006 după cum e citat în Külük, 2019). Expoziția a fost ținută de către Istanbul Modern care a organizat, de asemenea, în 2017, ateliere în studiouri de pictură și muzee pentru vizitatorii care au deficiențe de auz. Istanbul Modern a ținut o altă expoziție pentru vizitatorii cu dizabilități în 2018, numită „Artistul și timpul său (Sanatçı ve Zamanı)” care facilitează accesul la muzeu și oferă informații detaliate despre lucrările de artă fără necesitatea unui interpret în limbajul semnelor. (Istanbul Modern 2006 după cum e citat în Külük, 2019). Istanbul Modern a organizat, de asemenea, „Culoarea pe care o atingi” pentru copii și tineri cu deficiențe de vedere și cu resturi de vedere incluzând tururi de expoziții însoțiți de experți, practicarea artei în atelier și vizionări de film cu descrieri audio. Copiii și tinerii interpretează operele de artă în tururile de expoziție pe baza descrierii operelor de artă, își întăresc abilitățile manuale în atelier folosind materiale variate și analizând filmele prin participarea la proiecția de animație cu descriere audio.

Muzeul Pera, un muzeu de artă din Turcia, oferă servicii sociale și continuă să aplice activitățile din Istanbul. Unul dintre programele actuale ale Muzeului Pera este „Muzeul Pera fără bariere”, care oferă ateliere de dansm, tururi ghidate în limbajul semnelor și activități „surd/ cafea/ vorbit” gratuit (Külük, 2019; Erbay, 2017).

La un an după studiul lui Buyurgan din 2009, „Proiectul Muzee și Palate Accesibile” a fost inițiat de Asociația pentru Paralitici cu Măduva Spinării din Turcia. Proiectul își propune să facă accesibile cele mai importante locații turistice și istorice din oraș pentru persoanele cu dizabilități. În primul rând, **Muzeul Hagia Sofia** a fost accesibil pentru grupurile dezavantajate și a fost urmat de Muzeul de Arheologice, Muzeul Palatului Topkapı, Muzeul artelor turcești și islamice, Muzeul de istorie a științei și tehnologiei din Islam, Muzeul Palatului Yildiz, și Muzeul cetății Rumeli (Yazman 2012 as cited in Erbay, 2017). Acest proiect a fost continuat de noi proiecte, precum Muzeul Kariye, Muzeul Koc, Miniaturk, Muzeul Panorama Istanbul din Istanbul (Ergay, 2017). De asemenea, se intenționează realizarea unui film documentar la finalul proiectului disponibil altor muzee și centre care doresc să își facă spațiile accesibile pentru publicul cu nevoi speciale.

Muzeul Batman este unul dintre cele mai importante muzee din regiune, unde sunt expuse sute de artefacte din perioada paleolitică până în epoca medievală. Persoanele cu deficiențe de vedere se pot plimba cu ușurință prin muzeu pe drumul galben de la ușa exterioară spre sălile expoziției. Datorită aplicației vocale pentru pași, zona muzeului poate fi navigată cu sistem de îndrumare vocală, iar când lucrările sunt abordate, este activată descrierea vocală.

VI. Analiza rezultatelor sondajului în cadrul proiectului Erasmus+ Tomimeus

Obiectivul principal al studiului a constat în identificarea opiniilor personalului din cadrul muzeelor cu privire la gradul de implementare a standardelor de accesibilitate și a principiilor Designului Universal pentru vizitatorii cu dizabilități senzoriale, dar și despre capacitatea instituțiilor muzeale de-a organiza activități incluzive. Pentru culegerea de informații a fost utilizat un chestionar cu 22 de itemi, format din întrebări închise și deschise, iar analiza datelor a fost realizată atât cantitativ, cât și calitativ.

Numărul de participanți la studiu a fost N=55, din 5 țări (Bosnia și Herțegovina, Turcia, Grecia, Ungaria și România), cu vârsta medie de 46 de ani (din intervalul de 26 - 63 de ani), dintre care 11 bărbați și 44 femei. În graficul 1 prezentăm distribuția procentuală pe țării a participanților, iar în tabelul 1 sunt prezentate distribuția participațiilor în raport cu genul și țara.

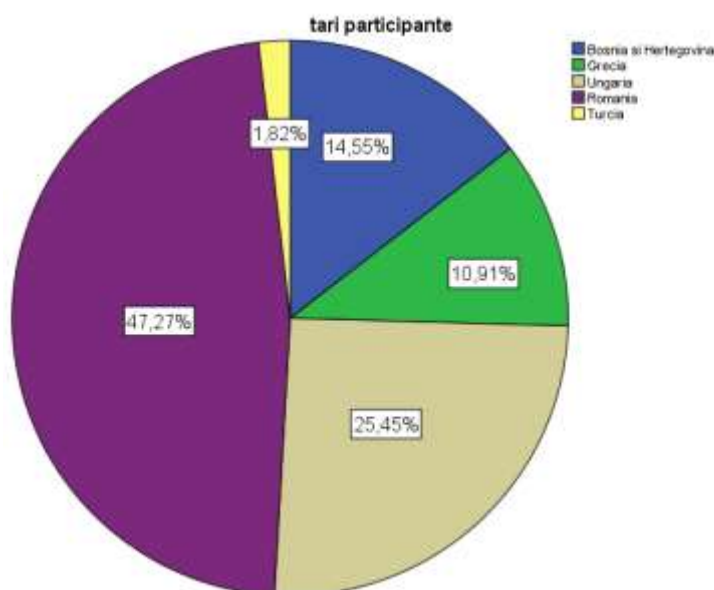

Figura 1. Distribuția valorilor procentuale de participanți la studiu în funcție de țară.

Tabelul 1. Distribuția participanților în funcție de variabila de gen și de țară.

	bărbat	femeie
Bosnia și Herțegovina	1	7
Grecia	1	5
Ungaria	4	10
România	5	21

Turcia		1
	11	44

În figura 2 sunt prezentate distribuția participanților în funcție de poziția pe care aceștia o ocupă în cadrul muzeului, iar în tabelul 2 datele sunt raportate la nivel de țară.

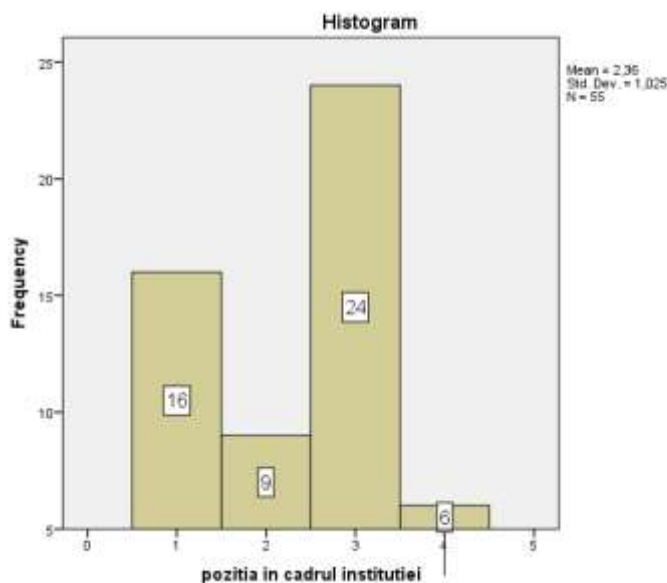

Figura 2. Distribuția generală a participanților în funcție de poziția din muzeu

Tabelul 2. Distribuția participanților în funcție de poziția din muzeu pe țară

	Superviso r expoziție	Personal administrativ e	Muzeogra f	Manage r
Bosnia și Herțegovina	2	2	4	
Grecia		3	3	
Ungaria		3	6	5
Români a	14	1	11	
Turcia				1

Vârsta medie de experienței în cadrul muzeului raportată la întreg grupul de participanți este de 13 ani (1 - 38), datele fiind prezentate în figura 3.

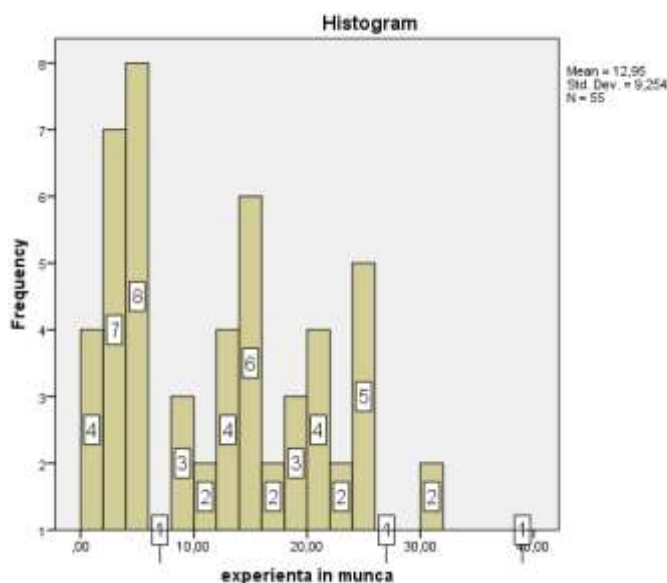

Figura 3. Frecvențe anilor de experiență în muncă

În opinia participanților, printre cele mai **asociate etichete cu dizabilitatea** (întrebarea 1), sunt:

<i>acces</i>	<i>inacesibilitate</i>	<i>nevoi speciale</i>
<i>aplicații smart</i>	<i>ignoranță</i>	<i>obiecte tactile</i>
<i>dificultăți</i>	<i>incluziune</i>	<i>obstacole</i>
<i>discriminare</i>	<i>integrare</i>	<i>solidaritate</i>
<i>diversitate</i>	<i>înțelegere</i>	<i>specificitate</i>
<i>drepturile omului</i>	<i>limbaj gestual</i>	<i>victimizare</i>
<i>ematie</i>	<i>mișcare</i>	
<i>fragilitate</i>	<i>mobilitate</i>	
<i>haptic</i>	<i>nevoi culturale</i>	

În majoritatea expresiilor indicate de către participanți și asociate cu *dizabilitatea*, se poate observa nevoia de accesibilitate, nevoie de respectare a drepturilor fundamentale ale fiecărui individ, integrarea persoanei cu dizabilități, accesibilitatea și nevoia de a utiliza tehnologia pentru a crește gradul de integrare / incluziune.

Printre majoritatea problemelor identificate de către participanți ca fiind probleme reale cu care se confruntă persoanele cu dizabilități senzoriale, vizuale și de auz în momentul în care aceștia participă la activități culturale (întrebarea 2, 3 și 4) sunt indicate problemele care au legătură cu inaccesibilitatea mediului, comunicarea deficitară, lipsa politicilor publice coerente și colaborarea eficientă dintre instituții, lipsa personalului care să comunice în limbaj mimico-gestual și a personalului care să ofere explicații adecvate vizitatorilor nevăzători etc..

Am recurs la o analiză comună a celor trei itemi din cadrul chestionarului, deoarece majoritatea participanților au indicat probleme aproximativ identice, particularizate doar la tipul dizabilității. Prezentăm răspunsurile cu frecvența cea mai ridicată, indicate de participanți:

- *autonomia redusă a persoanelor cu dizabilități;*
- *colaborare foarte scăzută dintre instituțiile educaționale pentru elevii cu dizabilități auditive și muzee, existând relații mai strânse cu organizațiile non guvernamentale;*
- *dificultăți de comunicare între personalul muzeului și persoanele cu dizabilități, în special cu vizitatorii surzi;*
- *dificultăți de deplasare în interiorul muzeului;*
- *foarte multe informații inaccesibile, fie că vorbim de paginile web sau de informațiile în interiorul muzeelor;*
- *foarte puține materiale care pot fi explorate tactil kinestezic;*
- *lipsa facilităților de transport accesibil până la muzeu;*
- *lipsa ghidurilor audio, video sau materialelor de informare în formate accesibile vizitatorilor cu dizabilități;*
- *lipsa interpretelor în limbaj mimico-gestual;*
- *lipsa marcajelor de orientare accesibile în cadrul muzeelor;*
- *lipsa programelor culturale adaptate persoanelor cu dizabilități auditive;*
- *lipsa tehnologiilor necesare pentru vizitarea spațiilor muzeale;*
- *prea puține exponate accesibilizate;*
- *spații muzeale foarte mici și inaccesibile persoanelor cu mobilitate redusă;*
- *un nivel redus al strategiilor și politicilor culturale pentru planificarea activităților care ar facilita accesul persoanelor cu diferite dizabilități în muzee.*

Referitor la existența unor proceduri, protocoale sau instrucțiuni specific care să se adreseze vizitatorilor cu dizabilități implementate în cadrul instituțiilor (întrebarea 5 și 6), prezentăm în tabelul 3a și 3b răspunsurile însumate ale participanților:

Tabelul 3a. Frecvența răspunsurilor cu privire la existența unor procedurii, protocoale sau instrucțiuni pentru vizitatorii cu dizabilități în muzeu

	da	nu	nu au
Locuri de parcare	16	35	4
Bosnia și Herțegovina	4	3	1
Grecia (N=6)	2	4	
Ungaria (N=14)	1	11	2
România (N=26)	8	17	1

Turcia (N=1)	1		
Rampe și căi de	42	12	1
Bosnia și Herțegovina	4	4	
Grecia (N=6)	5	1	
Ungaria (N=14)	7	8	1
România (N=26)	25	1	
Turcia (N=1)	1		
Intrări	40	14	1
Bosnia și Herțegovina	6	2	
Grecia (N=6)	6		
Ungaria (N=14)	10	3	1
România (N=26)	17	9	
Turcia (N=1)	1		
Coridoare	24	29	2
Bosnia și Herțegovina	3	4	1
Grecia(N=6)	1	5	
Ungaria(N=14)	3	10	1
România (N=26)	17	9	
Turcia(N=1)		1	
holuri	24	28	3
Bosnia și Herțegovina	4	3	1
Grecia (N=6)	2	4	
Ungaria (N=14)	5	8	1
România (N=26)	17	9	
Turcia (N=1)			1
Design interior	11	41	3
Bosnia și Herțegovina	2	6	
Grecia (N=6)	1	5	
Ungaria (N=14)	2	10	2
România (N=26)	6	20	
Turcia (N=1)			1
Iluminat	8	42	5
Bosnia și Herțegovina	2	5	1
Grecia (N=6)	1	5	
Ungaria (N=14)	1	9	4
România (N=26)	3	23	
Turcia (N=1)	1		
Trasee semnalizate	19	33	3
Bosnia și Herțegovina	2	6	
Grecia (N=6)	1	5	
Ungaria (N=14)	1	10	3
România (N=26)	15	11	

Turcia (N=1)		1	
--------------	--	---	--

Tabelul 3b. Frecvența răspunsurilor cu privire la existența unor procedurii, protocoale sau instrucțiuni pentru vizitatorii cu dizabilități

	da	nu	nu au răspuns
Accesibilitatea expozitelor și interpretarea acestora	33	19	3
Bosnia și Herțegovina (N=8)	4	3	1
Grecia (N=6)		6	
Ungaria (N=14)	4	8	2
România (N=26)	24	2	
Turcia (N=1)	1		
abordări pentru creșterea accesibilității panourilor de informare	14	37	4
Bosnia și Herțegovina (N=8)	3	4	1
Grecia (N=6)		6	
Ungaria (N=14)	7	4	3
România (N=26)	3	23	
Turcia (N=1)	1		
etichete de identificare, informații și experiențe audio și tactile	35	16	4
Bosnia și Herțegovina (N=8)	5	3	
Grecia (N=6)		6	
Ungaria (N=14)	3	7	4
România (N=26)	26		
Turcia (N=1)	1		

În ceea ce privește implementarea procedurilor necesare creșterii gradului de accesibilitate a muzeului pentru vizitatorii cu dizabilități, conform răspunsurilor însumate, acestea s-ar afla, declarative, la un *nivel aproape mediu*. Majoritatea participanților au declarat că nu există proceduri referitoare la existența (a) *locurilor de parcare destinate vizitatorilor cu dizabilități*, (b) *design interior*, (c) *iluminat* și (d) *accesibilitatea spațiilor informaționale*.

Referitor la accesul în clădiri (rampe, intrări, coridoare, holuri), gradul de accesibilitate este moderat. De asemenea gradul accesibilității informaționale, date nu relevă o corelație cu majoritatea problemelor indicate anterior.

În ceea ce privește implementarea în muzeu a procedurilor, protocoalelor sau instrucțiunilor necesare pentru tururile și activitățile eduționale pentru vizitatorii cu dizabilități (întrebarea 7) răspunsurile participanților au fost pozitive, în special din partea participanților din Bulgaria și România, dar nu în toate cazurile:

- vizitatorii cu dizabilități motorii sunt asistați pentru un acces facil în muzeu
- faptul că există imagini tactile, audio și materiale video care facilitează vizitarea muzeului
- există o cooperare intensă cu organizațiile nonguvernamentale care însoțesc vizitatorii cu dizabilități în cadrul muzeului
- pentru a face muzeu un spațiu accesibil și incluziv există programe / ateliere care sunt special concepute ca parte integrantă a expozițiilor, ce sunt realizate în formate adecvate (litere mari, contrast ridicat, ghiduri audio, imagini tactile, ghiduri în limbaj mimico-gestual etc.)
- metodologii speciale dedicate vizitatorilor cu tulburări din spectrul autist
- colaborarea cu instituții de învățământ superior.

În ceea ce privește existența unui interpret în limbaj mimico-gestual în cadrul muzeelor (întrebarea 8), acesta lipsește din majoritatea muzeelor, doar participanții din Bulgaria, Grecia și Ungaria au confirmat, partial, existența unor protocoale de colaborare cu organizații care însoțesc grupurile de vizitatorii surzi.

Referitor la accesibilitatea paginilor web (întrebarea 9), răspunsurile sunt evidențiate în tabelul 4.

Tabelul 4. Frecvența răspunsurilor privind accesibilitatea paginilor web

	da	nu	nu au răspuns
schimbarea contrastului	7	43	5
Bosnia și Herțegovina (N=8)	3	4	1
Grecia (N=6)	6		
Ungaria (N=14)	2	9	3
România (N=26)	2	24	
Turcia (N=1)			1
schimbarea dimensiunii caracterelor	15	35	5

Bosnia și Herțegovina (N=8)	4	4	
Grecia (N=6)	6		
Ungaria (N=14)	9	1	4
România (N=26)	2	24	
Turcia (N=1)			1
organizarea informațiilor este adecvată	30	20	5
Bosnia și Herțegovina (N=8)	5	2	1
Grecia (N=6)	1	5	
Ungaria (N=14)	4	7	3
România (N=26)	20	6	
Turcia (N=1)			1
meniul este vizibil	41	10	4
Bosnia și Herțegovina (N=8)	7	1	
Grecia (N=6)	1	5	
Ungaria (N=14)	8	4	2
România (N=26)	25		1
Turcia (N=1)			1
informația este bine delimitată	37	13	5
Bosnia și Herțegovina (N=8)	6	2	
Grecia (N=6)	5	1	
Ungaria (N=14)	7	4	3
România (N=26)	24	2	
Turcia (N=1)			1
articolele sunt bine structurate	36	10	9
Bosnia și Herțegovina (N=8)	4	1	3
Grecia (N=6)	5	1	
Ungaria (N=14)	8	2	4
România (N=26)	24	2	
Turcia (N=1)			1
posibilitatea de navigare cu ajutorul tastelor	30	12	13
Bosnia și Herțegovina (N=8)	4	1	3

Grecia (N=6)	5	1	
Ungaria (N=14)	5	1	8
România (N=26)	21	5	
Turcia (N=1)			1
este accesibil de pe telefonul mobil	42	7	6
Bosnia și Herțegovina (N=8)	6	1	1
Grecia (N=6)	1	5	
Ungaria (N=14)	10	4	
România (N=26)	25	1	
Turcia (N=1)			1
fișierele sunt accesibile	40	7	8
Bosnia și Herțegovina (N=8)	6	1	1
Grecia (N=6)	1	5	
Ungaria (N=14)	8	6	
România (N=26)	25	1	
Turcia (N=1)			1
imaginile sunt însoțite de descriere	33	17	5
Bosnia și Herțegovina (N=8)	2	5	1
Grecia (N=6)	2	4	
Ungaria (N=14)	7	4	3
România (N=26)	22	4	
Turcia (N=1)			1
filmele sunt însoțite de subtitrare	6	41	8
Bosnia și Herțegovina (N=8)	1	6	1
Grecia (N=6)	1	4	1
Ungaria (N=14)	3	6	5
România (N=26)	1	25	
Turcia (N=1)			1
se pot achiziționa bilete online	10	42	3
Bosnia și Herțegovina (N=8)	6	2	
Grecia (N=6)	2	4	

Ungaria (N=14)	8	6	
România (N=26)		26	
Turcia (N=1)			1
informațiile de contact sunt vizibile	42	10	3
Bosnia și Herțegovina (N=8)	4	2	2
Grecia (N=6)	2	4	
Ungaria (N=14)	12	2	
România (N=26)	24	2	
Turcia (N=1)			1
folosește coduri captcha	1	41	13
Bosnia și Herțegovina (N=8)	1	3	4
Grecia (N=6)	5	1	
Ungaria (N=14)	7	7	
România (N=26)		26	
Turcia (N=1)			1

Analizând datele, am putut identifica un nivel crescut de accesibilitate al paginilor web pentru instituțiile participante, în special pe partea care se referă la adaptare (a) contrastului și (b) posibilitate de ajustare a măritii textului. Conform datelor înregistrate, informațiile disponibile online sunt organizate, cu vizibilitate bună și bine organizate, delimitate și structurate corespunzător. Totuși, în opinia participanților informațiile video nu sunt accesibile și pentru vizitatorii online cu deficiențe de auz, iar filmele postate pe site-ul instituțiilor nu au subtitrare sau o versiune text alternativă. Nu sunt semnalate existența unor aplicații specifice care să asiste vizitatorul cu dizabilități în cadrul muzeului (întrebarea 10), dar sunt semnalate începerea unor demersuri în acest sens.

Referitor la realizarea de activități specifice pentru vizitatorii cu dizabilități senzoriale (întrebarea 11) sau activități împreună cu alți vizitatori (întrebarea 12), au fost semnalate activități dedicate în mod special copiilor cu dizabilitati vizuale. Majoritatea activităților comune sunt realizate cu suport din partea anumitor organizații non-guvernamentale, în care sunt implicate și școlile speciale din care provin elevii cu dizabilități, dar aceste activități sunt rareori realizate, ne fiind activități care să se realizeze regulat.

Tabelul 5. Activități cu persoane cu dizabilități

N=55	da	nu
------	----	----

adulți cu deficiențe de vedere	30	25
copii cu deficiențe de vedere	27	28
adulți cu deficiențe de auz și surditate	17	38
copii cu deficiențe de auz și surditate	26	29

Printre activitățile multisenzoriale utilizate în cadrul activităților derulate cu persoanele cu dizabilități în cadrul muzeelor (întrebarea 14), dar cu o regularitate foarte mică, precum:

- *interpretarea audio/video și realizarea de experiențe tactile;*
- *activități tactile și senzoriale (sunete, miros, degustarea, etc.) în Bulgaria;*
- *un set de activități conceput pentru vizitatorii cu deficiențe de vedere în Grecia;*
- *identificarea tactilă de animale după audierea de sunete în Ungaria;*
- *expoziție tactilă permanentă în România.*

Pentru a susține aceste activități (întrebarea 15, 16), personalul muzeului utilizează:

- *în Bosnia și Herțegovina – un manual dedicat, un pachet educațional interactiv, imagini tactile, dispozitive mobile de prezentare a colecțiilor și obiectelor;*
- *în Grecia - un kit multisenzorial care cuprinde activități și informații despre civilizația antică a cicladelor, în general, și mai specific figurine de marmură cu referințe directe și indirecte la Ciclade și istoria lor;*
- *în Ungaria – jocuri de puzzle, sudoku, dispozitive interactive;*
- *în România – instrumente muzicale, calculatorul și textile.*

Enumerăm cele mai relevante recomandări, oferite de personalului muzeelor, pentru a crește gradul de accesibilitate al muzeelor (întrebarea 18):

- *accesibilitatea tuturor spațiilor din cadrul muzeului - galerii, cafenea, magazin, toaletă etc. ;*
- *activități de conștientizare și învățare a principiilor de accesibilitate;*
- *alocarea de resurse financiare și materiale;*
- *cooperarea directă între instituție și persoanele cu dizabilități senzoriale, prin dezvoltarea de programe și activități, sociale și culturale, în care acestea să fie implicate;*
- *expoziții tactile și sonore;*
- *filme accesibile pentru vizitatorii cu dizabilitate auditivă;*
- *implementarea principiilor Designului Universal în muzeu;*

- *instruirea personalului din muzeu pe tematica accesibilității din instituție, în vederea creșterii gradului de implementarea a protocoalelor și procedurilor specifice pentru vizitatorii cu dizabilități;*
- *instruirea personalului din muzeu pentru activități incluzive;*
- *îmbunătățirea colaborării cu autoritățile locale;*
- *organizarea de seminarii, ateliere de informare, în cadrul muzeelor care să aibă ca tematică accesibilitate;*
- *panouri electronice accesibile;*
- *prezența textelor Braille în muzeu;*
- *site-uri web accesibile pentru toți vizitatorii;*
- *traseu accesibil pentru vizitatorii nevăzători.*

Aproximativ jumătate dintre participanți (N=24) au menționat că nu au participat niciodată la un training în care să învețe și să își dezvolte abilități despre accesibilitatea mediului, accesibilitatea informațională și despre modalitățile specifice de interacțiune cu o persoană cu dizabilități. Doar 30 di personalul participat la studiu au urmat cursuri în cadrul universităților sau alte ateliere de lucru susținute de specialiști, cu tematica incluziunii în muzeu.

Printre cei care nu au participat încă la un curs tematic, și-ar dori să cunoască informații despre :

- *accesibilitate, în general;*
- *aplicații și dispozitive accesibile;*
- *aspecte ale comunicării cu persoanele cu dizabilități;*
- *comunicarea asistată;*
- *design universal;*
- *incluziune;*
- *limbaj mimico-gestual;*
- *modalități de organizare eficientă a unor activități incluzive;*
- *modelul social al dizabilității;*
- *principiile accesibilității în muzeu;*
- *tehnologii asistive;*
- *tururi ghidate.*

VIII. BIBLIOGRAFIE

1. [Akadálymentesített műtárgyak siketeknek](#)
(http://nol.hu/belfold/akadalymentesített_mutargyak_siketeknek-1376083 downloaded: 12.01.2020.)
2. Adventures in education: Save the dates (2014, Summer). *Rochester school for the Deaf. Building futures*, Issue 138, p. 14. Retrieved January 2, 2020 from [here](#).
3. Alternative report on the implementation of the United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities in Bosnia and Herzegovina", *MyRight - EMPOWERS PEOPLE WITH DISABILITIES*, April 2014, available [here](#).
4. Anagnostakis, G., Antoniou, M., Kardamitsi, E., Sachinidis, T., Koutsabasis, P., Stavarakis, M., Zissis, D. (2016), "Accessible Museum Collections for the Visually Impaired: Combining Tactile Exploration, Audio Descriptions and Mobile Gestures". *Proceedings of the 18th International Conference on Human-Computer Interaction with Mobile Devices and Services Adjunct*, 1021–1025.
5. "ANALYSIS OF NEEDS, RIGHTS AND POSITIONS PERSON WITH DISABILITY IN BOSNIA AND HERZEGOVINA: Analysis of systemic solutions and attitudes of persons / persons with disabilities in in the context of considering active and passive support measures in The Federation of Bosnia and Herzegovina and the Republika Srpska
6. Antzoulatou-Retsila, E. (1997). Museum educational programs for persons with special needs. In: M. Velioti-Georgopoulou & E. Tountasaki (Eds), *Museums and people with special needs. Experiences and perspectives* (pp. 81-87). Athens: Gutenberg (in Greek).
7. Argyropoulos, V., & Kanari, C. (2015). Re-imagining the museums through "touch": Reflections of individuals with visual disability on their experience of museum-visiting in Greece. *ALTER, European Journal of Disability Research* 9, 130-143.
8. Argyropoulos, V., Kanari, Ch., & Chamonikolaou, S. L. (2017). Training activities in issues of access of persons with disabilities in museums and archaeological sites: A case study. *Online International Journal MuseumEdu*, 5, 35-54. Available at: <http://museumedulab.ece.uth.gr/main/sites/default/files/A.%202.pdf> (in Greek).
9. Argyropoulos, V., Nikolarazi, M., Kanari, Ch., Chamonikolaou, S., Plati, M., Markou, E., & Leotsakou, B†. (2017). Bridging theory and practice in developing inclusive practices in museum: The Greek case (pp. 40-41). *Proceedings of the 9th ICEVI European Conference "Empowered by dialogue"*, 2 - 7 July 2017, Bruges, Belgium

10. Argyropoulos, V., Nikolarazi, M., Chamonikolaou, S., Kanari, C. (2016). Museums and people with visual disability: An exploration and implementation through an ERASMUS+ Project (pp. 4509-4516). *Proceedings of EDULEARN2016 Conference*, 4 - 6 July, 2016, Barcelona, Spain.
11. Argyropoulos, V., Nikolarazi, M., Kanari, C., & Chamonikolaou, S. (2017). Current and future trends in museums regarding visitors with disabilities: The case of visitors with visual impairments (pp. 32-33). *Proceedings of the 9th ICEVI European Conference "Empowered by dialogue"*, 2 - 7 July 2017, Bruges, Belgium.
12. Argyropoulos, V., Nikolarazi, M., Kanari, C., & Chamonikolaou, S. (2016). Education and access of students with visual disabilities to culture: Redefining the role of museums (pp. 374-378). *Proceedings of the International Conference of Education and New Developments 2016*, 12-14 June, Ljubljana, Slovenia. World Institute for Advanced Research and Science.
13. ArheoTACT (2017). Accesul la istorie pentru persoanele cu dizabilități vizuale. Online: <http://arheotact.ro/proiect/>
14. ARTtouch (2014). Programe pentru persoane cu deficiențe de vedere și de auz în Galeria de Artă Europeană a MNAR în cadrul proiectului ARTtouch. Online [here](#).
15. [Assistive Listening Systems and Devices](#)", National Association of the Deaf
16. Auricchio, F., Greco, A., Alaimo, G., Giacometti, V., Marconi, S., Mauri V. (2017) 3D Printing Technology for Buildings' Accessibility: The Tactile Map for MTE Museum in Pavia. *Journal of Civil Engineering and Architecture*, 11, 736-747.
17. [BaGMIVI: Bridging the Gap between Museums and Individuals with Visual Impairments](#) (Erasmus + Programme),
18. [Balkan Museum Network](#) (BMN)
19. Barnett, L. (2013) [From Tate to the Louvre, the world's best museums and galleries online](#). British Embassy, Breuerpress International. 09.04.2013.
20. Bartos, Zoltán: [Tapintható tárlatok a Szépművészeti Múzeumban. In: Múzeumiskola 4. „Érted?! – Értem!?” Hogyan fogadjuk fogyatékos embertársainkat múzeumainkban?](#) Szabadtéri Néprajzi Múzeum Múzeumi Oktatási és Képzési Központ, Szentendre 2009. (downloaded: 11.01.2020.)
21. Benaki Museum, Visitors with disabilities. Retrieved January 1, 2020 from [here](#).
22. Benaki, I. (1991). The Tactile Museum at the Lighthouse for the Blind in Athens, Greece. In: *Museums without Barriers. A New Deal for Disabled People* (pp. 143-146). Fondation de France/ICOM. London: Routledge.

23. Bird, E. & Mathis, A. (eds) (2003). [Design for Accessibility. A Cultural Administrator's Handbook. National Assembly of State Arts Agencies \(NASAA\).](#) Washington Downloaded: 2020. 01. 05.
24. Black, G. (2005). *The engaging museum. Developing museums for visitor involvement.* London: Routledge.
25. Black, G. (2012). *Transforming museum in the twenty first century.* London: Routledge
26. Boháti, Dóra – Mihályfi, Judit: "Lásd, halld, érezd!" [Múzeumi kultúráközvetítés fogyatékkal élők számára.](#) In.: Szabó, József (ed.): Kultúrandragógiai tanulmányok. Budapest, Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar Neveléstudományok Intézete Andragógia Tanszék, 2015. (downloaded: 11.01.2020.)
27. Bounia, A. (2015). Approaching diverse communities. Activities for social inclusion, intercultural education and the accessibility development for people who face obstacles. In N. Nikonanou (Ed.), *Museum learning and experience in the 21st century* (pp. 129-149). Athens: Hellenic Academic Libraries Link. Available Online [here](#) (in Greek).
28. Braden, C. (2016) Welcoming All Visitors: Museums, Accessibility, and Visitors with Disabilities. University of Michigan, Working Papers in Museum Studies: Number 12.
29. Braden, J.P. (2017). Best Practices in Assessing Those Who Are Deaf or Hard-of-Hearing. In: McCallum R. (eds) *Handbook of Nonverbal Assessment.* Springer, Cham.
30. Breuerpress International. [Példaértékű a Szépművészeti hallássérültek számára készített alkalmazása.](#) 2013. április 19 (Downloaded: 2020. 01. 05.)
31. British Embassy Budapest. [British Embassy Budapest supports launch of new sign-language app.](#) 3 April 2013 (Downloaded: 2020. 01. 05.).
32. Buyurgan, S. (2009). The expectations of the visually impaired university students from museums. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 9 (3), 1191-1204.
33. CAST (2018). *Universal Design for Learning Guidelines version 2.2.* Retrieved from <http://udlguidelines.cast.org>
34. Chaitas, C. & Trada, A. (2010). When objects are being touched... The example of the exhibition "People and objects" *The Museum* 7, 4-13. Centre of Museum Research, University of Athens, Retrieved December 30, 2019 from [here](#) (in Greek).
35. [Charter of Fundamental Rights of the European Union 2000.](#) (downloaded: 11.01.2020.)
36. Chick, A. (2017) Co-creating an Accessible, Multisensory Exhibition with the National Centre for Craft & Design and Blind and Partially Sighted Participants. *Design of Education as Education in Design; De-stratifying Fields and Subjects.* School of Design, College of Arts, University of Lincoln, United Kingdom.

37. Chourmouziadi, A. (2006). *The Greek archaeological museum. The exhibitor – the exhibit – the visitor*. Thessaloniki: Vantias (in Greek).
38. Chrysoulaki, S. (1997). The adaptation of the educational programs of the Center of Educational Programs of the Ministry of Culture for children with special needs. In: M. Velioti-Georgopoulou & E. Tountasaki (Eds), *Museums and people with special needs. Experiences and perspectives* (pp. 51-58). Athens: Gutenberg (in Greek).
39. Chrysoulaki, S. (Ed) (2004). *National Action Plan of the Ministry of Culture for the European Year of People with Disabilities. Educational activities*. Athens: Ministry of Culture (in Greek).
40. Cock, M., Breton, M., Fineman, A., France, R., Madge, C., Sharpe, M. (2018) – State of Museum Access: Does your museum website welcome and inform disabled visitors?; London. Retrieved from culturehive.co.uk
41. Constitution of Greece (1975). Government Gazette of the Hellenic Republic 111/A/9-6-1975 (in Greek).
42. Corfu Museum of Asian Art. Corfu Museum of Asian Art organized a guided tour for deaf and hard of hearing community of Corfu. Retrieved January 3, 2020 from [here](#)
43. Corfu Museum of Asian Art. Facilities for disabled. Retrieved January 1, 2020 from [here](#)
44. Csesznák, Éva: [Siketek múzeumi foglalkozásai, módszertana, a kommunikáció módjai A Ki mit tud a Múzeumban – Másképp? – című mintaprojekt tükrében](#). In: *Múzeumiskola 4. „Érted?! – Értem!?” Hogyan fogadjuk fogyatékos embertársainkat múzeumainkban?* Szabadtéri néprajzi múzeum Múzeumi Oktatási és Képzési Központ, Szentendre 2009. 28. p (downloaded: 11.01.2020.)
45. CXC. of 2011 [Act “a nemzeti köznevelésről”](#). On [national public education](#). (downloaded: 11.01.2020.)
46. CXXV of 2003. [Act “az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról”](#). On [Equal Treatment and Promotion of Equal Opportunities](#). (downloaded: 11.01.2020.)
47. Dabi-Farkas, R. (2018). [Egyszerűbben érthetőbb - megértési nehézséggel élők megjelenése a múzeumpedagógiában](#). In Dabi-Farkas, R.(szerk.) (2018). *Múzeumi iránytű 16*. Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Szentendre. (Downloaded: 2020. 01. 05)
48. Dabi-Farkas, Rita (ed.): [Múzeumi iránytű 16. Esélyt a múzeummal – Hátrányos helyzetű csoportok felzárkóztatása a múzeumpedagógia eszközeivel](#). Szentendre, 2018. (downloaded: 12.01.2020.)
49. Demirkan, H. (2015). Mekanlarda Erişilebilirlik, Kullanılabilirlik ve Yaşanabilirlik. Retrieved from [here](#) -13.01.2020.

50. Destouni- Giannoulidou, M. C. (2010). The Benaki museum: The place, the visitors, the meeting. In: B. Vemi & E. Nakou (Eds), *Museums and education* (pp. 159-167). Athens: Nisos (in Greek).
51. Dodd, J., & Sandell, R. (1998). Building Bridges. *Guidance for museums and galleries on developing audiences*. London: Museums and Galleries Commission.
52. Domokos, Dóra: [Kézzelfogható múlt. Magyar Múzeumok Online](#). (downloaded: 12.01.2020.)
53. Emmanouil, M. & Avgoulas, V. (2011). The response of special audience to the educational program for people with visual impairments of the exhibition “The Pre-Columbian Art in Benaki Museum”. Evaluation of demand and supply in cultural goods. *Proceedings of the 2nd Greek Conference in Special Education* (pp.397-406). Athens: Grigoris (in Greek).
54. Erasmus + COME IN! project. (2019) [Projects-Universal design in botanic gardens](#). Downloaded: 2020. 01. 05.
55. Erbay, N. Ö. (2017). Müzeler ve engelli ziyaretçilere yönelik eğitim projeleri. *Milli Eğitim*, 214, 345-358.
56. Erbay, N. Ö. (2017). Müzelerde Dezavantajlı Gruplara Yönelik Eğitimler. *Milli Eğitim*, 214, 289-302.
57. Eurostat (2015). Culture statistics - cultural participation. Online [here](#)
58. EU. Employment, Social Affairs and Inclusion, Persons with disabilities. [Fogyatékossgal élő személyek](#). (downloaded: 11.01.2020.)
59. [European Disability Strategy 2010-2020](#)
60. Farkas, M. & Perlusz A. (2000). A hallássérült gyermekek óvodai és iskolai nevelése és oktatása. In: Illyés S. (szerk.) *Gyógypedagógiai alapismeretek*. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskola, Budapest 505–535.
61. Feenstra, N.H. (2015) - Hear the Deaf: Embedding Accessibility in Museums' Collection Presentation, Research master thesis, Faculty of Humanities, Arts and Culture Dept, Leiden University, NL
62. FELVI (2020). Gyógypedagógia Retrieved January 15, 2020 from [here](#)
63. [Fogyatékossgal élő személyek](#) (downloaded: 11.01.2020.)
64. Fördös-Hódy, E. (Speaker) Fekete, N. & Tóth, Z. & Nagy, G. (Co-workers). [Universal Design in Botanical Gardens. Budapest Association of the Persons with Physical Disabilities Universal Design Center \(ETIKK\)](#) 11-06-2019 (Downloaded: 2020. 01. 05.)
65. Füller, N. (2019). Látássérült tanulók tapasztalatai az integrált középiskolai oktatásról (BA thesis). ELTE BGGYK, Budapest

66. Gál, É. (2011). [Tárlatvezetések jelnyelven - Hallássérültek a múzeumban](#). Pécsi Vároštörténeti Múzeum. MúzeumCafé 26. 5. évfolyam, 2011/6., december-január
Downloaded: 2020. 01. 05.
67. Gál, Éva: [Tárlatvezetések jelnyelven – Hallássérültek a múzeumban](#). In. MúzeumCafé 26. (downloaded: 11.01.2020.)
68. Galani-Krikou, M. (1997). Addressing specific school groups within educational programs of the Numismatic Museum. In: M. Velioti-Georgopoulou & E. Tountasaki (Eds), *Museums and people with special needs. Experiences and perspectives* (pp. 59-64). Athens: Gutenberg (in Greek).
69. Gazi, A. (1999). From muses to museums: The history of an institution through the centuries. *Archaeology and Arts*, 70, 39-46 (in Greek).
70. Georgaka, V., & Gavalas, G. (2015). Educational programs for persons with disabilities and special educational needs in museum and archaeological sites. A different visit in the archaeological site of Acropolis. In: V. Argyropoulos, S. Chamonikolaou & C. Kanari (Eds.), *Culture/Special Education. The access of persons with disabilities and special educational needs in the physical and cultural environment of museums and archaeological sites* (pp. 237-251). Volos: University of Thessaly (in Greek).
71. Geroulanou, Z. (2010). Touching the ancient times. In: A. Tsitouri & E. M. Pitsiava (Eds.), *Conference Proceedings “Educational activities for the cultural heritage and the environment 2008-2009”*, Athens 26th June 2009 (pp. 166- 172). Athens: ICOM – HELLENIC DEPARTMENT – CECA (in Greek).
72. Ginley, B. (2013). Museums: A Whole New World for Visually Impaired People. *Disability Studies Quarterly*. 33(3).
73. Goldman, C., Bird, K., Mathis, A. (2003) – *Design for Accessibility*, Washington, D.C: National Endowment for the Arts.
74. Gotsis, S. (2004). Interpretive - educational programs for groups with persons with disabilities: The example of the Byzantine and Christian Museum. In: A. Tsitouri (Ed), *Access of People with Disabilities in Spaces of Culture and Sports. Conference Proceedings*, Thessaloniki 30 October – 1 November 2003 (pp. 207-213). Athens: Ministry of Culture (in Greek).
75. Gotsis, S., & Vosnidis, P. (2011). Museum educational activities for all. From theory to practice. *ILISSIA*, 7-8, 63 – 71. Ministry of Culture and Tourism – Byzantine and Christian Museum (in Greek).
76. GP 088-03 (2003). Ghid privind adoptarea măsurilor specifice pentru accesul persoanelor cu handicap la monumentele istorice, indicativ, Online [here](#)

77. Guidelines for Accessible Exhibit Design, Smithsonian. (n.d.). Retrieved from Smithsonian Institution.
78. Hadjinicolaou, T. (2010). Museum Education in Greece: A historical approach. In: B. Vemi & E. Nakou (Eds), *Museums and education* (pp. 117-126). Athens: Nisos (in Greek).
79. HandsUp, Sign Language Interpreting Agency – Greece, <https://hands-up.org>
80. Harrison, M., Gilbert, S. (Eds.). (1992) – The Americans with Disabilities Act Handbook. Beverly Hills, CA: Excellent Books
81. Hathazi, A. (2017). Similarități și diferențe ale accesibilizării în muzeu – o analiză comparativă – vizitatori cu dizabilități vizuale vs. vizitatori tipici, Roșan, A. Hagău, G. (coord.) Management și bune practici educaționale în contextul provocărilor lumii contemporane, Cluj-Napoca, Argonaut & Limes.
82. Hearing Assistive Technology. (2013). Retrieved from American Speech-Language Hearing Association.
83. Hellenic Federation of the Deaf. [Free guided tours at the Archaeological Museum of Thessaloniki in Sign Language](#), 18/05/2016. Retrieved January 3, 2020 from (in Greek).
84. Hellenic Parliament (2010). *The Constitution of Greece. As revised by the parliamentary resolution of May 27th 2008 of the VIIIth Revisionary Parliament*. Available [here](#) (in Greek).
85. Hirose., K. (2013). [Research on Methods of ‘Touching the World’ — The Aim of the Exhibit Area of Tactile Learning in Japan’s National Museum of Ethnology](#). Disability Studies Quarterly. 33(3). Downloaded: 2020. 01. 05.
86. İBB. (2014). Büyükşehir’den “Herkes için erişilebilir İstanbul”. Retrieved from [here](#) - 13.01.2020.
87. [Infojegyzet. Filmek akadálymentesítése. Országgyűlés Hivatala. Közgyűjteményi és Közművelődési Igazgatóság Képviselői Információs Szolgálat](#). 2017/84. / Downloaded: 2020. 01. 05
88. INS (2019). Activitatea unităților cultural-artistice anul 2018. Editura Institutului Național de Statistică. Online [here](#)
89. Johnson, K (2013) - Accessibility for Deaf and Hard of Hearing Audiences at Cultural Institutions, A Project Access White Paper Art Beyond Sight, NY.
90. Johnson, K. (2016). [Accessibility for Deaf and Hard of Hearing Audiences at Cultural Institutions. Art Beyond Sight](#). New York, Downloaded: 2020. 01. 05.
91. Kádárné Szabó, Gabriella: [Siketek kommunikációja, észlelése, viselkedése. In: Múzeumiskola 4. „Érted?! – Értem!?” Hogyan fogadjuk fogyatékos embertársainkat múzeumainkban?](#) Szabadtéri Néprajzi Múzeum Múzeumi Oktatási és Képzési Központ, Szentendre 2009. (downloaded: 11.01.2020.)

92. Káldy, Mária – Prónay, Beáta – Dr. Csocsán, Emmy – Dr. Ranise, Cecile – Vágó, Szilvia – Kroll, Zsuzsanna – Sebők, Erzsébet: *Kézzel fogható művészet mindenkinek*. Budapest, Kézzelfogható Alapítvány, 2010.
93. Káldy, Mária: Múzeumi akadálymentesítés. Bevezetés. In: Dr. Bereczki, Ibolya – Ságbi, Ilona (ed.): [Tudás és gyakorlat. Múzeumpedagógiai módszerek- európai példák és hazai alkalmazások. Módszertani fejlesztés](#). Múzeumi iránytű 5. Szentendre, Szabadtéri Néprajzi Múzeum - Múzeumi Oktatási és Képzési Központ, 2010. (downloaded: 11.01.2020.)
94. Kalou, A. (2012). [Myrtis. Facing the past, experiencing the present. The Journal of the Center for Accessible Environments](#), *Access by Design*, 130, 14-18, Retrieved December 30, 2019 from
95. Kanari, C. (2015). *Museums and individuals with visual disabilities: Issues of access and education in museums for children with visual disabilities*. (Doctoral dissertation, University of Thessaly). Available [here](#) (in Greek).
96. Kanari, C., & Argyropoulos, V. (2014). Museum educational programmes for children with visual disabilities. *The International Journal of the Inclusive Museum* 6(3), 13 – 26.
97. Kanari, C., & Vemi, V†. (2012). Museum educational programs for children with disabilities. Current practices in Greece. In: C. Prachalias (Ed.), *Proceedings of the 8th International Conference of Education* (pp. 984-989), 5-7 July, 2012, Samos Island, Greece Research of Training Institute of the East Aegean (INEAG), Greece.
98. Klontza, O. (2013, October, 23). [Touching the Democracy](#). *Newspaper To Vima*. Retrieved January 1, 2020 from (in Greek).
99. Kokkevi-Fotiou, D. (2004). Special Educational Programme for Deaf. In: A. Tsitouri (Ed), *Access of People with Disabilities in Spaces of Culture and Sports. Conference Proceedings, Thessaloniki 30 October – 1 November 2003* (pp. 200-203). Athens: Ministry of Culture (in Greek).
100. Konstantios, N. (2008). Museum for All? The European Program ACCU. *ILISSIA*, 2, 30 – 35. Ministry of Culture and Tourism – Byzantine and Christian Museum (in Greek).
101. [Közös ügyeink – Együttműködésen alapuló művészeti projektek](#) (Common Affairs – Collaborative Art Projects). Ludwig Múzeum – Kortárs Művészeti Múzeum Budapest, 2018. (downloaded: 12.01.2020.)
102. Külük, C. Ş. (2019). Sanat müzelerinde sağır ve işitme engelli bireylere dönük sosyal erişim programları “Amerika Birleşik Devletleri örneğı”. *International Journal of Art, Culture and Communication*, 2 (1), 40-67.
103. Kustánné Hegyi-Füstös, Ilona: [Múzeumpedagógiai foglalkozások vakok és gyengénlátók számára](#). In: Múzeumiskola 4. „Érted?! – Érttem!?” Hogyan fogadjuk fogyatékos

- embertársainkat múzeumainkban? Szabadtéri Néprajzi Múzeum Múzeumi Oktatási és Képzési Központ, Szentendre 2009. (downloaded: 11.01.2020.)
104. Law 2817/2000. Education of persons with special educational needs and other provisions. Gazette of the Hellenic Republic 78/A'/14-3-2000 (in Greek).
 105. Law 3028/2002. For the Protection of Antiquities and Cultural Heritage in general. Government Gazette of the Hellenic Republic 153/A'/28-6-2002 (in Greek).
 106. Law 3699/2008. Special Education of persons with disabilities and special educational needs. Gazette of the Hellenic Republic 199/A'/2-10-2008 (in Greek).
 107. Law 3868/2010. Upgrading the National Health System and other provisions of the Ministry of Health and Social Solidarity. Gazette of the Hellenic Republic 129/A'/3-8-2010 (in Greek).
 108. Law 4067/2012. New Building Regulation. Government Gazette of the Hellenic Republic 99/A'/27-4-2012 (in Greek).
 109. Law 4074/2012. Ratification of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities and of the Optional Protocol on the Rights of Persons with Disabilities. Government Gazette of the Hellenic Republic 88/A'/11-4-2012 (in Greek).
 110. Law 5378/2005. Law on Disabled People and on Making Amendments in Some Laws and Decree Laws (in Turkish)
 111. Law 5378/Amended: 6518/62, 2014. Law on Disabled People and on Making Amendments in Some Laws and Decree Laws (in Turkish)
 112. Law 5378/2014 Section, Article 4. Law on Disabled People and on Making Amendments in Some Laws and Decree Laws (in Turkish)
 113. Law: 5378/2014 Section, Provisional Article 3. Law on Disabled People and on Making Amendments in Some Laws and Decree Laws (in Turkish)
 114. Mace, R. L., Hardie, G. J., & Place, J. P. (1996). Accessible Environments: Toward Universal Design. Retrieved from [here](#) -15.01.2020.
 115. Mamatoğlu, N. (2015). Türkiye’de Engelliler İçin Erişebilirlik Uygulamaları Algısı. Retrieved from [here](#) -13.01.2020.
 116. Martins, P. R. (2016). Engaging the d/Deaf Audience in Museums: A Case Study at the Calouste Gulbenkian Museum. *Journal of Museum Education*, 41(3), 202–209. doi:10.1080/10598650.2016.1193316
 117. Mazarakis, P., Kachrilas, M., & Stamatelou, A. (2018). A Touch of History! Working Together Towards Accessibility. In *Conference Proceedings of the 6th Balkan Museum Network’s annual conference” Meet, See, Do”, 18 -20 April 2018, Thessaloniki* (pp. 34-35). Retrieved January 1, 2020 from [here](#)

118. McMillen, R. (2015) Museum Disability Access: Social Inclusion Opportunities Through Innovative New Media Practices. *Pacific Journal*.
119. Ministerial Decision ΥΠΠΟΑ/ΓΔΑΠΚ/ΔΜ/ΤΑΜΣ/Φ32. Government Gazette of the Hellenic Republic 2916/Β'/31-12-2015 (in Greek).
120. MNaR (2014). Muzeul Național de Artă al României. Online [here](#)
121. MNiR (2019). Inaugurarea, în premieră în România, a unui sistem de ghidare pentru nevăzători la Muzeul Național de Istorie a României. Online [here](#)
122. MOMus, State Museum of Contemporary Art (Greece). Access programs, Retrieved December 30, 2019 from [here](#)
123. Moustakidou, P. (2016). *Museum Education and Deaf audience. From theory to practice*. (Masters' Thesis, Aristotle University of Thessaloniki). Retrieved 3 January 2020 from [here](#) (in Greek).
124. Museum of Byzantine Culture (Greece). Audio-haptic guided tour: Touch and discover Byzantium (guided tour for blind or visually impaired), Retrieved December 30, 2019. From [here](#)
125. Museums Association. (2017). Museum Practice. Retrieved 2 February 2017 from [here](#).
126. Muzeul Etnografic (2009). Expoziție tactilă. Online [here](#)
127. Nakou, E. (2001). *Museums: We, the things and the culture*. Athens: Nisos (in Greek).
128. Nakou, E. (2010). The museum as space of various educational perceptions and practices. General notes based on research in universities and museum in Greece. In: V. Vemi & E. Nakou (Eds), *Museums and education* (pp. 319-333). Athens: Nisos (in Greek).
129. Naniopoulos, A., & Tsalis, P. (2017). Accessibility of monuments and archaeological sites. *Online International Journal MuseumEdu*, 5, 15-34. Available [here](#) (in Greek).
130. National Archaeological Museum (Greece). Blind and with low vision persons, Retrieved December 30, 2019 from [here](#) (in Greek)
131. National Historical Museum of Greece. "Touching history". Retrieved January 1, 2020 from [here](#) (in Greek).
132. Neves, Josélia (2012) Multi-sensory approaches to (audio) describing the visual arts. *MonTI. Monografías de Traducción e Interpretación*, núm. 4, 277-293.
133. Nikolarazi, M. (2017). The access and participation of deaf and hard of hearing persons in cultural centers: The case of museums. *Online International Journal MuseumEdu*, 5, 55-66. Available [here](#) (in Greek).
134. Nikolarazi, M., Kanari, C., & Marschark, M. (under publication). Tickets for the inclusive museum: Accessible opportunities for non-formal Learning by Deaf and hard of hearing

- individuals. In M. Marschark & H. Knoors (Eds), *The Oxford handbook in deaf studies in learning and cognition*. Oxford University Press.
135. Nikonanou, N. (2010). *Museum Education. From theory to practice*. Athens: Patakis (in Greek).
 136. NP-051 (2013). *Normativ privind adaptarea clădirilor civile și spațiului urban la nevoile individuale ale persoanelor cu handicap, indicativ NP 051-2012* - Revizuire NP 051/2000 Online [here](#)
 137. Okan, B. (2018). Günümüz müzecilik anlayışındaki yaklaşımlar ve müze oluşumunu etkileyen unsurlar. *Tykhe Sanat ve Tasarım Dergisi*, 3 (4), 215-242.
 138. Oliver, M. (1990). *The Politics of disablement*. London: Macmillan.
 139. Pajor, E. (2017). Látássérülés – sérült látás? ELTE BGGYK, Budapest.
 140. Papp G. (2011). A különleges gondozáshoz való jog érvényesülése középfokon. In.
 141. Papp G. (szerk.), *Középiskolás fokon?! Sajátos nevelési igényű tanulók együttnevelése a középiskolában*. pp. 9-22). Budapest: ELTE-BGGYK – ELTE Eötvös Kiadó.
 142. Perlusz, A. (2019). Applicational component. In: Lechta, V. (ed.): *Key components of inclusive education*. VEDA, Slovak Academy of Sciences, pp. 14-23
 143. Plati, M. (1997). Visits of persons with special needs in the Museum of Cycladic Art. Nicholas and Dolly Goulandris Foundation. In: M. Velioti-Georgopoulou & E. Tountasaki (Eds), *Museums and people with special needs. Experiences and perspectives* (pp. 65-69). Athens: Gutenberg (in Greek).
 144. Plati, M., & Markou, E. (2010). Children and young people in the Museum of Cycladic Art. In: A. Tsitouri & E. M. Pitsiava (Eds.), *Conference Proceedings "Educational activities for the cultural heritage and the environment 2008-2009"*, Athens 26th June 2009 (pp. 146-152). Athens: ICOM – HELLENIC DEPARTMENT – CECA (in Greek).
 145. Planetariubm (2017). Planetariu pentru nevăzători. Online [here](#)
 146. Playforth, S. (2004). *Inclusive library services for deaf people: an overview from the social model perspective*. *Health Information and Libraries Journal*, 21(s2), 54–57. doi:10.1111/j.1740-3324.2004.00518.x
 147. Polychroniou, I. (2004). Design of accessible public and cultural buildings. In A. Tsitouri (Ed), *Access of People with Disabilities in Spaces of Culture and Sports. Conference Proceedings, Thessaloniki 30 October – 1 November 2003* (pp. 80-85). Athens: Ministry of Culture (in Greek).
 148. Polychroniou, I. (2015). Universal access of persons with disabilities and special educational needs in museums and archaeological sites. In: V. Argyropoulos, S. Chamonikolaou & C. Kanari (Eds.), *Culture/Special Education. The access of persons with disabilities and special*

- educational needs in the physical and cultural environment of museums and archaeological sites* (pp. 180-191). Volos: University of Thessaly (in Greek).
149. Proctor, N. (2004) - Access in Hand: Providing Deaf and Hard-of-Hearing Visitors with On-Demand, Independent Access to Museum Information and Interpretation Through Handheld Computers – ICHIM 04 Digital Culture & Heritage / Patrimoine & Culture Numérique.
 150. Reichinger, Andreas, Anton Fuhrmann, Stefan Maierhofer and Werner Purgathofer (2016) “Gesture-Based Interactive Audio Guide on Tactile Reliefs”. Proceedings of 18th International ACM SIGACCESS Conference on Computers & Accessibility (ASSETS'16), 91–100.
 151. RNIB. (2003). Museums, Galleries and Heritage Sites: Improving Access for Blind and Partially Sighted People. London: RNIB.
 152. [Rochester Institute of Technology's National Technical Institute for the Deaf. Tips for Communicating with Employees who are Deaf or Hard of Hearing](#) Downloaded: 2020. 01. 05.
 153. România Pozitivă (2012). Proiectul de accesibilizare a patrimoniului Muzeului “Grigore Antipa” pentru nevăzători continuă! Online [aici](#)
 154. România Pozitivă (2017). Muzeul de Istorie si Arheologie Constanta accesibilizat pentru nevazatori. Online [aici](#)
 155. Ruiz, B., Pajares, J.L., Utray, F., Moreno, L. (2011) Design for All in multimedia guides for museums. Computers in Human Behavior, 27, 1408-1415.
 156. Salamanca Statement and Framework for Action on Special Needs Education. (1994). Retrieved from [here](#) -15.12.2019
 157. Sandell, R. (1998) “Museums as agents of social inclusion”, Museum Management and Curatorship, 17, no.4: 401-418.
 158. Schiffer, Cs. (2005). Tanítók tapasztalatai a vak gyermekek integrációjáról. Gyógypedagógiai Szemle. Vol. 33, no. 3,
 159. Somorjai Á. (2008). Integráltan és szeparáltan tanuló vak fiatalok. In Bánfalvy Cs. (szerk.), Az integrációs cunami (pp. 77- 112). Budapest: ELTE Eötvös Kiadó.
 160. Şen, N., Çelik-Yetim, A., and Bilici, N. (2014). Kültür varlıkları ve müzelerin engelli turist ziyaretine uygunluğunu belirlemeye yönelik bir araştırma. Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7 (1), 1-16.
 161. [Stagetext. Getting More Theatre For Your Bucks](#). (Downloaded: 2020. 01. 05)
 162. Sümegi Cs-né. (2012). Látássérült középiskolások beilleszkedése látó osztályközösségbe. (BA thesis). Budapest, ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar.

163. Szabó, József: [Gondolatok a kultúrandragógiáról](#) In: Szabó, József (ed.): [Kultúrandragógiai tanulmányok](#). Budapest, Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar Neveléstudományok Intézete Andragógia Tanszék, 2015. (downloaded: 11.01.2020.)
164. [Szin haz.org. Akadálymentesítés az előadó-művészet területein – konferenciát tartanak a magyar színházban](#). 2019.10.04.(Downloaded: 2020. 01. 05.)
165. Szoleczky, Emese: [Mindenkinek lehetőleg azonos esély jusson. Az akadálymentesítés helyzete a hazai kiállítási intézményekben](#). MúzeumCafé. 39. (letöltés: 2020. január 12.)
166. [Tactical Museum- Light House for the Blind of Greece](#)
167. [TATE. disABILITY AND ART](#). Downloaded: 2020. 01. 05.
168. Tsitouri, A. (Ed.) (2004). Access of people with disabilities in spaces of culture and sports, *Conference Proceedings, Thessaloniki* 30 October – 1 November 2003. Athens: Ministry of Culture (in Greek).
169. Tucker, B.P. (1997). The ADA and deaf culture: Contrasting precepts, conflicting results [Electronic Version] *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 549, 24-36.
170. Umurbilir, E. (2015). Bu müzede görme engelliler renkleri hissediyor. Retrieved from [here](#) -15.01.2020.
171. [UN Convention](#)
172. UNESCO (1994). The Salamanca Statement. Retrieved January 13, 2020 from [here](#)
173. UNICEF (n. y.). [Inclusive education](#). Retrieved January 15, 2020 from
174. UN Alternative report on the implementation of the United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities in Bosnia and Herzegovina", *MyRight - EMPOWERS PEOPLE WITH DISABILITIES*, April 2014, available [here](#)
175. United Nations (n. y.). UN instruments – the right to education initiative. Retrieved January 13, 2020, from [here](#)
176. United Nations Enable (n. y.) Convention on the Rights of Persons with disabilities and its optional protocol. Retrieved January 13, 2020 from [here](#)
177. Vargáné Mező L. (2011). A látássérült tanulók középiskolai együttnevelésének kérdései 2010-ben Magyarországon – helyzetelemzés. In Papp G. (szerk.), *Középiskolás fokon?! Sajátos nevelési igényű tanulók együttnevelése a középiskolában* (pp. 92-120). Budapest: ELTE-BGGYK – ELTE Eötvös Kiadó
178. Vaz, R., Fernandes, P.O., Rocha Veiga, A.C. (2018). Designing an Interactive Exhibitor for Assisting Blind and Visually Impaired Visitors in Tactile Exploration of Original Museum Pieces. *Procedia, Computer Science* 138, 561–570.

179. Velioti-Georgopoulou, M., & Tountasaki, E. (Eds) (1997). *Museums and people with special needs. Experiences and perspectives*. Athens: Gutenberg (in Greek).
180. Világ Világossága Foundation (n. y.). History. Retrieved January 14 from [here](#)
181. Voutsas, O. (2011). The Acropolis in a school of deaf and hard of hearing students. Special School of Deaf and hard of hearing students of Philothei, 1998. In: K. Chatziaslani, E. Kaimara & A. Leonti (Eds.), *Acropolis and education* (p. 154). Athens: Ministry of Culture, YSMA – Acropolis Restoration Service (in Greek).
182. Walford, R. & Tomlin, M. (eds) (2018) [Rough Guide to Accessible Britain. Rough Guides Ltd. London](#). (Downloaded: 2020. 01. 05)
183. Weisen, M. (2008). How accessible are museums today? In H. J. Chatterjee (Ed.), *Touch in museums. Policy and practice in object handling* (pp. 243-252). Oxford-New York: BERG.
184. Westerhoff, B. (2017) [Increasing Accessibility Services for D/deaf and Hard of Hearing Individuals in American Museums](#). Florence, Italy (Downloaded: 2020. 01. 05).
185. [Wikipedia: Communication access real-time translation](#). Downloaded: 2020. 01. 05
186. Yesilyurt, H., Kirlar, B., and Lale, C. (2014). Müzelerin sessiz ve karanlık dünyası: “Herkes için müzeler” mümkün mü? Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi 2, 1-19.
187. Zabetaki, I. (2018, April 1). Dimitra Kokkevi-Fotiou: the “Greek Indiana Jones”. *Newspaper Kathimerini*, Retrieved January 2, 2020 from [here](#) (in Greek)
188. Zarkali, C. (2015). Accessibility program for blind and with low vision individuals “Touching the Art”. The contemporary art becomes accessible. In: V. Argyropoulos, S. Chamonikolaou & C. Kanari (Eds.), *Culture/Special Education. The access of persons with disabilities and special educational needs in the physical and cultural environment of museums and archaeological sites* (pp. 300-309). Volos: University of Thessaly (in Greek).
189. XCII. of 2007. [Act „a Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény és az ahhoz kapcsolódó Fakultatív Jegyzőkönyv kihirdetéséről”. Convention on the Rights of Persons with Disabilities](#). (downloaded: 11.01.2020.)
190. XXVI. of 1998. [Act “a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról”. On the Rights of Persons with Disabilities and their Equal Opportunities](#). (downloaded: 11.01.2020.)
191. 194/2000. (XI. 24.) [Government decree “a muzeális intézmények látogatóit megillető kedvezményekről”](#) (on discounts for visitors to museum institutions). (downloaded: 09.01.2020)
192. 194/2000. (XI. 24.) [Korm. rendelet a muzeális intézmények látogatóit megillető kedvezményekről](#) Downloaded: 2020. 01. 05.

193. 1997 LXXVIII. [Act „az épített környezet alakításáról és védelméről”](#). [On the Identification and Protection of the Built Environment](#). (downloaded: 11.01.2020.)
194. [2007. évi XCII. törvény a Fogyatékkal élő személyek jogairól szóló egyezmény és az ahhoz kapcsolódó Fakultatív Jegyzőkönyv](#). (Downloaded: 2020. 01. 05).
195. [2009. évi CXXV. törvény a magyar jelnyelvről és a magyar jelnyelv használatáról](#)
Downloaded: 2020. 01. 05.
196. [2010 Brussels Declaration Sign Languages in the EU](#) Downloaded: 2020. 01. 05.